হোমেন বৰগোহাঞি

কিতাপ পঢ়াৰ আনন্দ

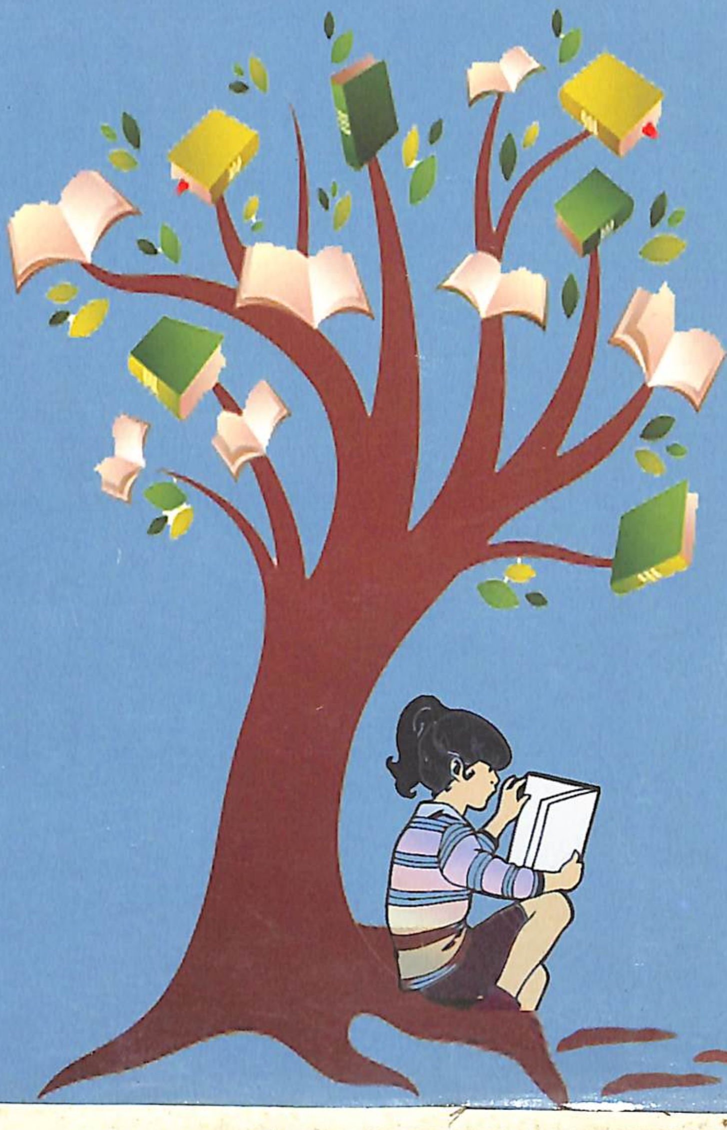

পাতনি

ছপাশালৰ আৱিষ্কাৰে মানুহৰ সভ্যতাত বিপ্লৱ ঘটোৱাৰ দিন ধৰি কিতাপেই আধুনিক পৃথিৱীখন শাসন কৰি আহিছে। ছপাশাল আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ আগতে মানুহে কিতাপ হাতেৰে নকল কৰি ল'ব লগা হৈছিল। ফলত কিতাপৰ সংখ্যা তেনেই তাকৰ আছিল। ভাগ্যবান মাত্ৰ এমুঠিমান মানুহেহে কিতাপ পঢ়াৰ সুযোগ পাইছিল। ইয়াৰ ফলত মাত্ৰ এমুঠিমান মানুহৰ হাতত সকলো জ্ঞান-বিজ্ঞান কেন্দ্ৰীভূত হৈছিল আৰু তেওঁলোকে বাকী সংখ্যা-গৰিষ্ঠ মানুহৰ অজ্ঞানতাৰ সুযোগ লৈ তেওঁলোকৰ মনৰ ওপৰত প্ৰভুত্ব কৰিছিল। কিন্তু ছপাশালৰ আৱিষ্কাৰে গোটেই পৰিস্থিতিটো সলনি কৰি পেলালে। আগতে এখন কিতাপ হাতেৰে নকল কৰি ল'বলৈ বহুত সময় লাগিছিল আৰু অশেষ পৰিশ্ৰম কৰি একোখন কিতাপৰ মাত্ৰ কেইটামান প্ৰতিলিপিহে প্ৰস্তুত কৰাটো সম্ভৱ আছিল। ফলত সেই দুৰ্লভ আৰু দুৰ্মূল্য কিতাপৰ প্ৰচলন স্বাভাৱিকতে অতি সীমাবদ্ধ আছিল। কিন্তু ছপাশালে অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে একোখন কিতাপৰ লাখ লাখ প্ৰতিলিপি ছপা কৰি উলিওৱা সম্ভৱ কৰি তুলিলে। কম সময় আৰু কম পৰিশ্ৰমতে হাজাৰ হাজাৰ বা লাখ লাখ কিতাপ ছপা কৰি উলিওৱা সম্ভৱ হোৱাৰ ফলত তাৰ দামো কম আৰু সৰ্বসাধাৰণ মানুহে ঢুকি পোৱাৰ ভিতৰত হ'ল। ইয়াৰ ফলত মানুহৰ সভ্যতাত এটা অভূতপূৰ্ব ঘটনা ঘটিল। আগতে যি জ্ঞান-বিজ্ঞান এমুঠি মানুহৰ এদনীয়া সম্পত্তি আছিল, এতিয়া ছপা কৰা কিতাপৰ যোগেদি লাখ লাখ মানুহে সেই জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ ভাগ পোৱা হ'ল। কিতাপে মানুহক চিন্তাৰ খোৰাক দিলে; তাৰ ফলত সমাজত চিন্তা কৰা মানুহৰ সংখ্যা বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। চিন্তা-শক্তিৰ বিকাশৰ ফলত সভ্যতাৰো দ্ৰুত বিকাশ ঘটিবলৈ ধৰিলে, কিতাপৰ যোগেদিয়েই সৰ্বসাধাৰণ মানুহেও দৈনন্দিন ব্যৱহাৰত লগা নানা লাগতিয়াল জ্ঞান আৰু তথ্য আহৰণ কৰিব পৰা হ'ল; তাৰ ফলত মানুহৰ জীৱন-যাপনৰ

মানো উন্নত হ'বলৈ ধৰিলে। একে আযাৰে ক'বলৈ গ'লে কিতাপে মানুহৰ সমাজ, সভ্যতা আৰু জীৱন-ধাৰাৰ আমূল পৰিৱৰ্তন ঘটালে। আগৰ চাৰি হাজাৰ বছৰতকৈ যোৱা চাৰিশ বছৰত যে সভ্যতাৰ দ্ৰুত বিকাশ ঘটিছে আৰু মানুহৰ জীৱন-ধাৰা উন্নত হৈছে তাৰ মূলতেই হ'ল কিতাপ। এই কথাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিয়েই ফৰাচী দাৰ্শনিক ভল্‌তেয়েৰে কৈছিল ঃ 'কিতাপেই আধুনিক পৃথিৱীখন শাসন কৰিছে। যি সমাজত কিতাপৰ প্ৰচলন নাই সেই সমাজ থকা-নথকা একে কথা।'

ভল্‌তেয়ৰৰ কথাষাৰ কিমান সঁচা সেই কথা বুজিবলৈ আমি পৃথিৱীৰ চাৰিওফালে এবাৰ চকু ফুৰাই চালেই হ'ল। যিবোৰ দেশত শিক্ষিতৰ সংখ্যা আৰু কিতাপৰ প্ৰচলন আটাইতকৈ বেছি সেইবোৰ দেশেই আজি পৃথিৱীৰ ভিতৰত আটাইতকৈ উন্নত দেশ বুলি পৰিগণিত হৈছে। আধুনিক যুগত কিতাপেই যে উন্নতিৰ প্ৰধান আহিলা সেই কথা বুজিবলৈ জাপানৰ বুৰঞ্জীত এবাৰ চকু ফুৰাই চালেই হ'ল। মাত্ৰ ডেৰশ বছৰৰ আগলৈকে জাপানে বাহিৰৰ পৃথিৱীৰ লগত কোনো সম্পৰ্ক নাৰাখিছিল। কোনো বিদেশী মানুহক জাপানত প্ৰৱেশ কৰিবলৈ অনুমতি দিয়া নহৈছিল আৰু জাপানৰ মানুহেও বিদেশলৈ যাব নোৱাৰিছিল। ফলত বাহিৰৰ জগতখন জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ চৰ্চা আৰু শিল্প-বাণিজ্যৰ ক্ষেত্ৰত ইতিমধ্যে কিমান আগুৱাই গৈছিল— জাপানে তাৰ একো ভু নাপাইছিল। কিন্তু ১৮৫৪ চনত জাপান বাহিৰৰ জগতৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিবৰ মুহূৰ্তৰ পৰা মাত্ৰ যোৱা ডেৰশ বছৰৰ ভিতৰতে জাপানে এনে অবিশ্বাস্য দ্ৰুত গতিত উন্নতি কৰিবলৈ ধৰিলে যে আজি সেই দেশে আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ নিচিনা ধনী আৰু উন্নত দেশৰ লগতো সমানে ফেৰ মাৰিব পৰা হৈছে। কেনেকৈ এইটো সম্ভৱ হ'ল? একে আযাৰে ক'বলৈ গ'লে কেৱল কিতাপৰ কাৰণে। বাহিৰৰ জগতৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিয়েই জাপানে আৱিষ্কাৰ কৰিলে যে তেওঁলোক শুই থাকোঁতেই ইউৰোপ জ্ঞান-বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তি-বিদ্যাৰ ক্ষেত্ৰত দুশ বছৰ আগুৱাই গৈছে। এতিয়া জাপান ইউৰোপৰ সমকক্ষ হ'বলৈ হ'লে ইউৰোপে দুশ বছৰ ধৰি জমা কৰা জ্ঞান-বিজ্ঞান জাপানে বিশ বছৰতে আয়ত্ত কৰিব লাগিব। বজ্ৰ-কঠোৰ সংকল্প মনত লৈ জাপানে ইউৰোপৰ বিভিন্ন ভাষাৰ জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ কিতাপ জাপানী ভাষালৈ

অনুবাদ কৰি গভীৰ মনোযোগেৰে সেইবোৰ পঢ়িবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিছৰ কাহিনী আজি সকলোৱেই জানে। জাপানৰ অবিশ্বাস্য উন্নতিৰ মূলতে অন্যান্য কথাৰ লগতে কিতাপেও এটা প্ৰধান ভূমিকা লৈছিল।

অসমৰ মানুহেও যদি আধুনিক জগতৰ উন্নতিৰ প্ৰতিযোগিতাত সমানে ভাগ ল'ব খোজে তেন্তে তেওঁলোকে কিতাপক ভাল পাবলৈ শিকিব লাগিব আৰু নিয়মিতভাৱে কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস কৰিব লাগিব। এই কথা সকলোৱেই জানে যে অসমৰ মানুহে কিতাপ খুব কম পঢ়ে। তেওঁলোকৰ মনত কিতাপৰ প্ৰতি অনুৰাগ কেনেকৈ বঢ়োৱা যায় সি এটা ডাঙৰ সমস্যা। কিন্তু এটা কথা ঠিক যে ছাত্ৰ অৱস্থাতেই যদি মানুহৰ মনত কিতাপৰ প্ৰতি আগ্ৰহ সৃষ্টি কৰা নহয়, তেন্তে পিছলৈ সেই আগ্ৰহ সৃষ্টি কৰা সম্ভৱ নহয়। পৃথিৱীৰ উন্নত দেশবোৰত মানুহৰ মাজত কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস গঢ়ি তুলিবলৈ অবিৰাম চেষ্টা কৰা হয়। কিতাপ কিয় পঢ়িব লাগে আৰু কেনেকৈ পঢ়িব লাগে সেইবোৰ কথা শিকাবলৈ নানা কিতাপো লেখা হয়, আমাৰ দেশত তেনে চেষ্টা খুব কমেই চকুত পৰে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মনত কিতাপৰ প্ৰতি অনুৰাগ সৃষ্টি কৰিবলৈ আৰু কিতাপ কেনেকৈ পঢ়িব লাগে সেই কথা শিকাবলৈ এই সৰু পুথিখনিত এটি সামান্য চেষ্টা কৰা হৈছে। ঠাইৰ অভাৱত স্বাভাৱিকতেই প্ৰয়োজনীয় সকলো কথা সামৰি ল'ব পৰা হোৱা নাই। কিন্তু কিতাপখন পঢ়াৰ পাছত বিষয়টোৰ প্ৰতি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মনত সামান্য কৌতূহল জাগ্ৰত হ'লেও লেখকৰ পৰিশ্ৰম সাৰ্থক হ'ব।

—হোমেন বৰগোহাঞি

প্রথম অধ্যায়

কিতাপ যদি নাথাকিলেহেঁতেন (১)

কিতাপৰ কথা ক'বলৈ গৈ মোৰ নিজৰ ল'ৰালিকালৰ কথা এটা মনত পৰিছে। আমাৰ স্কুলৰ দুজন শিক্ষক এদিন আমাৰ ঘৰলৈ ফুৰিবলৈ আহিছিল। তেওঁলোক আমাৰ ঘৰলৈ প্ৰায়েই আহে আৰু দেউতাৰ লগত বহুত সময় ধৰি নানা ধৰণৰ সজ কথা আলোচনা কৰে। মোৰ এটা অভ্যাস আছিল যে ঘৰলৈ কোনোবা আলহী আহিলেই মই খিৰিকিৰ কাষত থিয় দি বা দেউতাৰ কাষতে চকী এখনত বহি তেওঁলোকৰ কথা-বাৰ্তা শুনি থাকোঁ। দেউতাই মোৰ এইটো কথাত কেতিয়াও আপত্তি নকৰিছিল, কাৰণ দেউতাৰ আটাইবোৰ বন্ধুৱেই আছিল গুণী-জ্ঞানী আৰু চৰিত্ৰবান মানুহ। তেওঁলোকে সদায় সজ কথাহে চৰ্চা কৰিছিল। তেওঁলোকৰ কথা-বাৰ্তা মনোযোগ দি শুনি থাকিলে মোৰ লাভেই হ'ব বুলি দেউতাই বিশ্বাস কৰিছিল। আলহী যোৱাৰ পিছত দেউতাই মোক কেতিয়াবা সুধিছিল— 'আজি বাৰু আমাৰ মাজত কি কি বিষয়ে আলোচনা হৈছিল কচোন'। মোক এনেকুৱা প্ৰশ্ন সুধি দেউতাই কেৱল যে মোৰ স্মৃতি-শক্তিৰহে পৰীক্ষা কৰিছিল এনে নহয়। শিকা বা মনত ৰখা কথাবোৰ যুকিয়াই ক'বলৈ চেষ্টা কৰিলে মানুহৰ ভাষাৰ ওপৰত দখল বৃদ্ধি হয় আৰু চিন্তাবোৰ পৰিপাটি হয়। দেউতাই যে তেনে উদ্দেশ্যৰেই মোক প্ৰশ্নবোৰ কৰিছিল সেই কথা অৱশ্যে মই ডাঙৰ হৈহে বুজিব পৰা হৈছোঁ। সি যি কি নহওক, সিদিনাও শিক্ষক দুজন আহি আমাৰ চ'ৰাঘৰত বহাৰ লগে লগেময়ো দেউতাৰ কাষতে মোৰ আসন ল'লোঁ। তেওঁলোকে সেইদিনা কি কি কথা পাতিছিল আজি সেইবোৰ মোৰ একেবাৰে মনত নাই। কেৱল এটা কথাৰ বাহিৰে। কথা-প্ৰসঙ্গত তেওঁলোকৰ মাজত কিতাপৰ কথা ওলাল। দেউতাৰ এটা সৰু পুথি-ভঁৰাল আছিল। তেওঁ সেই সময়ত চলি থকা আটাইকেইখন অসমীয়া বাতৰি-কাকত আৰু আলোচনীৰ গ্ৰাহক আছিল। তদুপৰি নতুন অসমীয়া কিতাপ ওলালেই তেওঁ ডাক-যোগে মগাই আনিছিল। সেই কাৰণে কিতাপ ভাল পোৱা সকলো মানুহেই দেউতাৰ ওচৰলৈ আহিছিল আৰু তেওঁৰ লগত কিতাপৰ বিষয়ে নানা আলোচনা কৰিছিল। সেই দিনাও কিবা এটা প্ৰসঙ্গত কিতাপৰ কথা ওলাল। দেউতাৰ বন্ধু

শিক্ষক দুজনৰ ভিতৰত এজন আছিল দেউতাৰ নিচিনাই কিতাপৰ ভক্ত। কিন্তু আনজনৰ বোধহয় কিতাপৰ প্ৰতি বিশেষ তেনে অনুৰাগ নাছিল। দেউতা আৰু গ্ৰন্থ-প্ৰেমী শিক্ষকজন কিতাপৰ বিষয়ে নানা আলোচনাত মত্ত হৈ পৰাৰ সময়ত আনজন শিক্ষক নীৰৱ হৈ থাকিবলৈ বাধ্য হ'ল, কাৰণ সেই আলোচনাত অংশ ল'বলৈ তেওঁৰ একো যোগ্যতা নাছিল। কিন্তু বহুত সময় মনে মনে থাকি আৰু তেওঁ ভাল নোপোৱা কথাবোৰ শুনি শুনি এটা সময়ত বোধহয় তেওঁৰ অসহ্য বিৰক্তি লাগিল। আন দুজনৰ কথাৰ মাজতে তেওঁ হঠাৎ মাত লগালে— 'হেৰি, আপোনালোক দুয়োজনে কিতাপ নপঢ়া বা কিতাপ ভাল নোপোৱা মানুহক মানুহ বুলিয়েই গণ্য নকৰে নেকি? আজিৰ নিচিনাকৈ কিতাপৰ ওৰাদানি পৃথিৱীত জানো সদায় আছিল? সৌ সিদিনালৈকে পৃথিৱীত দেখোন বেছিভাগ মানুহেই নিৰক্ষৰ আছিল। লাখৰ ভিতৰত মাত্ৰ এজন বা দুজনেহে লিখিব আৰু পঢ়িব পাৰিছিল। কিন্তু সেই নিৰক্ষৰ মানুহবোৰৰ মাজৰ পৰাই অনেক সাধু-সন্ত, বীৰপুৰুষ আৰু সমাজৰ নেতা ওলোৱা নাছিল জানো? কেৱল কিতাপ পঢ়িলেই মানুহ জ্ঞানী হয়, এনে কথা মই কেতিয়াও নামানো। হজৰত মহম্মদৰ কথাকে নধৰে কিয়? তেওঁ দেখোন সম্পূৰ্ণ নিৰক্ষৰ আছিল। আপোনালোক হজৰত মহম্মদতকৈয়ো বেছি জ্ঞানী নেকি?

শিক্ষকজনৰ এই আকস্মিক আক্ৰমণত বাকী দুজন মানুহ অলপ সময়ৰ কাৰণে হতভম্ব হৈ পৰিল। কিছু সময় মনে মনে থাকি অৱশেষত আনজন শিক্ষকে মিচিকিয়া হাঁহি এটা মাৰি ক'লে, 'আপুনি ঠিকেই কৈছে। হজৰত মহম্মদ নিৰক্ষৰ হৈয়ো মহাজ্ঞানী আছিল। তেওঁ মানৱ-জাতিক দি গৈছে এটা মহান ধৰ্ম আৰু উচ্চ নৈতিক আদৰ্শ। কিন্তু আচলতে তেওঁ মানৱ-জাতিলৈ কি এৰি থৈ গৈছে? এখন কিতাপ নহয়নে? হজৰত মহম্মদে ঈশ্বৰৰ পৰা পোৱা বাণী যদি কোৰাণত লিপিবদ্ধ হৈ নাথাকিলহেঁতেন, তেন্তে মানৱ-জাতিয়ে সেই বাণীৰ প্ৰতিটো অমৃতময় শব্দ বা বাক্য অবিকলভাৱে মনত ৰাখিব পাৰিলেহেঁতেননে? নিৰক্ষৰ হজৰত মহম্মদে কিতাপ লেখা নাছিল সঁচা; কিন্তু আমি তেওঁক বিচাৰি পাওঁ কিতাপৰ মাজতহে।'

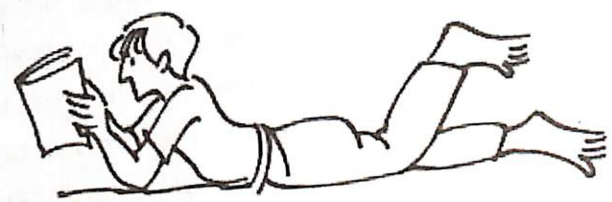

স্মৃতি-শক্তি আৰু চিন্তা-শক্তি

প্ৰকৃতিৰ আটাইতকৈ বিস্ময়কৰ সৃষ্টিৰ ভিতৰত এটা হ'ল মানুহৰ মস্তিষ্ক বা মগজু। মস্তিষ্কৰ ৰহস্য আজিলৈকে সম্পূৰ্ণভাৱে উদ্ঘাটিত হোৱা নাই। কিন্তু এটা কথা ঠিক যে যিটো বস্তুৱে আন সকলো প্ৰাণীৰ পৰা মানুহক পৃথক কৰিছে আৰু মানুহৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰতিপন্ন কৰিছে সেইটো হ'ল মানুহৰ মস্তিষ্ক। অন্যান্য প্ৰাণীৰ তুলনাত মানুহৰ মস্তিষ্কৰ এটা বৈশিষ্ট্য সহজেই চকুত পৰে। সেইটো হ'ল এই যে মানুহৰ শৰীৰটোৰ তুলনাত মস্তিষ্কটো আন সকলো প্ৰাণীতকৈ ডাঙৰ। দ্বিতীয়তে, মানুহৰ মস্তিষ্কৰ বিকাশ অবিৰামভাৱে হ'বই লাগিছে— যিটো ঘটনা ইতৰ প্ৰাণীৰ ক্ষেত্ৰত ঘটা নাই। মস্তিষ্কৰ বিশেষজ্ঞ হিচাপে জনাজাত ছাৰ চাৰ্লছ শ্বেৰিংটন নামৰ এজন বৈজ্ঞানিকে কৈছে যে মানুহৰ মস্তিষ্কৰ পূৰ্ণ বিকাশ হ'বলৈ এতিয়াও বহুত বাকী। বিৱৰ্তনৰ পথত মানুহৰ মস্তিষ্ক বৰ্তমান যি অৱস্থাত উপনীত হৈছে তাক এটা অন্তৰ্ৱৰ্তী অৱস্থা বুলিহে ক'ব পাৰি। যোৱা চল্লিশ হাজাৰ বছৰত মানুহৰ মস্তিষ্কৰ যিখিনি বিকাশ ঘটিছে তাৰ সহায়েৰেই যদি মানুহে এনে এক বিস্ময়কৰ সভ্যতা-সংস্কৃতি আৰু বিশাল জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ গঢ়ি তুলিব পাৰিছে, তেন্তে অহা চল্লিশ হাজাৰ বছৰত মস্তিষ্কৰ অবিৰাম বিকাশ ঘটি থাকিলে মানুহে চাগৈ আৰু কিমান অসাধ্য সাধন কৰিব পাৰিব সেই কথা কল্পনা কৰিলেও মন ৰোমাঞ্চিত হৈ উঠে। মানুহৰ এই অন্তহীন সম্ভাৱনাই প্ৰত্যেক ব্যক্তিকে তেওঁৰ বুদ্ধি-বৃত্তিৰ উৎকৰ্ষ সাধন কৰিবলৈ অনুপ্ৰাণিত কৰা উচিত। কাৰণ কেৱল তেতিয়াহে তেওঁ সভ্যতাৰ নিৰ্মাণৰ কামত আন সকলোৰে লগত সমান অংশীদাৰ হ'ব পাৰিব আৰু মানুহ হোৱাৰ পৰিপূৰ্ণ গৌৰৱ অনুভৱ কৰিব পাৰিব।

মস্তিষ্কই শৰীৰৰ সকলো অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গৰ কাম পৰিচালনা আৰু নিয়ন্ত্ৰণ কৰে। বিভিন্ন অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গৰ কামৰ মাজত সমন্বয় সাধন কৰাটোও মস্তিষ্কৰ এটা প্ৰধান কাম। মস্তিষ্কৰ এই ভূমিকা সকলো প্ৰাণীৰ ক্ষেত্ৰতে একে। কিন্তু মানুহৰ মস্তিষ্কই আৰু দুটা অতিৰিক্ত কাম কৰে— যি দুটা কাম ইতৰ প্ৰাণীৰ মস্তিষ্কই কৰিব নোৱাৰে। সেই দুটা কাম হ'ল মনত ৰখা আৰু চিন্তা কৰা। কোনো কোনো উন্নত

বিধৰ প্ৰাণীৰ সামান্য পৰিমাণে স্মৃতি-শক্তি থাকিব পাৰে; কিন্তু মানুহৰ চিন্তা-শক্তিৰ তুলনাত সি নগণ্য। স্মৃতি-শক্তিৰ সহায়েৰে মানুহে তেওঁৰ আটাইবোৰ অভিজ্ঞতা-লব্ধ তথ্য মস্তিষ্কত সংৰক্ষিত কৰি থ'ব পাৰে কাৰণেই নিজৰ ভুলবোৰ পৰিহাৰ কৰি চলিবলৈ সক্ষম হয় আৰু সেই তথ্যবোৰক চিন্তাৰ খোৰাক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। স্মৃতি-শক্তিৰ অবিহনে মানুহে কেতিয়াও চিন্তা কৰিব নোৱাৰিলেহেঁতেন, কাৰণ চিন্তা কৰিবলৈ তেওঁৰ কোনো অৱলম্বন নাথাকিলেহেঁতেন। আনহাতে চিন্তা-শক্তিৰ অবিহনে মানুহ আজিও ইতৰ প্ৰাণীৰ পৰ্যায়তেই থাকি গ'লহেঁতেন, কাৰণ চিন্তা-শক্তিৰ অবিহনে কেতিয়াও মানুহৰ উদ্ভাৱিকা-শক্তিৰ উন্মেষ আৰু বিকাশ নঘটিলেহেঁতেন। মানুহৰ উদ্ভাৱিকা-শক্তিৰ প্ৰথম বিৰাট সাফল্য হ'ল ভাষাৰ সৃষ্টি। বস্তুতঃ মানুহৰ উন্নতিৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ সঁজুলি হ'ল ভাষা। মানুহৰ চিন্তা-শক্তি আৰু ভাষাৰ মাজত অবিচ্ছেদ্য সম্পৰ্ক বিৰাজমান। এটাক বাদ দি আনটোৰ অস্তিত্ব কল্পনা কৰিব নোৱাৰি। এই কথাটো বুজিবলৈ খুব বেছি বুদ্ধিৰ দৰকাৰ নাই। যি কোনো মানুহেই শব্দৰ সহায় নোলোৱাকৈ মাত্ৰ এক মিনিট সময় চিন্তা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলেই তেওঁ নিজে নিজে আৱিষ্কাৰ কৰিব পাৰিব যে শব্দ বা ভাষাৰ সহায় নোলোৱাকৈ চিন্তা কৰাটো একেবাৰে অসম্ভৱ। আমি যেতিয়া স্মৃতি-শক্তিৰ কথা কওঁ, তেতিয়াও আমি ঘাইকৈ শব্দ মনত ৰখাৰ কথাহে কওঁ; কাৰণ আমি বিশ্ব-জগতৰ প্ৰতিটো বস্তু, ঘটনা আৰু বিমূৰ্ত ধাৰণা বুজাবৰ কাৰণে একো একোটা সংকেত তথা শব্দ ব্যৱহাৰ কৰোঁ। জ্যোতিৰ্বিজ্ঞানীসকলে যেতিয়া আকাশত এটা নতুন নক্ষত্ৰ বা নীহাৰিকা-পুঞ্জ আৱিষ্কাৰ কৰে, লগে লগে তেওঁলোকে তাৰ এটা নাম দিয়ে। এটা নাম অৰ্থাৎ শব্দৰ দ্বাৰা বিশেষভাৱে চিহ্নিত নোহোৱালৈকে সেই নক্ষত্ৰ বা নীহাৰিকাপুঞ্জক এটা তথ্য হিচাপে আমাৰ মস্তিষ্কত সংৰক্ষিত কৰি ৰখাটো সম্ভৱ নহয়। বিশ্ব-জগতৰ প্ৰত্যেক বস্তু, ঘটনা আৰু বিমূৰ্ত ধাৰণাৰ ক্ষেত্ৰতে এই কথা খাটে। আমাৰ সকলো জ্ঞান সঞ্চিত হৈ থাকে ভাষাৰ মাজত, আৰু ভাষাৰ সহায়েৰে চিন্তা কৰি কৰি আমি নতুন নতুন জ্ঞান আহৰণ কৰি থাকোঁ।

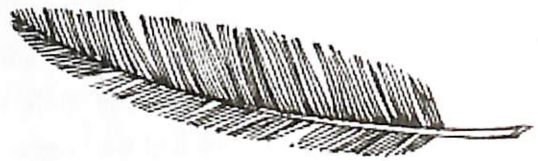

স্মৃতি-শক্তিৰ সীমাৰদ্ধতা

কিন্তু জ্ঞান আহৰণ কৰি আমি যদি তাক জমা কৰি ৰাখিব নোৱাৰোঁ, তেন্তে সেই জ্ঞান আমাৰ কোনো কামত নালাগে। আমি খেতি কৰি শস্য চপাই ভঁৰালত জমা কৰি ৰাখোঁ কাৰণেহে গোটেই বছৰ জুৰি আমি ভঁৰালৰ ভাত খাব পাৰোঁ। জমা কৰি ৰখাৰ ব্যৱস্থা নোহোৱা হ'লে শস্যবোৰ অবাবতে নষ্টহে হ'লহেঁতেন। জ্ঞানৰ ক্ষেত্ৰতো সেই একে কথাই খাটে। আমি জ্ঞান আহৰণ কৰাৰ কিছু দিনৰ পিছত বা লগে লগে তাক পাহৰি যোৱা হ'লে উন্নতিৰ সঁজুলি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ আমাৰ হাতত একো অৱশিষ্ট নাথাকিলেহেঁতেন আৰু আমিও বিৱৰ্তনৰ এটা পৰ্যায়ত উপনীত হৈ ইতৰ প্ৰাণীৰ নিচিনাকৈ তাতেই চিৰকাললৈ থমকি ৰৈ গ'লোঁহেঁতেন।

ওপৰত এবাৰ কৈ আহিছোঁ যে মানুহৰ মস্তিষ্ক আন সকলো প্ৰাণীৰ মস্তিষ্কতকৈ অনেকগুণে উন্নত আৰু সেই মস্তিষ্কৰ সহায়েৰে আমি বহুত কথা মনত ৰাখিব পাৰোঁ। মানুহৰ মস্তিষ্কৰ মনত ৰখাৰ শক্তি কেনে বিস্ময়কৰ সেই কথা বুজাবলৈ মাত্ৰ এটা কথা ক'লেই যথেষ্ট হ'ব। এজন মানুহ যদি সত্তৰ বছৰ জীয়াই থাকে তেন্তে তেওঁৰ মস্তিষ্কই সেই সময়ছোৱাৰ ভিতৰত ১৫০ কোটি বিভিন্ন তথ্য সঞ্চয় আৰু সংৰক্ষণ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়। অৱশ্যে চেষ্টা বা সাধনাৰ অভাৱত সকলো মানুহেই নিজৰ মস্তিষ্কৰ এই অবিশ্বাস্য স্মৃতি-শক্তিৰ এটা সামান্য অংশৰো সদ্ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰে। কিন্তু এই কথা যদি ধৰিও লোৱা হয় যে সকলো মানুহেই নিজৰ স্মৃতি-শক্তিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশ ঘটাব পাৰে আৰু তাৰ সহায়েৰে অসংখ্য কথা মনত ৰাখিব পাৰে, তেতিয়াহ'লেও কেৱল মস্তিষ্কৰ স্মৃতি-শক্তিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি মানুহৰ পক্ষে জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ গঢ়ি তোলা সম্ভৱ নহয়।

কিয় সম্ভৱ নহয় তাৰ কাৰণটো নিহিত হৈ আছে মানুহৰ শৰীৰৰ মাজতে। আমি জানো যে এটা নিৰ্দিষ্ট সময়লৈকে মানুহ তথা সকলো প্ৰাণীৰে শৰীৰৰ বৃদ্ধি ঘটে; কিন্তু পূৰ্ণতা-প্ৰাপ্ত হোৱাৰ পাছত প্ৰকৃতিৰ আমোঘ নিয়ম অনুযায়ী জীৱ-দেহ ক্ষয়-প্ৰাপ্ত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে আৰু এটা সময়ত তাৰ শেষ পৰিণতি ঘটে মৃত্যুৰ মাজত। মস্তিষ্কও শৰীৰৰ এটা অংশ মাত্ৰ। সমস্ত শৰীৰৰ লগতে মস্তিষ্কৰো ক্ৰমাৎ

ক্ষয় হ'বলৈ ধৰে আৰু তাৰ ফলত বাৰ্ধক্য আৰম্ভ হোৱাৰ লগে লগে মানুহৰ স্মৃতি-শক্তি হ্ৰাস পাবলৈ আৰম্ভ কৰে। বুঢ়া বয়সত মানুহৰ মস্তিষ্কই কেনেকুৱা ৰূপ লয় সেই কথা বুজিবলৈ এজন ডেকা ল'ৰাৰ গাৰ ছালৰ লগত এজন বুঢ়া মানুহৰ গাৰ ছাল তুলনা কৰি চালেই হয়। বয়স বঢ়াৰ লগে লগে মানুহৰ মস্তিষ্ক শুকাবলৈ ধৰে। শুকাই শুকাই সি সৰু হয়; তাৰ ওজনো ভালেখিনি কমি যায়। মস্তিষ্কৰ উপৰিভাগ চোতাল এখনৰ নিচিনা সমান নহয়; বৰং সি এলানি পৰ্বতৰ নিচিনা খলা-বমা। বুঢ়া বয়সত এই খলা-বমাবোৰ নৈৰ বালিগৰা খহাৰ দৰে খহি ইটোৱে সিটোৰ গাৰ ওপৰত পৰি সমান হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে। ফলত মস্তিষ্কৰ এই ঠাইবোৰত সংৰক্ষিত হৈ থকা তথ্য-ভাণ্ডাৰ বিনষ্ট হ'বলৈ ধৰে। মানুহৰ মস্তিষ্ক কোটি কোটি কোষৰ সমষ্টি। কিন্তু ষাঠি বছৰমান বয়সৰ পৰাই প্ৰতিদিনে মস্তিষ্কৰ লক্ষ লক্ষ কোষ মৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। সেইবোৰৰ ঠাইত আৰু নতুন কোষ কেতিয়াও সৃষ্টি নহয়। মস্তিষ্কৰ অভ্যন্তৰত ঘটা এই সকলোবোৰ ঘটনাৰ পৰিণামত মানুহে গোটেই জীৱন ধৰি সঞ্চয় কৰা তথ্য আৰু জ্ঞানবোৰ বুঢ়া বয়সত পাহৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে।

এমাৰ্ছন

লংফেলো নামেৰে এজন ডাঙৰ আমেৰিকান কবি আছিল। তেওঁৰ সমসাময়িক আৰু বন্ধু এমাৰ্ছন আছিল সেই সময়ৰ আমেৰিকাৰ শ্ৰেষ্ঠ দাৰ্শনিক। মুষ্টিমেয় উচ্চ-শিক্ষিত আৰু অধ্যয়নশীল মানুহৰ বাহিৰে সৰ্বসাধাৰণ শিক্ষিত মানুহে এমাৰ্ছনৰ নাম নাজানিব পাৰে বা তেওঁৰ ৰচনাৰ লগত পৰিচিত নহ'ব পাৰে। কিন্তু লংফেলোৰ নামটোৰ লগত পৰিচিত নহ'লেও তেওঁৰ অন্ততঃ এটা কবিতা— বা সম্পূৰ্ণ কবিতাটো নহ'লেও তাৰ দুই-এটা পংক্তি প্ৰত্যেকজন শিক্ষিত অসমীয়াই মুখস্থ মাতিব পাৰে বুলি মোৰ বিশ্বাস। তেওঁৰ The Psalm of Life নামৰ এটা বিখ্যাত কবিতা আছে। পৃথিৱীৰ য'তেই ইংৰাজী ভাষা-সাহিত্যৰ চৰ্চা হয়, ত'তেই লংফেলোৰ এই কবিতাটো এসময়ত খুব জনপ্ৰিয় হৈছিল কাৰণ তেওঁ এই কবিতাটোৰ যোগেদি মানুহক মহত্ত্বৰ সাধনাত ব্ৰতী হ'বলৈ অনুপ্ৰাণিত কৰিছিল। অসমীয়া কবি আনন্দ চন্দ্ৰ আগৰৱালাই লংফেলোৰ এই বিখ্যাত কবিতাটো "জীৱন-সঙ্গীত" নাম দি

অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰিছিল। কবিতাটোৰ অনুবাদ ইমান সুন্দৰ হৈছিল যে সেইটো যে মূল অসমীয়াত লেখা কবিতা নহয়, বিদেশী ভাষাৰ পৰা কৰা অনুবাদহে, সেই কথা বিশ্বাস কৰাই টান হৈছিল। আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালাই আৰু কেবাটাও ইংৰাজী কবিতা মূলৰ ভাব আৰু ভাষাৰ সৌন্দৰ্য অক্ষুণ্ণ ৰাখি অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰিছিল, আৰু তেওঁৰ সেই অনূদিত কবিতাবোৰ পঢ়ি শিক্ষিত অসমীয়াসকল ইমান মোহিত হৈছিল যে তেওঁলোকে মৰমতে আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালাক 'ভাঙনি-কোঁৱৰ' নাম দিছিল। আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালাৰ 'জীৱন-সঙ্গীত' কবিতাৰ কেইটিমান জনপ্ৰিয় পংক্তি তলত উদ্ধৃত কৰা হ'ল ঃ

দিন যায় আহে ৰাতি আয়ুস গৈছে টুটি
লাহে লাহে চমু চাপি আহিছে মৰণ,
সংসাৰ যুঁজৰ ঠাই শুবৰ সকাম নাই
কাচি পাৰি যুঁজা সবে কৰি প্ৰাণপণ।

* * *

এলাহ নিহালি থোৱা বীৰবেশ গাত লোৱা
নহ'বা মৰাৰ প্ৰায় জ্ঞানৰ সন্তান,
নহ'বা গৰুৰ দৰে খুচিলেহে খোজ ধৰে
ৰণত বীৰেন্দ্ৰ বুলি হোৱা খ্যাতিমান।

* * *

মহা মহা পুৰুষৰ চানেকিৰে জীৱনৰ
আমিও কৰিব পাৰোঁ জীৱন গঢ়িত,
অভিনয় শেষ হ'লে আয়ু বেলি মাৰ গ'লে
থৈ যাব পাৰোঁ খোজ সময় বালিত।

'জীৱন-সঙ্গীত'ৰ কবি লংফেলোৰ যেতিয়া মৃত্যু হ'ল, তেতিয়া শ্মশানত তেওঁৰ অন্ত্যেষ্টি-ক্ৰিয়াৰ সময়ত কবিৰ অন্যান্য বন্ধু-বান্ধৱ আৰু গুণগ্ৰাহীৰ লগতে এমাৰ্ছনো উপস্থিত আছিল। মৃতকৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা জনাই এটি চমু ভাষণ দিবলৈ এমাৰ্ছনক অনুৰোধ কৰা হ'ল। এমাৰ্ছনে ভাষণ দিবলৈ উঠি হঠাৎ আতংকিত হৈ

আৱিষ্কাৰ কৰিলে যে যাৰ মৃত্যুত শোক প্ৰকাশ কৰি ভাষণ দিবলৈ তেওঁ থিয় হৈছে সেই মানুহজনৰ নামটোকে তেওঁ মনত পেলাব পৰা নাই। অথচ গোটেই জীৱন ধৰি সেই মানুহজন আছিল তেওঁৰ নলে-গলে বন্ধু! নিৰুপায় হৈ তেওঁ অৱশেষত ক'লে— 'তেওঁ এজন খুব ভাল মানুহ আছিল আৰু মোৰ বন্ধু আছিল। কিন্তু মই তেওঁৰ নামটো মনত পেলাব পৰা নাই।'

অতি প্ৰতিভাবান মানুহৰো স্মৃতি-শক্তি কালৰ প্ৰভাৱত কেনেকৈ ক্ষয়-প্ৰাপ্ত হয়, এমাৰ্ছনৰ এই ঘটনাটোৱেই তাৰ প্ৰমাণ।

হেন্ৰিক্ ইব্ছেন

হেন্ৰিক্ ইব্ছেন আধুনিক কালৰ এজন ডাঙৰ নাট্যকাৰ। তেওঁ ছুইডেনৰ মানুহ। পৃথিৱীৰ সকলো দেশৰ নাট্য-সাহিত্যৰ ওপৰত তেওঁৰ গভীৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। তেওঁৰ একাধিক নাটক অসমীয়া ভাষালৈকো অনূদিত হৈছে আৰু ৰঙ্গমঞ্চত অভিনীত হৈ জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছে। এনেহেন মানুহজনে কিন্তু সত্তৰ বছৰ বয়সত নতুনকৈ বৰ্ণমালা লিখিবলৈ শিকিব লগা হৈছিল। কিয়? কাৰণ সত্তৰ বছৰ বয়সত তেওঁৰ এটা সাংঘাতিক ষ্ট্ৰ'ক হ'ল, অৰ্থাৎ তেওঁৰ হৃৎপিণ্ডৰ ক্ৰিয়া সাময়িকভাৱে বন্ধ হ'ল। তাৰ ফলত মানুহৰ মগজৰ যি অংশই আখৰ আৰু শব্দ মনত ৰখা কাম কৰে, ইব্ছেনৰ মগজুৰ সেই অংশটো সমূলি নষ্ট হৈ গ'ল। এদিন ইব্ছেনৰ পুতেকে ফুৰি-চাকি ঘৰলৈ আহি দেখে, বুঢ়াই কাগজ-কলম লৈ বৰ্ণ-পৰিচয় আৰম্ভ কৰা শিশুৰ দৰে আখৰ লিখিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। পুতেকক দেখি বুঢ়াই এটা কৰুণ হাঁহি মাৰি ক'লে— 'চোৱাচোন মই কি কৰিছোঁ। মই নতুনকৈ আখৰ লিখিবলৈ চেষ্টা কৰিছোঁ। অথচ অসময়ত ময়েই বোলে এজন লেখক আছিলোঁ।'

মানুহৰ স্মৃতি-শক্তি অসাধাৰণ হ'ব পাৰে, কিন্তু সি ক্ষণ-ভঙ্গুৰ। গোটেই জীৱন ধৰি শিকা কথাবোৰ মানুহে নিজৰ জীৱন-কালতেই পাহৰি যাব পাৰে। তেনেহ'লে উত্তৰ-পুৰুষৰ কাৰণে মানুহে সেই জ্ঞান সাঁচি থৈ যাব কেনেকৈ? আনহাতে জ্ঞান যদি সঞ্চিত হৈ নাথাকে, তেন্তে মানুহে উন্নতি কৰিব কিহৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি?

স্মৃতি-শক্তি বৃদ্ধি কৰাৰ উপায়

মানুহে সেই সমস্যাৰ সমাধান কৰিলে লেখন পদ্ধতি আৱিষ্কাৰ কৰি। মানৱ-সভ্যতাৰ নাতি-দীৰ্ঘ ইতিহাসত যি কেইটা ঘটনা যুগান্তকাৰী বুলি পৰিগণিত হৈছে সেইবোৰৰ ভিতৰত এটা হ'ল লেখন পদ্ধতিৰ আৱিষ্কাৰ। সি এক ৰোমাঞ্চকৰ কাহিনী। কিন্তু সেই কাহিনী ক'বলৈ যোৱাৰ আগতে মানুহৰ মস্তিষ্কৰ প্ৰসঙ্গটো ওলাওঁতেই সেই বিষয়ে আৰু দুটামান কথা কৈ ল'ব খুজিছোঁ। এই সৰু পুথিখনি ঘাইকৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ কাৰণে লেখা হৈছে। স্মৃতি-শক্তি কেনেকৈ বৃদ্ধি কৰা যায় সেইটো ছাত্ৰাৱস্থাৰ এটা প্ৰধান সমস্যা। বিশেষকৈ পৰীক্ষাৰ সময়ত ছাত্ৰই আতংক-গ্ৰস্ত হৈ স্মৃতি-শক্তি-বৰ্ধক টনিকৰো আশ্ৰয় লয়— যদিও টনিকে স্মৃতি-শক্তি বৃদ্ধি কৰিব পৰাৰ কোনো বৈজ্ঞানিক প্ৰমাণ নাই। কিন্তু শাৰীৰিক ব্যায়ামৰ সহায়েৰে যেনেকৈ শৰীৰৰ অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ সুস্থ আৰু সবল কৰি তুলিব পাৰি, তেনেকৈ মানসিক ব্যায়ামৰ সহায়েৰে মগজৰ চিন্তা-শক্তি আৰু স্মৃতি-শক্তিও বৃদ্ধি কৰিব পাৰি। উদাহৰণ হিচাপে চাৰ জন গিয়েল্‌গাডৰ কথাকে কওঁ। তেওঁ আধুনিক কালৰ এজন ডাঙৰ অভিনেতা। যি ইংলেণ্ডে পৃথিৱীৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ নাট্যকাৰ শ্বে'ক্‌ছ্‌পীয়েৰৰ জন্ম দিছে সেই ইংলেণ্ডত নাট্যাভিনয়ৰ এটা দীঘলীয়া গৌৰৱময় পৰম্পৰাও গঢ়ি উঠিছে। কোৱা হয় যে অভিনেতা সৃষ্টিৰ কাৰণে ইংলেণ্ডৰ নিচিনা উত্তম পৰিবেশ আন ক'তো নাই। ইংৰাজ নাট্যাভিনয়ৰ সেই মহৎ পৰম্পৰাৰে এটি সাৰ্থক সৃষ্টি হ'ল চাৰ জন গিয়েল্‌গাড। এবাৰ তেওঁ যুগোশ্লাভিয়ালৈ ফুৰিবলৈ গৈছিল। তেতিয়া তেওঁৰ বয়স পঁচাশী বছৰ। বিদেশী পৰ্যটকসকলক ফুৰাবলৈ নিয়া এখন চৰকাৰী মটৰ গাড়ীত এদিন এগৰাকী মহিলা তেওঁৰ সহযাত্ৰিণী আছিল। কিছু বাট নীৰৱে যোৱাৰ পিছত মহিলাগৰাকীয়ে মন কৰিলে যে বুঢ়াই চকু মুদি মুখেৰে কিবা বিৰ্‌বিৰাই আছে। ভালকৈ কাণ পাতিহে মহিলা গৰাকীয়ে বুজি পালে যে চাৰ জন গিয়েল্‌গাডে আচলতে মুখস্থ মাতিছে শ্বে'ক্‌ছ্‌পীয়েৰৰ 'তৃতীয় ৰিচাৰ্ড' নাটকখন। বিদেশত ভ্ৰমণ কৰিবলৈ গৈ তেওঁ কিয় গাড়ীত বহি বহি শ্বে'ক্‌ছ্‌পীয়েৰৰ নাটক মুখস্থ মাতিব লগা হ'ল, তাৰ কাৰণ হ'ল এই যে অভিনেতাসকলো অভিনয়ৰ কাৰণে দীঘলীয়া বচন মুখস্থ ৰাখিব লগা হয়— যাৰ কাৰণে আন সকলো বৃত্তিৰ

মানুহতকৈ স্মৃতি-শক্তি প্ৰখৰ ৰখাৰ প্ৰয়োজন তেওঁলোকৰ বেছি। চাৰ জন গিয়েল্‌গাডে পঁচাশী বছৰ বয়সতো মঞ্চত অভিনয় কৰে। বাৰ্ধক্যই তেওঁৰ স্মৃতি-শক্তি ক্ষয়-কৰি আনিছে। কিন্তু স্মৃতি-শক্তি লোপ পালে তেওঁ বচন মনত ৰাখিব কেনেকৈ? কিন্তু তেওঁ এটা কথা জানে যে নিয়মিতভাৱে শাৰীৰিক পৰিশ্ৰম আৰু ব্যায়াম কৰিলে মাংসপেশীবোৰ যেনেকৈ সবল আৰু কৰ্মক্ষম হৈ থাকে, ঠিক তেনেকৈ প্ৰতিদিনে নিয়মিতভাৱে স্মৃতি-শক্তিৰ অনুশীলন কৰিলে জীৱনৰ শেষ মুহূৰ্ত পৰ্যন্ত কাম চলাকৈ স্মৃতি-শক্তি অটুট ৰাখিব পাৰি। স্মৃতি-শক্তিৰ অনুশীলন কৰাৰ এটা ভাল উপায় হ'ল দীঘলীয়া কবিতা মুখস্থ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা। চাৰ জন গিয়েল্‌গাডে সেই কাৰণে প্ৰতিদিনে শ্বে'ক্‌ছ্‌পীয়েৰৰ নাটকবোৰ মুখস্থ কৰে। আনকি বিদেশ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ গৈয়ো তেওঁ সেই কাম কৰিবলৈ নাপাহৰে। ইয়াৰ পৰা আমি এই শিক্ষাই পাওঁ যে স্মৃতি-শক্তি অটুট ৰখা বা বৃদ্ধি কৰাৰ এটা প্ৰধান উপায় হ'ল দীঘলীয়া কবিতা মুখস্থ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি প্ৰতিদিনে নিয়মিতভাৱে স্মৃতি-শক্তিৰ অনুশীলন অৰ্থাৎ ব্যায়াম কৰা।

বহুত সময় লেখা-পঢ়া কৰি থাকিলে ভাগৰ লাগে নেকি

কেৱল কথা মনত ৰখাই মগজৰ একমাত্ৰ কাম নহয়। মগজৰ আৰু এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কাম হ'ল চিন্তা কৰা। মনত ৰখা আৰু চিন্তা কৰা— এই দুটাই হ'ল মগজৰ প্ৰধান পৰিশ্ৰম। একেলেথাৰিয়ে কেইবাঘণ্টা ধৰি শাৰীৰিক পৰিশ্ৰম কৰিলে আমাৰ মাংসপেশীবোৰ অৱশ হৈ পৰে আৰু ফলত আমি ভাগৰ অনুভৱ কৰোঁ। আমাৰ মগজৰো বাৰু ভাগৰ লাগিব পাৰে নেকি? যিসকল ছাত্ৰই পৰীক্ষাৰ সময়ত ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা ধৰি পৰীক্ষাৰ কাৰণে প্ৰস্তুতি চলাব লগা হয় বা যিসকল লেখকে একেলেথাৰিয়ে বহুত সময় ধৰি লেখাৰ টেবুলত বহি থাকিব লগা হয়, তেওঁলোকে

প্ৰায়েই মগজৰ ভাগৰ লগা যেন অনুভৱ কৰে। এনে ধৰণৰ মানসিক অৱসাদ বা মগজৰ অৱসাদ ছাত্ৰ, লেখক আৰু চিন্তাশীল মানুহৰ এটা প্ৰধান সমস্যা। কিন্তু এটা কথা জানিলে তেওঁলোকে সকাহ অনুভৱ কৰিব পাৰে যে বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিৰে চাবলৈ গ'লে মগজে কোনো ধৰণৰ ভাগৰ অনুভৱ কৰিব নোৱাৰে। তাৰ কাৰণ হ'ল এই যে দেহৰ অন্যান্য অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গৰ নিচিনাকৈ মগজে মাংসপেশীৰ সহায়েৰে কাম নকৰে। মগজৰ সকলো কাম-কাজ সম্পন্ন হয় এটা বৈদ্যুতিক-ৰাসায়নিক প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা— যাৰ ফলত মগজৰ ভাগৰ লগাৰ কোনো কাৰণ নঘটে।

তথাপি এই কথাটোও সঁচা যে বহুত সময় লেখা-পঢ়াৰ কাম কৰি থাকিলে আমি এক ধৰণৰ গভীৰ অৱসাদ অনুভৱ কৰোঁ। এনে অৱস্থাত আমাৰ পক্ষে যি কোনো কথা মনত ৰখা, চিন্তা কৰা বা মনোযোগ কেন্দ্ৰীভূত কৰা প্ৰায় অসম্ভৱ হৈ পৰে। ইয়াৰ কাৰণ কি আৰু প্ৰতিকাৰৰ উপায় কি?

ওপৰত এবাৰ কৈ অহা হৈছে যে মগজে ভাগৰ অনুভৱ কৰিব নোৱাৰে। তথাপিও যে আমি মগজৰ অৱসাদ অনুভৱ কৰোঁ, তাৰ কাৰণটো সেই কাৰণে মগজৰ মাজত নিবিচাৰি দেহৰ অন্যান্য অংশতহে বিচাৰিব লাগিব। আচলতে আমি বহুত সময় একেথিৰে বহি লেখা-পঢ়া কৰি থাকিলে আমাৰ ডিঙি আৰু পিঠিৰ মাংসপেশীবোৰ অৱশ হৈ পৰে। এই শাৰীৰিক অৱসাদটোকে আমি মগজৰ অৱসাদ বুলি ভুল কৰোঁ। কিন্তু বৈজ্ঞানিক পৰীক্ষাৰ দ্বাৰা এই কথা প্ৰমাণিত হৈছে যে এই শাৰীৰিক অৱসাদৰ কাৰণবোৰ দূৰ কৰিব পাৰিলে মগজে কোনো ভাগৰ অনুভৱ নকৰাকৈ ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা ধৰি অনিৰ্দিষ্ট সময়ৰ কাৰণে কাম কৰি থাকিব পাৰে।

এই কথাটো জনাৰ পিছত আমি অৱসাদ অনুভৱ কৰা মাত্ৰকতে লেখা-পঢ়া বন্ধ নকৰি বৰং সেই অৱসাদৰ কাৰণবোৰ দূৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত। তেতিয়াহ'লে আমি লেখা-পঢ়াৰ সময় দুই-তিনিগুণ বৃদ্ধি কৰিব পাৰিম। সেইটো কৰাৰ এটা প্ৰধান উপায় হ'ল একেলেথাৰিয়ে চল্লিশ মিনিট লেখা বা পঢ়াৰ পিছত প্ৰায় দহ মিনিটমান সময় চকু আৰু ডিঙিৰ কেইটামান সহজ ব্যায়াম কৰা। চকুৰ ব্যায়াম এনেকৈ কৰিব পাৰি— হাতৰ তলুৱা দুখন একেলগে ঘঁহাই অলপ গৰম কৰি তাৰ পিছত দুয়োখন হাতৰ তলুৱাৰে দুয়োটা চকু ঢাকি ধৰিব লাগে। চাব লাগে যাতে চকুৰ ওপৰত হাতৰ তলুৱাৰ হেঁচা বৰকৈ নপৰে। ইয়াৰ পিছত চকু দুটা মুদি

এটা ঘন ক'লা ৰঙৰ ধ্যান কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে। এইদৰে তিনিবাৰ চকুৰ ব্যায়াম কৰাৰ পিছত কেইমিনিটমান সময় ডিঙিৰ ব্যায়াম কৰিব লাগে। ডিঙিৰ সহজ এটা ব্যায়াম হ'ল এনে ধৰণৰ ঃ প্ৰথমতে থুঁতৰিটো বুকুত লগাই তাৰ পিছত লাহে লাহে থুঁতৰিটো দাঙি মূৰটো পিছফাললৈ হলাই নি থাকিব লাগে। মূৰৰ পিছফালৰ অংশই যেতিয়া গলধন স্পৰ্শ কৰিব, তেতিয়া সেই অৱস্থাতে বিশ ছেকেণ্ড ৰৈ থাকি আকৌ লাহে লাহে পূৰ্বৰ অৱস্থালৈ অৰ্থাৎ থুঁতৰিটো বুকুত লাগি থকা অৱস্থালৈ আনিব লাগে। এইদৰে তিনিবাৰ কৰাৰ পিছত আকৌ স্বাভাৱিক অৱস্থাত মূৰ পোন কৰি থিয় হৈ খন্তেক জিৰণি লৈ ডিঙিৰ পৰা মূৰটো এবাৰ বাওঁফালে আৰু এবাৰ সোঁফালে হলাই কাণৰ লতিটোৰে কান্ধ স্পৰ্শ কৰিব লাগে। চাব লাগে যাতে ডিঙিৰ পৰা তলৰ গোটেই গাটো সম্পূৰ্ণ পোন অৱস্থাত থাকে; কেৱল গলধনৰ ওপৰত মূৰটোহে এবাৰ সোঁফালে আৰু এবাৰ বাওঁফালে বেঁকা হৈ কাণৰ লতিৰে কান্ধ স্পৰ্শ কৰে। এইটো ব্যায়াম তিনিবাৰ কৰাৰ পিছত আকৌ স্বাভাৱিক অৱস্থাত মূৰ পোন কৰি থিয় হৈ গাটো অকণো লৰচৰ নকৰাকৈ কেৱল গলধনৰ ওপৰত মূৰটো এবাৰ সোঁফালে আৰু এবাৰ বাওঁফালে সম্পূৰ্ণ ১৮০ ডিগ্ৰী কোণ কৰি ঘূৰাব লাগে। মূৰটো ঘূৰাৰ লগে লগে স্বাভাৱিকতেই চকু দুটাও ১৮০ ডিগ্ৰী কোণ কৰি এবাৰ সোঁফাললৈ আৰু এবাৰ বাওঁফাললৈ ঘূৰিব। তাৰ ফলত ডিঙি আৰু কান্ধৰ লগতে চকু দুটাৰো ব্যায়াম হ'ব। এইটো ব্যায়ামো তিনিবাৰ কৰিব লাগে।

এনেকৈ চল্লিশ মিনিটৰ মূৰে মূৰে বা যেতিয়াই প্ৰয়োজন অনুভৱ হয় তেতিয়াই ডিঙি আৰু চকুৰ ব্যায়াম কৰি ল'লে অকণো অৱসাদ অনুভৱ নকৰাকৈ ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা ধৰি লেখা-পঢ়া কৰি থাকিব পাৰি। এই প্ৰসঙ্গতে আৰু এটা কথা মনত ৰখা দৰকাৰ। সদায় তলমুৰা হৈ দীঘলীয়া সময় ধৰি লেখা-পঢ়া কৰা মানুহৰ স্পণ্ডিলাইটিছ নামৰ এবিধ গলধনৰ অৰ্থাৎ ৰাজহাড়ৰ ওপৰ অংশৰ ৰোগ হয়। যন্ত্ৰণাদায়ক এই ৰোগে আমাৰ পৰিশ্ৰম-শক্তি আৰু চিন্তা-শক্তি বহু পৰিমাণে হ্ৰাস কৰে। কিন্তু জীৱনৰ আগ বয়সৰ পৰাই ওপৰত বৰ্ণনা কৰা সহজ ব্যায়াম কেইটা নিতৌ নিয়মিতভাৱে কৰাৰ অভ্যাস কৰিলে জীৱনৰ শেষ মুহূৰ্তলৈকে স্পণ্ডিলাইটিছৰ হাত সাৰি থাকিব পাৰি।

কিতাপ পঢ়িবৰ সময়ত আমি আৰু এক ধৰণৰ ক্লান্তি বা অৱসাদ অনুভৱ

কৰোঁ— যাৰ লগত অৱশ্যে ওপৰত উল্লেখ কৰা ধৰণৰ শাৰীৰিক কাৰণৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। যেতিয়া আমি দুৰ্বোধ্য বিষয়ৰ কঠিন কিতাপ পঢ়োঁ, তেতিয়া দুপাতমান পঢ়িয়েই আমি ক্লান্ত হৈ পৰা যেন অনুভৱ কৰোঁ। তাৰ কাৰণ হ'ল আমাৰ মনৰ মাজত একে সময়তে চলা দুটা বিপৰীত-মুখী ইচ্ছাৰ দ্বন্দ্ব। আমাৰ মনৰ এটা অংশই আমাক কয় যে পঢ়ি ভাল নালাগিলেও আমি কিতাপখন পঢ়ি থকা উচিত, কাৰণ তেতিয়াহে আমাৰ জ্ঞান বৃদ্ধি হ'ব। কিন্তু মনৰ আন এটা অংশই কিতাপখন বন্ধ কৰি আন কিবা এটা আনন্দদায়ক কাম বা চিন্তাত লাগিবলৈ আমাক কুতুৰি থাকে। দুটা বিপৰীত-মুখী ইচ্ছাৰ এই দ্বন্দ্বৰ ফলত আমি কিতাপখনত অখণ্ড মনোনিবেশ কৰিব নোৱৰা হৈ পৰোঁ। অমনোযোগৰ ফাঁকে ফাঁকে আমাৰ মনলৈ নানা ধৰণৰ ভাব-চিন্তা আহিবলৈ ধৰে। মনৰ এই অৱস্থাকে আমি অৱসাদ বুলি ভুল কৰোঁ।

কিন্তু জ্ঞানাৰ্জনৰ কাৰণে তথা মানসিক বিকাশ সাধনৰ কাৰণে আমি কঠিন কিতাপো পঢ়িবই লাগিব। অৱসাদ অনুভৱ কৰা মাত্ৰকতে আমি যদি কিতাপখন জপাই থওঁ, তেতিয়াহ'লে আমাৰ জীৱনত আৰু বেছি কিতাপ পঢ়া হৈ নুঠিব। কিন্তু কঠিন কিতাপ পঢ়িলে আমি কিয় সহজে মানসিক অৱসাদ অনুভৱ কৰোঁ সেই কথা আগতীয়াকৈ জানিলে তেনে ধৰণৰ অৱসাদ একেবাৰে নাহিবও পাৰে। আহিলেও ইচ্ছা-শক্তিৰ সহায়েৰে আমি তাক দূৰ কৰিব পাৰিম। কিতাপখন পঢ়িবলৈ আৰম্ভ কৰাৰ সময়ত আমি কেৱল নিজকে এই কথা কৈ ল'ব লাগিব যে কেৱল মনে ভাল পোৱা সহজ কাম কৰি জীৱনত কোনেও ডাঙৰ কাম কৰিব নোৱাৰে। আমাৰ আকাংক্ষা যিমানেই উচ্চ হ'ব, আমাৰ পৰিশ্ৰমো হ'ব লাগিব সিমানেই কঠোৰ। আন কথাত ক'বলৈ গ'লে আমি যদি পুঁঠি মাছ খায়েই সন্তুষ্ট হৈ থাকিব খোজোঁ তেন্তে পুঁঠি মাছৰ দাম দিম; কিন্তু ৰৌ মাছ খাব খুজিলে ৰৌ মাছৰ দাম দিবলৈ প্ৰস্তুত হ'ব লাগিব।

ভাষাৰ কিয় আৰু কেনেকৈ সৃষ্টি হৈছিল

চেষ্টা বা সাধনাৰ দ্বাৰা মগজৰ শক্তি কেনেকৈ বঢ়াব পাৰি সেই কথালৈ আমি আকৌ পিছত আহিম।

ইয়াৰ আগতে আমি কৈছিলোঁ যে মানৱ সভ্যতাৰ ইতিহাসত যিকেইটা ঘটনা যুগান্তকাৰী বুলি প্ৰমাণিত হৈছে সেইবোৰৰ ভিতৰত এটা হ'ল লেখন-পদ্ধতিৰ আৱিষ্কাৰ। মানুহৰ প্ৰাচীনতম লেখন-পদ্ধতিৰ যি নমুনা এতিয়ালৈকে আৱিষ্কৃত হৈছে সি প্ৰায় ৬০০০ বছৰ পুৰণি। বানপানীয়ে পৃথিৱী প্লাৱিত কৰাৰ আখ্যান পৃথিৱীৰ বহুতো জাতিৰ মাজত যুগ যুগ ধৰি চলি আছিল। খ্ৰীষ্টৰ জন্মৰ ৪০০০ বছৰৰ আগতে মাটিৰ ফলিত লিপিবদ্ধ কৰা তেনে এটা আখ্যান মধ্যপ্ৰাচ্যৰ কেল্‌ডিয়া নামৰ ঠাইত আৱিষ্কৃত হৈছে আৰু ইয়াক এতিয়া ব্ৰিটিছ মিউজিয়ামত ৰখা হৈছে। তাৰ পিছৰ ডেৰ হাজাৰ বছৰত লেখন-পদ্ধতিৰ ইমান বিকাশ ঘটিল যে মহাবীৰ আলেকজেণ্ডাৰে খ্ৰীঃপূঃ ৩৩২ চনত আলেকজেণ্ড্ৰিয়াত স্থাপন কৰা পুথি-ভঁৰালত তেওঁৰ পিছত ইজিপ্তত ৰাজত্ব কৰা টলেমি বংশৰ ৰজাসকলে প্ৰায় সাত লাখ কিতাপ সংগ্ৰহ কৰিছিল।

ওপৰত কোৱা হৈছে যে এতিয়ালৈকে আৱিষ্কৃত হোৱা লেখন-পদ্ধতিৰ নমুনা প্ৰায় ৬০০০ বছৰ পুৰণি। কিন্তু তাৰ অৰ্থ এই নহয় যে লেখন-পদ্ধতি উদ্ভাৱিত হোৱাৰ আগতে মানুহে নানা ধৰণৰ শিল্প-কলা আৰু জ্ঞানৰ চৰ্চা কৰা নাছিল। আচলতে মানুহে যিদিনা কথা ক'বলৈ শিকিলে অৰ্থাৎ ভাষাৰ ব্যৱহাৰ আয়ত্ত কৰিলে সেই দিনাৰ পৰাই মানুহৰ সভ্যতাৰ জয়যাত্ৰা আৰম্ভ হ'ল। মানুহে যেতিয়াৰ পৰাই সমাজ পাতি বাস কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে তেতিয়াৰ পৰাই ভাষাৰ ব্যৱহাৰো আৰম্ভ হ'ল, কাৰণ পৰস্পৰৰ মাজত ভাব-বিনিময় নকৰাকৈ সমাজ পাতি বাস কৰা সম্ভৱ নহয়। ইতৰ প্ৰাণীবোৰৰ ভিতৰতো কিছুমান প্ৰাণীয়ে যূথ-বদ্ধ হৈ বাস কৰে আৰু সিহঁতেও পৰস্পৰৰ মাজত ভাব-বিনিময়ৰ কাৰণে কিছুমান সাংকেতিক ধ্বনি ব্যৱহাৰ কৰে। কিন্তু ইতৰ প্ৰাণীয়ে ব্যৱহাৰ কৰা সাংকেতিক আৰু মানুহে ব্যৱহাৰ কৰা ভাষাৰ মাজত এটা ডাঙৰ মৌলিক পাৰ্থক্য আছে। সাংকেতিক শব্দই এটা মাত্ৰ বিচ্ছিন্ন ভাব বা তথ্য প্ৰকাশ কৰিব পাৰে। কিন্তু ভাষাৰ সহায়েৰে শ্ৰোতাজনে

বক্তাজনৰ মনত উদয় হোৱা এটা সম্পূৰ্ণ ভাব-প্ৰবাহ অৰ্থাৎ ইটোৰ পিছত সিটোকৈ উদয় হোৱা ভাব অনুসৰণ কৰিব পাৰে। ক্ৰমানুসৰি উচ্চাৰণ কৰা প্ৰতিটো শব্দই বক্তাজনৰ মনত উদয় হোৱা আৰু ক্ৰমে ক্ৰমে বিকশিত হোৱা ভাববোৰ প্ৰকাশ কৰিব পাৰে আৰু শ্ৰোতাজনেও বক্তাজনৰ চিন্তা-প্ৰক্ৰিয়া খোজে খোজে অনুসৰণ কৰি গৈ থাকিব পাৰে। কথাটো আমি এনেকৈয়ো ক'ব পাৰোঁ যে ইতৰ প্ৰাণী আৰু মানৱ-শিশুৱে ব্যৱহাৰ কৰা সাংকেতিক ধ্বনিৰ দ্বাৰা কেৱল তথ্যৰ বিনিময় আৰু অনুভূতিৰ প্ৰকাশহে কৰিব পাৰি। পশু-পক্ষীয়ে বিপদ দেখিলে লগৰীয়াবোৰক সতৰ্ক কৰি দিবলৈ সাংকেতিক ধ্বনি ব্যৱহাৰ কৰে। মানৱ-শিশুৱে ভোক লাগিলে বা শৰীৰত আঘাত পালে কান্দে। কিন্তু— 'এই বিপদৰ স্থায়ী প্ৰতিকাৰৰ কাৰণে আমি এটা উপায় উদ্ভাৱন কৰিব লাগিব, বা এটা নতুন কৌশল ল'ব লাগিব'— এই গোটেই ভাবটো প্ৰকাশ কৰিবলৈ এটাৰ পিছত এটাকৈ যি ধৰণে শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিব লগা হয় আৰু সেই শব্দবোৰে এটা মানৱ-মস্তিষ্কত ক্ৰমে ক্ৰমে বিকশি উঠা ভাব আন এটা মানৱ-মস্তিষ্কলৈ প্ৰেৰণ বা সঞ্চাৰণ কৰিব পাৰে— এই গোটেই প্ৰক্ৰিয়াটোকে আমি ভাষা বুলি কওঁ আৰু এই ভাষাৰ ব্যৱহাৰ একমাত্ৰ মানুহেহে আয়ত্ত কৰিব পাৰিছে। যিহেতু ভাষাৰ প্ৰধান কাম হ'ল ভাব-বিনিময়, সেই কাৰণে ভাষাৰ বিকাশ আৰু চিন্তা-শক্তিৰ বিকাশ পৰস্পৰৰ লগত ওত-প্ৰোতভাৱে জড়িত।

মানুহৰ ভাষা আৰু চিন্তা-শক্তিৰ বিকাশ কেনেকৈ সমান্তৰালভাৱে আৰম্ভ হৈছিল সেই কথা জানিবলৈ আমি ঘূৰি যাব লাগিব মানৱ-সভ্যতাৰ একেবাৰে দোক-মোকালিৰ সময়খিনিলৈ। সেই সুদূৰ অতীতত পৃথিৱীৰ বেছি ভাগ ঠাই দুৰ্গম অটব্য অৰণ্যই আবৰি ৰাখিছিল আৰু সেই অৰণ্যত সদৰ্পে বিচৰণ কৰিছিল বিচিত্ৰ পশু-পক্ষীয়ে। এই বিশাল পৃথিৱীত মানুহৰ সংখ্যা তেতিয়া নিচেই কম আৰু তেতিয়াও মানুহে ইতৰ প্ৰাণীক জয় কৰি পৃথিৱীৰ একমাত্ৰ অধিপতি হ'ব পৰা নাছিল। মানুহ আৰু পশু সেই সময়ত পৰস্পৰৰ সমান প্ৰতিদ্বন্দ্বী। এনে অৱস্থাত মানুহ যে অন্যান্য ইতৰ প্ৰাণীতকৈ শ্ৰেষ্ঠ জীৱ সেই কথা ভবাটো মানুহৰ পক্ষে একেবাৰেই অসম্ভৱ আছিল। মানুহে বৰং তেতিয়া স্বাভাৱিকতেই ধৰি লৈছিল যে মানুহৰ নিচিনাকৈ অন্যান্য ইতৰ প্ৰাণীৰো আত্মা আছে; আৰু সিহঁতেও মানুহৰ নিচিনাকৈ কথা ক'ব পাৰে।

মানুহৰ বিচাৰ-বুদ্ধি আৰু চিন্তা-শক্তিৰ তেতিয়া সামান্য আৰম্ভণি হৈছে মাত্ৰ,

কিন্তু তেতিয়াও সি ইমান অপৰিণত অৱস্থাত আছিল যে প্ৰাণ আৰু জড়-পদাৰ্থৰ মাজত থকা পাৰ্থক্য বুজিবলৈকো মানুহৰ তেতিয়া সামৰ্থ্য নাছিল। সেই কাৰণে আদিম মানুহৰ চকুত আকাশ, বায়ু, অগ্নি, নদী, সূৰ্য, চন্দ্ৰ আদি সকলো বস্তুৱেই আছিল একো একোটা প্ৰাণ থকা ব্যক্তি। এটা সামান্য ফিৰিঙতিৰ পৰা দপ্‌দপ্‌কৈ বাঢ়ি অহা জুই একুৰাৰ ৰঙা শিখাবোৰ সাপৰ জিভাৰ দৰে লক্‌লকাই থাকে; সেই কাৰণে প্ৰাচীন মিচৰীয়সকলে নিশ্চিতভাৱে বিশ্বাস কৰিছিল যে অগ্নি হ'ল এটা জীৱন্ত প্ৰাণী। সেই একে কাৰণতে বিভিন্ন প্ৰাকৃতিক শক্তি আৰু ঘটনাবোৰ আদিম মানুহৰ চকুত প্ৰতীয়মান হৈছিল জীৱন্ত প্ৰাণীৰ ৰূপত।

অৰ্থাৎ আদিম মানুহৰ যি ফালেই চকু ফুৰাই চায় সেইফালেই দেখে কেৱল অজস্ৰ ৰহস্যময় আৰু ভয়ংকৰ প্ৰাণী। হাতী বা বাঘ যেনেকৈ হিংস্ৰ প্ৰাণী আৰু মানুহৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী, ঠিক তেনেকৈ জুই, ধুমুহা, আকাশ আৰু সূৰ্য-চন্দ্ৰও একো একোটা ৰহস্যময় আৰু প্ৰাণ-যুক্ত ব্যক্তি।

মানৱ-জাতিৰ প্ৰথম সাহিত্য আছিল মৌখিক সাহিত্য

আদিম মানুহৰ চকুত আছিল অপাৰ বিস্ময়, মনত আছিল অন্তহীন কৌতূহল। তেওঁলোকৰ মনত স্বাভাৱিকতেই যিটো প্ৰশ্ন প্ৰথমে উদয় হৈছিল সেইটো আছিল এই ঃ এই পৃথিৱীখন কেনেকৈ সৃষ্টি হ'ল? আমি মানুহবোৰ ক'ৰ পৰা আহিলোঁ? আমাক কোনে সৃষ্টি কৰিলে? আকাশত যে একোটা নিৰ্দিষ্ট সময়ত সূৰ্য, চন্দ্ৰ আৰু তৰাবোৰ ওলায় সিহঁতৰ কাম কি? মানুহ কিয় মৰে আৰু মৰাৰ পিছত সিহঁত ক'লৈ যায়?

আদিম মানুহৰ জ্ঞান বা চিন্তা-শক্তি যিমান আছিল তাতোকৈ বহুগুণে বেছি আছিল কল্পনা-শক্তি। তেওঁলোকৰ মনত যিবোৰ প্ৰশ্নৰ উদয় হৈছিল সেইবোৰৰ উত্তৰ পাবলৈ তেওঁলোকে কল্পনা-শক্তিৰ আশ্ৰয় ল'লে। মানুহৰ জন্ম-মৃত্যুৰ ব্যাখ্যা কৰিবৰ কাৰণে তেওঁলোকে কিছুমান কাল্পনিক কাহিনী সৃষ্টি কৰিলে। পৃথিৱীৰ

সকলো জন-সমষ্টিৰ মাজত প্ৰচলিত থকা এই প্ৰাচীনতম কাল্পনিক কাহিনীবোৰৰ এটা সাধাৰণ বৈশিষ্ট্য হ'ল যে এই কাহিনীবোৰত ইতৰ প্ৰাণী আৰু জড়-বস্তুকো মানুহৰ নিচিনাকৈ ব্যক্তিত্ব আৰোপ কৰা হৈছে, অৰ্থাৎ ইতৰ প্ৰাণী আৰু জড়-বস্তুৱেও মানুহৰ নিচিনাকৈ কথা কয়, আচৰণ কৰে আৰু জীৱনৰ নাটকত সমানে অংশ লয়। ইয়াৰ ভিতৰতে আকৌ যিবোৰ জড়-বস্তু আৰু প্ৰাকৃতিক শক্তিৰ প্ৰভাৱ মানুহে বেছিকৈ অনুভৱ কৰিছিল, কিন্তু তাৰ কাৰণ ব্যাখ্যা কৰিব পৰা নাছিল, সেইবোৰক আদিম মানুহে মানুহতকৈ এবিধ উচ্চ স্তৰৰ সত্তা অৰ্থাৎ দেৱতা বুলি কল্পনা কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু সেই দেৱতাসকলক তুষ্ট কৰিবৰ কাৰণে স্তুতি বা প্ৰাৰ্থনা-সঙ্গীত ৰচনা কৰিলে।

আদিম মানুহে সৃষ্টি কৰা এই কাল্পনিক পৌৰাণিক কাহিনীবোৰেই হ'ল মানুহৰ প্ৰাচীনতম সাহিত্য। পুৰুষানুক্ৰমে মানুহৰ মুখে মুখে বাগৰি অহা এই পৌৰাণিক কাহিনীবোৰত যুগে যুগে নতুন নতুন কাহিনীৰো যোগ হ'ল আৰু এনেকৈয়ে পৃথিৱীৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ মানুহৰ মাজত গঢ়ি উঠিল এক বিশাল মৌখিক সাহিত্য।

সৃষ্টি-তত্ত্বৰ ৰহস্য ব্যাখ্যা কৰিবলৈ সৃষ্টি কৰা কাল্পনিক পৌৰাণিক কাহিনীৰ সমান্তৰালভাৱে আৰু এবিধ কাহিনীৰ সৃষ্টি হৈছিল— যিবোৰৰ উদ্দেশ্য আছিল যুদ্ধ-জয় বা বীৰত্বৰ কাহিনী বৰ্ণনা কৰা। সুদূৰ প্ৰাগৈতিহাসিক কালতে ঘাঁহনি কিংবা খেতিৰ পথাৰৰ অধিকাৰ লৈ দুটা জন-গোষ্ঠীৰ মাজত হয়তো খণ্ড-যুদ্ধ লাগিল। যিটো পক্ষ যুদ্ধত জিকিল সিহঁতে গাঁৱলৈ ঘূৰি গৈ নিজৰ ল'ৰা-তিৰোতাৰ আগত নিজৰ বীৰত্বৰ কাহিনী সবিস্তাৰে ক'বলৈ ধৰিলে। কাহিনীবোৰ স্বাভাৱিকতেই আছিল অতিৰঞ্জিত। নিজৰ বীৰত্বৰ কাহিনী দুগুণে বঢ়াই ক'বলৈ কোনেনো ভাল নাপায়? চিকাৰ কৰি ঘূৰি আহিও আদিম মানুহে নিজৰ বীৰত্বৰ কাহিনী নানা ৰহণ সানি নিজৰ ল'ৰা-তিৰোতাক নিশ্চয় কৈছিল। কেতিয়াবা দুটা জন-গোষ্ঠী বা একেটা জন-গোষ্ঠীৰে দুটা ফৈদৰ মাজত তিৰোতাৰ কাৰণেও ৰক্তাক্ত সংঘৰ্ষ হৈছিল, আৰু যুদ্ধত জিকা পক্ষই নিজৰ বীৰত্বৰ কাহিনী ঢোল পিটি প্ৰচাৰ কৰিছিল। আমি সকলোৱেই জানো যে গদ্যতকৈ পদ্য মনত ৰাখিবলৈ সহজ। যিহেতু সেই সুদূৰ অতীত কালত বৰ্ণমালা বা লেখন-পদ্ধতিৰ উদ্ভাৱন হোৱা নাছিল, সেই কাৰণে প্ৰাচীন পৌৰাণিক কাহিনী, দেৱতাৰ স্তুতি, ৰণ-সঙ্গীত আৰু বীৰত্বৰ কাহিনীবোৰ মুখে মুখে ৰচনা কৰা হৈছিল পদ্যৰ আকাৰত— যাতে কেৱল শ্ৰুতিৰ সহায়েৰে

অৰ্থাৎ বাপেকৰ মুখৰ পৰা পুতেকে শুনি এই কাহিনী আৰু প্ৰাৰ্থনা-সঙ্গীতবোৰ পুৰুষানুক্ৰমে ৰক্ষা কৰিব পৰা যায়। গদ্যতকৈ পদ্য কিয় কেইবাহাজাৰ বছৰ বেছি পুৰণি— এতিয়া আৰু সেই কথা বুজাবলৈ একো টান নহয়।

সৃষ্টি-ৰহস্যৰ ব্যাখ্যা কৰা পৌৰাণিক কাহিনী, দেৱতাৰ স্তুতি, গোষ্ঠীগত সংঘৰ্ষ আৰু বীৰত্বৰ কাহিনী— এইবোৰৰ উপৰিও অতি প্ৰাচীন কালতে মানুহে মুখে মুখে আৰু এবিধ সাহিত্য ৰচনা কৰিব লগা হৈছিল। সি হ'ল নীতি-শাস্ত্ৰ বা সামাজিক মানুহৰ আচৰণ-বিধি সম্পৰ্কীয় শাস্ত্ৰ। মানুহে যেতিয়া সমাজ পাতি বাস কৰে তেতিয়া সমাজত শান্তি ৰক্ষাৰ কাৰণে অৰ্থাৎ পৰস্পৰৰ মাজত সু-সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰি চলিবৰ কাৰণে কিছুমান নীতি-নিয়ম তথা আচৰণ-বিধি মানি চলিব লগা হয়। অতি প্ৰাচীন কালতেই মানুহে এই কথা উপলব্ধি কৰিছিল আৰু নিজৰ নিজৰ সমাজৰ উপযোগীকৈ কিছুমান আচৰণ-বিধি তৈয়াৰ কৰি উলিয়াইছিল। যুগৰ পিছত যুগ ধৰি এইবোৰ মানুহৰ মুখে মুখে চলি আছিল আৰু প্ৰত্যেক যুগৰ মানুহেই নিজৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰা পুৰুষানুক্ৰমে চলি অহা সকলো বিধৰ মৌখিক সাহিত্যত নতুন কথা যোগ দিছিল।

এনেকৈয়ে শতাব্দীৰ পিছত শতাব্দী ধৰি মানুহৰ মুখে মুখে ৰচিত, সংৰক্ষিত আৰু পৰিবৰ্ধিত হৈছিল বেদ আৰু বাইবেলৰ নিচিনা ধৰ্ম-গ্ৰন্থবোৰ; মহাভাৰত, ৰামায়ণ, ইলিয়াড, ওডিছি, নিবেলুঙ্‌জেন্‌লিয়েড, আইচলেণ্ড আৰু স্কাণ্ডিনেভিয়াৰ 'ছাগা' (Saga) আদি মহাকাব্যবোৰ; ঈছপৰ সাধুকথা আৰু পঞ্চতন্ত্ৰৰ কাহিনীবোৰ; কন্‌ফিউচিয়াচে সংগ্ৰহ আৰু সম্পাদনা কৰি থৈ যোৱা নীতি-কথাবোৰ।

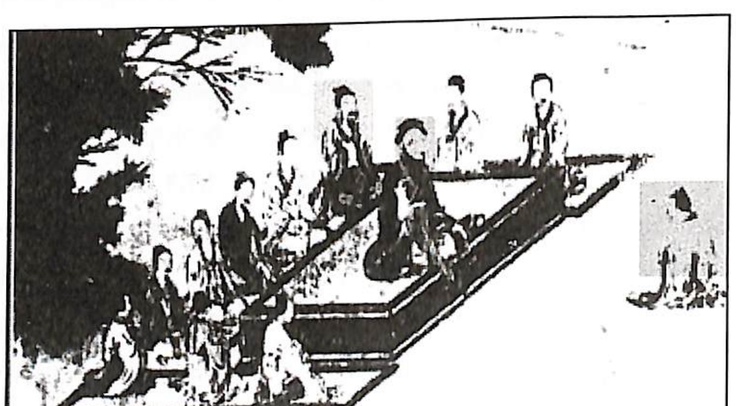

কিতাপ যদি নাথাকিলেহেঁতেন (২)

এই মৌখিক সাহিত্যিক লিপিবদ্ধ কৰি গ্ৰন্থৰ আকাৰ দিব পৰা হোৱা নাছিল, কাৰণ মানুহে তেতিয়াও বৰ্ণমালা আৰু লেখন-পদ্ধতি উদ্ভাৱন কৰিব পৰা নাছিল।

কিন্তু সেই প্ৰাচীন কালতেই মানুহে বৰ্ণমালা তথা লেখন-পদ্ধতিৰ নিচিনা এটা বস্তুৰ প্ৰয়োজন নিশ্চয় সততে অনুভৱ কৰি আছিল। উদাহৰণ স্বৰূপে, মানুহে নিজৰ সম্পত্তি আৰু গৰু-গাই ৰক্ষা কৰিবলৈ সেইবোৰত কিবা এক ধৰণৰ চিন দিয়াৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰিছিল। যিবোৰ কথা পাহৰি গ'লে নানা বিপদ হ'ব পাৰে সেইবোৰ কথা মনত ৰাখিবলৈকো মানুহে সংকেত-চিহ্ন ব্যৱহাৰ কৰাৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰিছিল। এতিয়াও আনকি শিক্ষিতা তিৰোতায়ো দৰকাৰী কথা মনত ৰাখিবলৈ ৰিহা বা চাদৰৰ আগত গাঁঠি বান্ধি থোৱা দেখা যায়। এনেবোৰ উদ্দেশ্যত ব্যৱহাৰ কৰা কিবা এক ধৰণৰ সংকেত-চিহ্ন যেতিয়াই মানুহৰ আয়ত্ত হ'ল তেতিয়া মানুহে তেনেবোৰ সংকেত-চিহ্নৰ সহায়েৰে নিজৰ বংশধৰসকলৰ কাৰণে ৰণ-সংগীত আৰু প্ৰাৰ্থনা-সংগীত সংৰক্ষণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

আমি আগতেই এই কথা কৈ আহিছোঁ যে সভ্যতাৰ বিকাশ সাধন কৰিবলৈ অৰ্থাৎ উন্নতিৰ জখলাত ক্ৰমে ক্ৰমে ওপৰলৈ উধাই যাবলৈ যিটো বস্তু মানুহৰ কাৰণে আটাইতকৈ বেছিকৈ প্ৰয়োজন সেইটো হ'ল পূৰ্ব-পুৰুষৰ জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞতাক সংৰক্ষণ কৰি তাক ব্যৱহাৰ কৰাৰ ক্ষমতা। এটা পুৰুষে আহৰণ কৰা জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞতা যদি পিছৰ পুৰুষলৈ উত্তৰাধিকাৰ হিচাপে এৰি যোৱাৰ কোনো ব্যৱস্থা নাথাকে, তেন্তে প্ৰত্যেকটো পুৰুষেই সকলো কথাকে নতুনকৈ আৰম্ভ কৰিবলৈ বাধ্য হ'ব। ফলত মানুহ সদায় একে অৱস্থাতে ৰৈ থাকিব। উন্নতিৰ সাধন কৰাই হ'ব অসম্ভৱ।

বৰ্ণমালা আৰু লেখন-পদ্ধতি আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ আগলৈকে মানুহে কেইবাহাজাৰ বছৰ ধৰি অতীতৰ সমস্ত জ্ঞান আৰু কলা-বিদ্যা সংৰক্ষণ কৰিছিল কেৱল স্মৃতি-শক্তিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি। কিন্তু ইয়াৰ বিপদো আছিল অনেক। প্ৰথমতে, সকলোৰে স্মৃতি-শক্তি সমানে প্ৰখৰ নহয়। ফলত সমাজে উত্তৰাধিকাৰ-সূত্ৰে পোৱা স্মৃতি-লব্ধ

জ্ঞান কেন্দ্ৰীভূত হৈছিল এক শ্ৰেণী মুষ্টিমেয় মানুহৰ হাতত। দ্বিতীয়তে, কেৱল শ্ৰুতি তথা স্মৃতি-শক্তিৰ সহায়েৰে সংৰক্ষিত কৰা জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ হেৰাই যোৱা বা পাহৰি যোৱাৰ সম্ভাৱনা আছিল অতি বেছি। মানুহৰ স্মৃতি-শক্তিৰ স্বাভাৱিকতেই এটা সীমাবদ্ধতা আছে। যুগ বাগৰি যোৱাৰ লগে লগে মানুহৰ জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ অন্তহীনভাৱে বাঢ়ি গৈ থাকে; কিন্তু তাৰ লগত সমানে তাল মিলাই মানুহৰ স্মৃতি-শক্তি বাঢ়ি যোৱা সম্ভৱ নহয়। তদুপৰি কেৱল মুখস্থ কৰাৰ কামতেই যদি মানুহে তেওঁৰ বেছিভাগ সময় আৰু শক্তি খৰচ কৰিব লগা হয় তেন্তে তেওঁৰ মৌলিক চিন্তা-শক্তিৰ বিকাশ ঘটিব নোৱাৰে। তেওঁ সম্পূৰ্ণৰূপে উত্তৰাধিকাৰ-সূত্ৰে লাভ কৰা জ্ঞানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হৈ পৰে যাৰ ফলত তেওঁ চিন্তাশীল আৰু ভৱিষ্যত-মুখী হোৱাৰ পৰিৱৰ্তে সংৰক্ষণশীল আৰু অতীত-মুখী হৈ পৰিবলৈ বাধ্য হয়।

তেন্তে মানুহে তেওঁৰ অন্তৰ্নিহিত প্ৰতিভাৰ বিকাশ ঘটাই উন্নতিৰ বাটত দ্ৰুত গতিৰে আগুৱাই যাবলৈ কোনটো বস্তুৰ প্ৰয়োজন আটাইতকৈ বেছি আছিল?

প্ৰয়োজন আছিল এনে এটা ব্যৱস্থাৰ— যাৰ দ্বাৰা মানুহে যুগ যুগ ধৰি আহৰণ কৰা জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ লিপিবদ্ধ কৰি ৰাখিব পাৰি; অৰ্থাৎ প্ৰয়োজন আছিল কিতাপৰ।

কিতাপৰ অবিহনে মানৱ-জাতিৰ অৱস্থা কি হ'লহেঁতেন সেই কথা মাত্ৰ দুটা উদাহৰণ দিয়েই বুজাব পাৰি।

ভল্তেয়ৰ

মানৱ-সমাজৰ যিবোৰ জনগোষ্ঠীক আমি 'জনজাতি' (tribal communities) বুলি কওঁ, তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰতিভাৰ অভাৱ নাই। তথাপি তেওঁলোক আন সকলোতকৈ বহুত পিছ পৰি ৰ'ল ঘাইকৈ এই কাৰণেই যে তেওঁলোকে লেখন-পদ্ধতি আৱিষ্কাৰ কৰি তেওঁলোকৰ জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞতাক সংৰক্ষিত কৰাৰ কোনো ব্যৱস্থা কৰিব নোৱাৰিলে। আন কথাত ক'বলৈ গ'লে তেওঁলোকে লিখিত সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰিলে। আমি সেইবোৰকেই সভ্য জাতি বুলি কওঁ যিসকলৰ লিখিত সাহিত্য আছে, অৰ্থাৎ কিতাপ আছে। যিসকলৰ লিখিত সাহিত্য তথা কিতাপ নাই, তেওঁলোক সভ্যতাৰ দীঘলীয়া যাত্ৰা-পথত পিছ পৰি

থাকিল সহস্ৰ যোজন। ফৰাচী দাৰ্শনিক ভল্তেয়ৰে সেই কাৰণে একে আষাৰে কৈছে ঃ 'পৃথিৱীখনক শাসন কৰে কেৱল কিতাপে; অন্ততঃ পৃথিৱীৰ সেইবোৰ জাতিক কিতাপে শাসন কৰে— যিসকলৰ লিখিত সাহিত্য আছে। বাকী আনবোৰ জাতি ধৰ্তব্যৰ ভিতৰত নপৰে।'

এতিয়া দ্বিতীয় উদাহৰণটোৰ কথালৈ আহোঁ।

ইউৰোপৰ ইতিহাসত মধ্যযুগ বুলিলে আমি যিটো যুগক বুজি পাওঁ সেই যুগটো চলিছিল প্ৰায় ৫০০ খ্ৰীষ্টাব্দৰ পৰা ১৪৫০ খ্ৰীষ্টাব্দলৈ। মধ্যযুগত ধৰ্ম আৰু দৰ্শনৰ পাণ্ডিত্য-পূৰ্ণ চৰ্চা হৈছিল; কিন্তু সভ্যতাৰ অগ্ৰগতিত মানুহক নতুন পথৰ সন্ধান দিব পৰা কোনো মৌলিক চিন্তা-চৰ্চা সেই যুগত হোৱা নাছিল। কিন্তু ১৪৫৩ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৯ মে'ৰ দিনা এটা যুগান্তকাৰী ঘটনা ঘটিল। চতুৰ্থ শতিকাতে ৰোমানসকলৰ এটা ফৈদে খ্ৰীষ্টধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা প্ৰথম ৰোমান সেনানায়ক কন্‌ষ্টান্‌টিনৰ নেতৃত্বত ৰোমৰ পৰা ফাটি আহি তুৰস্কৰ ইস্তাম্বুলত (তেতিয়া নাম আছিল বাইজেন্‌টিয়াম) এখন নতুন ৰোমান সাম্ৰাজ্য স্থাপন কৰিছিল। তেওঁলোকে বাইজেন্‌টিয়ামৰ নতুন নাম দিছিল কন্‌ষ্টান্‌টিন'প্‌ল। তুৰ্কীসকলে ৰোমানসকলক বাইজেন্‌টিয়ামৰ পৰা ওফৰাবলৈ দীৰ্ঘকাল ধৰি চেষ্টা কৰি আছিল। অৱশেষত তেওঁলোকৰ চেষ্টা সফল হ'ল ১৪৫৩ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৯ মে'ৰ দিনা। সেইদিনা তুৰ্কীসকলে গড় ভাঙি কন্‌ষ্টান্‌টিন'প্‌লৰ ভিতৰত প্ৰৱেশ কৰিলে আৰু লগে লগে এহেজাৰ বছৰ ধৰি ৰোমান সাম্ৰাজ্যৰ ৰাজধানী হৈ থকা কন্‌ষ্টান্‌টিন'প্‌লৰ পতন ঘটিল।

কিন্তু এই ঘটনাটো যুগান্তকাৰী আছিল এই কাৰণে নহয় যে সেইদিনাই ৰোমান সাম্ৰাজ্যৰ পতন ঘটিল। কন্‌ষ্টান্‌টিন'প্‌ল ৰোমান সাম্ৰাজ্যৰ ৰাজধানী হৈ থকা এহেজাৰ বছৰ সময়ৰ ভিতৰত ৰোমান সাম্ৰাজ্যৰ আটাইবোৰ পণ্ডিতে আহি তাত আশ্ৰয় লৈছিল। তেওঁলোকে লগত লৈ আহিছিল সেই সমস্ত পুথি-পাঁজি— যিবোৰত সঞ্চিত হৈ আছিল প্ৰাচীন গ্ৰীক আৰু ৰোমানসকলৰ বিপুল জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ। কিন্তু ইউৰোপে সেই জ্ঞান-ভাণ্ডাৰৰ কথা সমূলি পাহৰিয়েই গৈছিল, কাৰণ তেওঁলোক এহেজাৰ বছৰ ধৰি ব্যস্ত হৈ আছিল কেৱল খ্ৰীষ্টধৰ্ম আৰু দৰ্শনক লৈ। তুৰ্কীসকলৰ হাতত কন্‌ষ্টানটিন্'প্‌লৰ পতন হোৱাৰ পিছত তাত বাস কৰা পণ্ডিতসকলে তেওঁলোকৰ সমস্ত পুথি-পাঁজি লৈ ইউৰোপৰ বিভিন্ন দেশলৈ পলাই যাবলৈ ধৰিলে। ফলত প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে ইউৰোপৰ মানুহে পাহৰণিৰ গৰ্ভত লয়

পোৱা প্ৰাচীন গ্ৰীক আৰু ৰোমান চিন্তা-চৰ্চাৰ লগত নতুনকৈ পৰিচিত হ'বলৈ সুযোগ পালে। অৰ্থাৎ ইউৰোপৰ মানুহে সুদীৰ্ঘ এহেজাৰ বছৰৰ পিছত গ্ৰীচ আৰু ৰোমৰ প্ৰাচীন জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ নতুনকৈ আৱিষ্কাৰ কৰিলে। ইয়াৰ ফলত জীৱন আৰু জগত সম্পৰ্কে তেওঁলোকৰ দৃষ্টি-ভংগী এনেভাৱে সলনি হ'ল যে তেওঁলোকে সকলো কথাকেই নতুনকৈ ভাবিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। তেওঁলোকৰ নিজৰ ভাষাতেই তেওঁলোকৰ 'পুনৰ্জন্ম' (Rennaisance) হ'ল। তাৰ পিছৰ পৰা ইউৰোপৰ সভ্যতা-সংস্কৃতিত যিটো নতুন যুগৰ সূচনা হ'ল তাকে নৱ-জাগৰণৰ যুগ বুলি কোৱা হয়। আধুনিক যুগৰ যিবোৰ শ্ৰেষ্ঠ সম্পদ— বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তি-বিদ্যা, বৈজ্ঞানিক দৃষ্টি-ভংগী, গণতন্ত্ৰ ধৰ্ম-নিৰপেক্ষতাৰ আদৰ্শ, সাৰ্বজনীন শিক্ষা-ব্যৱস্থা, চিন্তা আৰু প্ৰকাশৰ স্বাধীনতা, ঐহিকতাবাদ— এই সকলোবোৰৰে কাৰণে আধুনিক মানুহ ইউৰোপৰ নৱ-জাগৰণৰ ওচৰত ঋণী।

কিন্তু অলপ দকৈ ভাবি চালেই দেখা যাব যে মানুহ আচলতে ঋণী কিতাপৰ ওচৰত। প্ৰাচীন গ্ৰীক আৰু ৰোমানসকলৰ চিন্তা কিতাপত লিপিবদ্ধ আৰু সংৰক্ষিত হৈ আছিল কাৰণেহে এহেজাৰ বছৰৰ বিৰতিৰ পিছতো মানুহে তাক নতুনকৈ জানিবলৈ সুযোগ পালে। কিতাপ নথকা হ'লে সেই চিন্তা আৰু জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ চিৰকাললৈ হেৰাই গ'লহেঁতেন। মানৱ-জাতিৰ অৱস্থা তেতিয়া কি হ'লহেঁতেন সেই কথা ইয়াৰ পিছত নতুনকৈ কোৱাৰ জানো কিবা প্ৰয়োজন আছে?

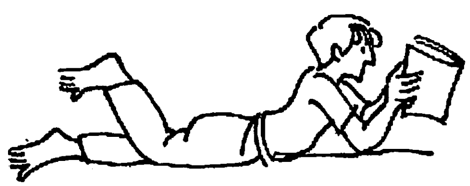

লিপি, কাকত, কিতাপ

যিদিনাৰ পৰা মানুহে কিতাপ লিখিবলৈ আৰু পঢ়িবলৈ ল'লে সেই দিনাৰ পৰাই মানুহ আচলতে সভ্য হ'ল। পৃথিৱীৰ প্ৰাচীনতম যি লেখা এতিয়া উদ্ধাৰ কৰা হৈছে আৰু যাৰ কথা ইয়াৰ আগৰ এটা অধ্যায়ত কৈ অহা হৈছে সেই লেখা আচলতে

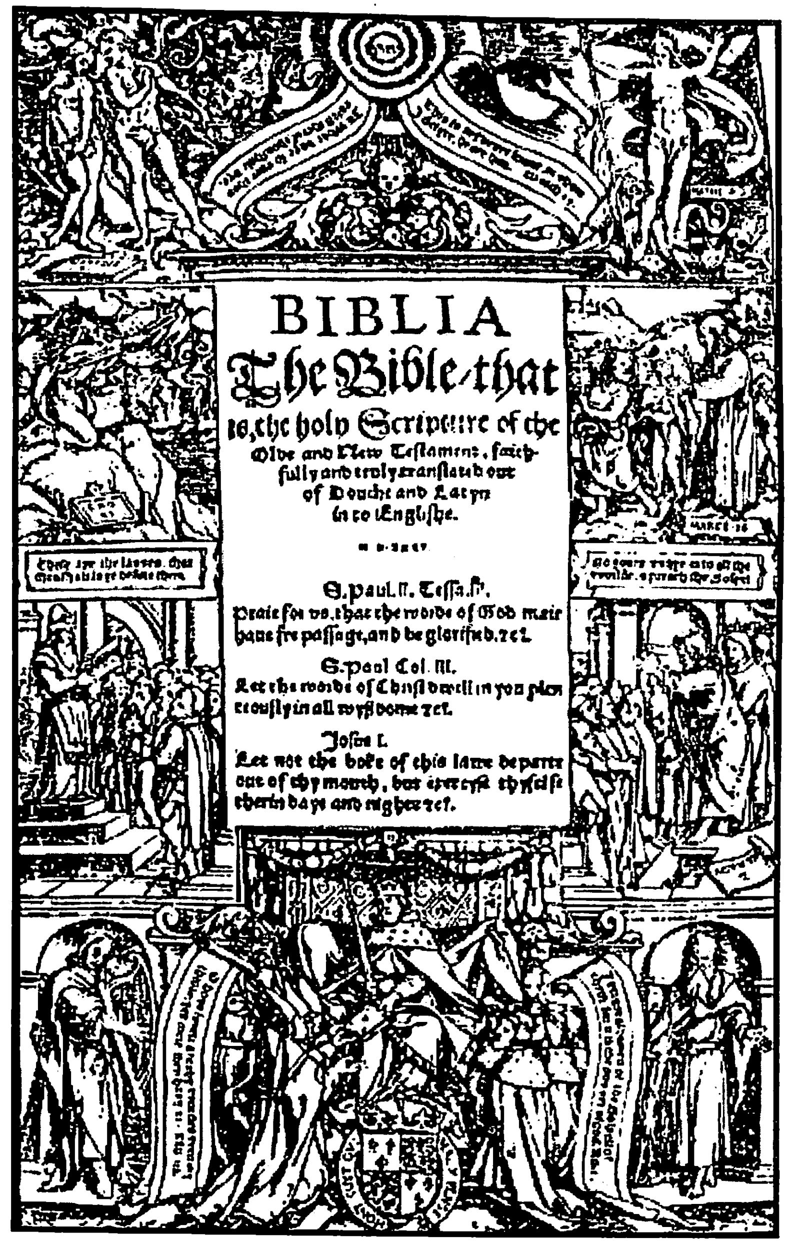

১৯৩৫ চনত মুদ্ৰিত (অ'ল্ড টেষ্টামেণ্ট আৰু নিউ টেষ্টামেণ্টৰ) কভাৰডেল সংস্কৰণৰ নাম-পত্ৰ

খোদিত কৰা হৈছিল এচপৰা ডাঙৰ পৰ্বতীয়া শিলত। লেখিব জনা মানুহজনে শিলত আখৰকেইটা আঁকি দিছিল আৰু এজন শিল-কটীয়াই আখৰকেইটা কাটি উলিয়াইছিল। এনেকৈ শিলত কটা আখৰেৰে লিপিবদ্ধ কৰা হৈছিল বানপানীয়ে পৃথিৱী প্লাৱিত কৰাৰ কাহিনী। সেই দিনত পঢ়া-শুনা জনা মানুহ হয়তো লাখৰ ভিতৰত এজনো নাছিল। তদুপৰি পঢ়িব পৰা মানুহৰ ভিতৰতো কেইজনেনো গৈ পাহাৰৰ শিলত কটা লেখাখিনি পঢ়ি জ্ঞান বা আনন্দ পাবলৈ চেষ্টা কৰিব? কিন্তু সেইবুলি প্ৰাচীন মানুহৰ নিজৰ অভিজ্ঞতাৰ স্মৃতিক যুগমীয়া কৰি যোৱাৰ সেই প্ৰয়াস অথলে গ'লনে? আমি এতিয়া নিশ্চিতভাৱে জানো যে বাইবেলৰ অ'ল্ড-টেষ্টামেণ্টত যি বানপানীৰ কাহিনী আছে সেই কাহিনী ইহুদীসকলে পাইছিল বাইবেল ৰচনা কৰাৰ কেবাহেজাৰ বছৰৰ আগতেই কেল্‌ডিয়াৰ পাহাৰৰ শিলত খোদিত বানপানীৰ কাহিনীৰ পৰা। যিজন বা যিবোৰ মানুহে ইতিহাসত সৰ্ব-প্ৰথমবাৰৰ বাবে আখৰৰ নিচিনা সংকেত-চিহ্ন উদ্ভাৱন কৰি তাৰ সহায়েৰে নিজৰ স্মৃতি বা জ্ঞান বা অভিজ্ঞতাক উত্তৰ-পুৰুষৰ কাৰণে সংৰক্ষিত কৰাৰ কথা ভাবিছিল তেওঁলোকেই আচলতে সভ্যতাৰ ভেঁটি স্থাপন কৰিছিল; কাৰণ, নিজৰ কামৰ দ্বাৰা তেওঁলোকে এই কথা প্ৰমাণ কৰিছিল যে মানুহৰ সমুখত এটা দীঘল ভৱিষ্যত আছে বুলি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰিছিল। মানুহৰ দৃষ্টি সুদূৰ ভৱিষ্যতৰ ওপৰত নিবদ্ধ কাৰণেই এটা নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্য অভিমুখে নিৰন্তৰে আগবাঢ়ি যোৱাটো মানুহৰ পক্ষে সম্ভৱ হৈছে।

মানুহৰ উদ্ভাৱিকা-শক্তিৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্যই হ'ল এই যে কিবা এটা বস্তু বা সঁজুলি উদ্ভাৱন কৰাৰ পিছত মানুহে ক্ৰমাগতভাৱে তাক উন্নত কৰাৰ চেষ্টা কৰি থাকে। মানুহৰ জ্ঞান বা অভিজ্ঞতা লিপিবদ্ধ কৰি ৰাখিবৰ কাৰণে পাহাৰীয়া শিল বা শিলাময় পাহাৰ খুব আদৰ্শ সঁজুলি নিশ্চয় নহয়। মানুহৰ লেখন-পদ্ধতিৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰথমটো ডাঙৰ বিপ্লৱ সংঘটিত হ'ল— যেতিয়া ইজিপ্তত পেপিৰাচ নামৰ নল-জাতীয় গছৰ পৰা এবিধ কাগজ তৈয়াৰ কৰিব পৰা হ'ল। অৱশ্যে ইয়াৰ আগতেও প্ৰাচীন গ্ৰীকসকলে আৰু এছিয়াৰ কোনো কোনো সভ্য জাতিয়ে জন্তুৰ ছালত আৰু কাঠৰ টুকুৰাত কিতাপ লিখিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। প্ৰাচীন কালত ইজিপ্তত নীল নদীৰ উজনি ফালে বিস্তীৰ্ণ জলাহ অঞ্চলত প্ৰচুৰ পৰিমাণে পেপিৰাচ নামৰ এবিধ নল-জাতীয় ওখ গছ গজিছিল। প্ৰাচীন ইজিপ্তৰ কোনোবা

বুদ্ধিমান মানুহে পেপিৰাচ গছবোৰ গাধৈৰে কাগজ তৈয়াৰ কৰি তাক লেখাৰ উপকৰণ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। ই যীশু খ্ৰীষ্টৰ জন্মৰ প্ৰায় তিনি হাজাৰ বছৰৰ আগৰ ঘটনা। এইখিনিতে উল্লেখ কৰি থ'ব পাৰি যে এই পেপিৰাচৰ পৰাই আহিছে ইংৰাজী 'পেপাৰ' (Paper) শব্দটো— যাৰ অসমীয়া প্ৰতিশব্দ হ'ল কাকত। পেপিৰাচৰ কাকতৰ এটা ডাঙৰ সুবিধা আছিল এয়েই যে কেইবাখিলাও কাকত একেলগে জোৰা লগাই নুৰা কৰি থ'ব পাৰি। ফলত ইতিহাসত প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে অ'ৰ পৰা ত'লৈ লৈ যাব পৰা বা এঠাইত ভালকৈ সাঁচি থ'ব পৰা কিতাপ সৃষ্টি হ'ল।

পেপিৰাচ গছৰ পৰা কাগজ তৈয়াৰ কৰিবলৈ শিকাৰ পিছত প্ৰাচীন মিচৰীয়াসকলে যিবোৰ কিতাপ লিখিছিল সেইবোৰৰ ভিতৰত এখন হ'ল 'মৃতকৰ কাহিনী' (The Book of the Dead) । এই কিতাপখন লেখা হৈছিল যীশু খ্ৰীষ্টৰ জন্মৰ প্ৰায় ২৫০০ হাজাৰ বছৰৰ আগতে। মৃতকৰ সদ্‌গতি কামনা কৰি দেৱতাৰ প্ৰতি কৰা প্ৰাৰ্থনা আৰু পৰকালত মৃতকৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি থকা অভিজ্ঞতাৰ বৰ্ণনা— ঘাইকৈ এইবোৰেই আছিল 'মৃতকৰ কাহিনীৰ' বিষয়-বস্তু। মৃতকৰ আত্মাই যাতে বিশেষ বাধা-বিঘিনি নোপোৱাকৈ ইহকালৰ পৰা পৰকাললৈ গমন কৰিব পাৰে— সেই উদ্দেশ্যে কিতাপখন ৰখা হৈছিল 'পিৰামিড' অৰ্থাৎ সমাধি-স্থলত। পৃথিৱীৰ প্ৰাচীনতম গ্ৰন্থ হিচাপে পৰিগণিত 'মৃতকৰ কাহিনী'ৰ এটা কপি এতিয়াও ব্ৰিটিছ মিউজিয়ামত সংৰক্ষিত হৈ আছে।

গ্ৰীচত অতি প্ৰাচীন কালৰ পৰাই জ্ঞানৰ চৰ্চা চলিছিল যদিও তাত কিতাপৰ সংখ্যা আছিল অতি তাকৰ। তাৰ কাৰণ আছিল— প্ৰাচীন গ্ৰীকসকলে কিতাপ লিখিবলৈ জন্তুৰ ছাল বা কাঠৰ টুকুৰা আদি যিবোৰ সঁজুলি ব্যৱহাৰ কৰিছিল সেইবোৰত এখন সম্পূৰ্ণ কিতাপ লেখা সহজ কাম নাছিল, আৰু লেখা সম্ভৱ হ'লেও সেইবোৰ অধ্যয়ন কৰা কামটো আছিল অতি কষ্টসাধ্য। খ্ৰীষ্টপূৰ্ব সপ্তম শতিকাত ইজিপ্তৰ পৰা গ্ৰীচলৈ প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে পেপিৰাচ আমদানি কৰা হয়। গ্ৰীকসকলে ইমান দিনে যিবোৰ লেখাৰ সঁজুলি ব্যৱহাৰ কৰি আছিল সেইবোৰতকৈ পেপিৰাচেৰে তৈয়াৰ কৰা আৰু সহজে মেৰিয়াই থ'ব পৰা কাকতবোৰ আছিল বহুত বেছি সুবিধাজনক। মিচৰীয় 'পেপিৰাচ' শব্দটোৰ গ্ৰীক প্ৰতিশব্দ আছিল বিব্‌লছ্ (Biblos)। গ্ৰীকসকলে সেই কাৰণে পেপিৰাচত লেখা কিতাপৰ নামো দিছিল বিব্‌লছ্ অৰ্থাৎ

কিতাপ। এই বিব্‌লছ্‌ শব্দৰ পৰাই ওলাইছে খ্ৰীষ্টানসকলৰ পবিত্ৰ ধৰ্মগ্ৰন্থ 'বাইবেল'ৰ নামটো, কাৰণ বাইবেল প্ৰথম ৰচিত হৈছিল গ্ৰীক ভাষাত।

প্ৰাচীন ইজিপ্ত আৰু গ্ৰীচৰ সভ্যতাৰ সমানেই আৰু এটা মহান পুৰণি সভ্যতা হ'ল চীন দেশৰ সভ্যতা। যীশু খ্ৰীষ্টৰ জন্মৰ ২৮০০ বছৰৰ আগতেই চীনৰ সম্ৰাট ফু-হাইয়ে চীনা লিপি তথা বৰ্ণমালাৰ উদ্ভাৱন কৰি লিখিত চীনা সাহিত্যৰ সূচনা কৰে। তেঁওৰ পৰা কাগজ তৈয়াৰ কৰা পদ্ধতি আৰু মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰও চীনাসকলেই প্ৰথমে উদ্ভাৱন কৰে। পৃথিৱীৰ সাহিত্য আৰু দৰ্শনৰ ইতিহাসত এটি চিৰস্মৰণীয় নাম হ'ল কন্‌ফ্যুচিয়াছ (৫৫১-৪৭৯ খ্ৰীঃ পূঃ)। প্ৰায় দু-হাজাৰ বছৰ ধৰি চীন দেশত যিবোৰ সাধু কথা, কবিতা আৰু ৰাজবংশৰ বিৱৰণ ৰচিত হৈছিল বা মুখে মুখে চলি আহিছিল সেই সকলোবোৰকে কন্‌ফ্যুচিয়াছে সংকলন আৰু সম্পাদনা কৰি প্ৰকাশ কৰে। তাৰ লগতে তেওঁ যোগ দিয়ে নিজৰ টীকা-টিপ্পনি— যিবোৰ আচলতে আছিল চীনা সমাজৰ কাৰণে কন্‌ফ্যুচিয়াছে প্ৰণয়ন কৰা আচৰণ-বিধি। কেইবাহাজাৰ বছৰ ধৰি চীনাসকলে কন্‌ফ্যুচিয়াছৰ নীতি-শিক্ষা আৰু আচৰণ-বিধি মানি চলিছিল। সেই কাৰণে কন্‌ফ্যুচিয়াছক মানৱ-জাতিৰ আটাইতকৈ প্ৰভাৱশালী শিক্ষকসকলৰ ভিতৰত এজন বুলি ধৰা হয়।

মুদ্ৰণ যন্ত্ৰৰ আৱিষ্কাৰ আৰু কিতাপৰ জয়যাত্ৰা

প্ৰায় ৬০০০ বছৰৰ আগতে আৱিষ্কৃত হোৱা লেখন-পদ্ধতিয়ে মানৱ-সভ্যতাত যি বিপ্লৱৰ সূচনা কৰিছিল সেই বিপ্লৱৰ দ্বিতীয়টো অধ্যায় আৰম্ভ হ'ল পোন্ধৰ শতিকাত মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰ আৱিষ্কৃত হোৱা মুহূৰ্তৰ পৰা। মানৱ-সভ্যতাৰ ইতিহাসত মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰৰ আৱিষ্কাৰ এটা বিৰাট যুগান্তকাৰী ঘটনা। কিতাপেই হ'ল জ্ঞানৰ আকৰ, অৰ্থাৎ চিন্তাশীলৰ চিন্তা আৰু জ্ঞান কিতাপৰ মাজতেই সংৰক্ষিত হৈ থাকে। কিন্তু আধুনিক মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰ আৱিষ্কৃত হোৱাৰ আগলৈকে প্ৰায় ৪০০০ বছৰ ধৰি সকলো কিতাপ লিখিব লগা হৈছিল হাতেৰে। হাতেৰে লেখা মূল কিতাপখন আকৌ আনে হাতেৰে

লিখি প্ৰতিলিপি কৰি ল'ব লগা হৈছিল। কিন্তু কেৱল হাতেৰে লিখি আৰু কিমান প্ৰতিলিপি কৰা সম্ভৱ? প্ৰাচীন কালত জ্ঞানৰ চৰ্চা সীমাৱদ্ধ আছিল সমাজৰ মুষ্টিমেয় মানুহৰ মাজত। জ্ঞানৰ চৰ্চা সীমাবদ্ধ হৈ থকাৰ কাৰণে কিতাপৰ প্ৰতিলিপিও আছিল কম; আনহাতে কিতাপৰ সংখ্যা কম হোৱাৰ কাৰণে জ্ঞানৰ চৰ্চা আৰু প্ৰচাৰো সীমাবদ্ধ হ'বলৈ বাধ্য হৈছিল। সংখ্যাত অতি তাকৰীয়া হাতে লেখা কিতাপবোৰ ইমান দুষ্প্ৰাপ্য আৰু ব্যয়-বহুল আছিল যে কিতাপৰ গৰাকীসকলে আনক পৰাপক্ষত কেতিয়াও কিতাপ নিদিছিল। মধ্য যুগৰ খ্ৰীষ্টীয় মঠবোৰত কিতাপবোৰ লোৰ শিকলিৰে বান্ধি ৰখাৰ নিয়ম আছিল— যাতে আনে সহজে সেইবোৰ চুৰ কৰিব নোৱাৰে। কিন্তু পোন্ধৰ শতিকাত আৱিষ্কৃত হোৱা মুদ্ৰণ যন্ত্ৰই কিতাপক এই বন্দী-দশাৰ পৰা মুক্তি দিলে আৰু লগতে মানুহৰ সভ্যতাত যুগান্তৰ আনিলে। ই এইচ মিন্‌ছ্‌ নামৰ ঐতিহাসিক এজনে একে আষাৰে কৈছে যে মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰৰ আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ মুহূৰ্তৰ পৰাহে পশ্চিমীয়া সভ্যতাৰ দ্ৰুত বিকাশ সম্ভৱ হ'ল। কেৱল পশ্চিমীয়া সভ্যতা নহয়, সমগ্ৰ মানৱ-সভ্যতাৰ ক্ষেত্ৰতেই এই কথা খাটে।

সভ্যতাৰ বিকাশ ঘাইকৈ নিৰ্ভৰ কৰে জ্ঞানৰ বহল প্ৰচাৰৰ ওপৰত। এজন মানুহৰ শাৰীৰিক শক্তিয়ে যিখিনি কাম কৰিব পাৰে, এশজন মানুহৰ শাৰীৰিক শক্তি লগ লাগিলে এশগুণ বেছি কাম কৰা সম্ভৱ হয়। মগজৰ পৰিশ্ৰমৰ ক্ষেত্ৰতো সেই একে কথাই খাটে। সমাজত শিক্ষিতৰ সংখ্যা যিমানেই বাঢ়ে সিমানেই সমাজৰ উন্নতিৰ কাৰণে প্ৰয়োজনীয় ভাব-সম্পদো বাঢ়ি গৈ থাকে। মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰ আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ আগলৈকে সমাজত শিক্ষিতৰ সংখ্যা আছিল স্বাভাৱিকতেই অতি কম; কাৰণ, শিক্ষাৰ বিস্তাৰ আৰু বিকাশৰ ঘাই আহিলা কিতাপ আছিল মাত্ৰ এমুঠিমান মানুহৰ এদনীয়া সম্পত্তি। কিন্তু মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰৰ সহায়েৰে যি কোনো এখন কিতাপৰ লাখ লাখ বা কোটি কোটি কপি ছপা কৰি উলিওৱা সম্ভৱ হোৱাৰ ফলত আগতে যিখন কিতাপ পঢ়িবলৈ পাইছিল মাত্ৰ এমুঠিমান ভাগ্যৱান মানুহে, এতিয়া সেই কিতাপ পঢ়িব পৰা হ'ল লাখ লাখ কোটি কোটি মানুহে। তদুপৰি একেলগে বহুত কিতাপ ছপা কৰা সম্ভৱ হোৱাৰ ফলত কিতাপৰ দামো ইমান হ্ৰাস পালে যে ধনী-দুখীয়া সকলোৰেই কিতাপ কিনিব পৰা হ'ল। ফলত অতীতত যি জ্ঞান-বিজ্ঞান আছিল মাত্ৰ এমুঠিমান মানুহৰ এদনীয়া সম্পত্তি এতিয়া সি হৈ পৰিল সমাজৰ সকলো মানুহৰ উমৈহতীয়া সম্পত্তি।

দ্বিতীয়তে, কিতাপ সুলভ হোৱাৰ লগে লগে শিক্ষা সাৰ্বজনীন কৰাও সম্ভৱ হ'ল। শিক্ষিতৰ সংখ্যা দ্ৰুত গতিৰে বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। মানুহৰ মাজত কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস গঢ়ি উঠিল। ইয়াৰ ফলত সাহিত্যই বাণিজ্যিক ৰূপ ল'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে; অৰ্থাৎ কিতাপৰ লেখক, প্ৰকাশক, মুদ্ৰক আৰু বিক্ৰেতা আদি বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মানুহৰ কাৰণে কিতাপৰ ব্যৱসায়েই হ'ল প্ৰধান জীৱিকা।

তৃতীয়তে, মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰ হৈ উঠিল বিৰাট সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ এটা পৰম শক্তিশালী সঁজুলি। আগতে কোনোবাই যদি প্ৰচলিত মত বা আদৰ্শৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ কৰিব খুজিছিল, তেওঁ সেইটো কৰিব লগা হৈছিল সীমিত সংখ্যক মানুহৰ আগত কথা কৈ বা বক্তৃতা দি। নতুন এটা মত প্ৰচাৰ কৰিব খুজিলেও তেওঁ ঠিক তাকেই কৰিব লগা হৈছিল। ইয়াৰ ফলত যি কোনো নতুন মত বা আদৰ্শ প্ৰচাৰ কৰিবলৈ স্বভাৱতেই দীঘলীয়া সময় লাগিছিল। তদুপৰি এনে মানুহৰ পদে পদে লাঞ্ছিত বা আক্ৰান্ত হোৱাৰ ভয় আছিল। মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰ আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ ফলত এইবোৰ বিপদ আৰু অসুবিধা নোহোৱা হ'ল। কোনোবাই কিবা এটা নতুন কথা বা বৈপ্লৱিক মত প্ৰচাৰ কৰিব খুজিলে কিতাপ এখন লিখি ছপা কৰি দিলেই বা বাতৰি কাকতত প্ৰবন্ধ লিখিলেই হ'ল। ছপা হোৱা মাত্ৰে লাখ লাখ মানুহৰ মাজত তেওঁৰ বাণী বিয়পি পৰিব।

এইবোৰ কাৰণতে মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰ আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ পাঁচ শ বছৰৰ ভিতৰতে মানুহে সকলো ক্ষেত্ৰতে যি প্ৰগতি লাভ কৰিছে তাৰ আগৰ পাঁচ হাজাৰ বছৰতো সিমানখিনি কৰিব পৰা নাছিল। মানুহৰ প্ৰগতি আৰু মুক্তিৰ ক্ষেত্ৰত যি কেইটা বস্তুৱে আটাইতকৈ বেছি অৰিহণা যোগাইছে সেইবোৰৰ ভিতৰত সৰ্ব-প্ৰথমে নাম ল'ব লাগিব মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰৰ।

দ্বিতীয় অধ্যায়

‘পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ মহাসাগৰখন’

আমি পৃথিৱীৰ চাৰিখন মহাসাগৰৰ কথা জানো। সেই কেইখন হ’ল প্ৰশান্ত মহাসাগৰ, আটলাণ্টিক মহাসাগৰ, ভাৰত মহাসাগৰ আৰু সুমেৰু মহাসাগৰ। কিন্তু উইল ডুৰাণ্ট নামৰ এজন লেখকে কৈছে যে তেওঁৰ মতে পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ মহাসাগৰ হ’ল চিয়াঁহিৰ মহাসাগৰ। মহাসাগৰত যেনেকৈ জাহাজ ঘূৰি ফুৰে, তেনেকৈ চিয়াঁহিৰ মহাসাগৰত ঘূৰি ফুৰে অসংখ্য কিতাপ। এটা কথা অৱশ্যে আমি সহজেই বুজিব পাৰোঁ যে কিতাপ লিখিবলৈ বা ছপা কৰিবলৈ আজিলৈকে যিমান চিয়াঁহি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে সেই আটাইখিনি চিয়াঁহি একে ঠাইতে থূপ খুৱালেও সি নিশ্চয় মহাসাগৰৰ আকাৰ ল’ব নোৱাৰিব। তথাপি আলংকাৰিক অৰ্থত চিয়াঁহিৰ মহাসাগৰৰ কথা কৈ উইল ডুৰাণ্টে এহাতে বুজাব খুজিছে কিতাপৰ সংখ্যা; আনহাতে বুজাব খুজিছে কিতাপৰ গুৰুত্ব।

বৰ্তমান গোটেই পৃথিৱীতে প্ৰতিদিনে লাখ লাখ কিতাপ, আলোচনী আৰু বাতৰি-কাকত প্ৰকাশ হয়। কোৱা বাহুল্য মাথোন যে এইটো সম্ভৱ হৈছে মুদ্ৰণ যন্ত্ৰ আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ ফলত। মুদ্ৰণ যন্ত্ৰ আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ পিছত পৃথিৱীত কিতাপৰ সংখ্যা কেনেকৈ বাঢ়িছে সেইটো বুজাবলৈ ইংৰাজী ভাষাৰ উদাহৰণকে দিওঁ, কাৰণ ইংৰাজী পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ চহকী আৰু বহুত-প্ৰচলিত ভাষা। ১৯৪০ চনতে কেম্ব্ৰিজ বিশ্ববিদ্যালয়ে সেই বছৰলৈকে ইংৰাজী ভাষাত প্ৰকাশিত সকলো কিতাপৰ এখন তালিকা প্ৰকাশ কৰিছিল। The Cambridge Bibliography of English Literature নামৰ এই কিতাপখনৰ মুঠ পৃষ্ঠা-সংখ্যা আছিল ৩০১৩। প্ৰত্যেক পৃষ্ঠাৰে দুটা স্তম্ভত খুব ঘনকৈ সৰু সৰু আখৰেৰে ছপা কৰা তিনি হাজাৰ তেৰ পৃষ্ঠাৰ এই বিৰাট গ্ৰন্থত কেৱল ১৯০০ চনলৈকে প্ৰকাশিত হোৱা কিতাপৰ তালিকাহে অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। তাৰ পিছৰ নব্বৈ বছৰত প্ৰকাশিত হোৱা কিতাপৰ তালিকা কৰিবলৈ কমেও আৰু এহেজাৰ পৃষ্ঠা লাগিব, কাৰণ আগৰ আটাইবোৰ শতাব্দীতকৈ বিংশ শতাব্দীত পৃথিৱীৰ সকলো ভাষাতেই বেছি কিতাপ লিখিত আৰু প্ৰকাশিত হৈছে। যদি কেৱল কিতাপৰ নামৰ তালিকা কৰিবলৈকে চাৰি হাজাৰ পৃষ্ঠাৰ দৰকাৰ হয়, তেন্তে কিতাপৰ সংখ্যা কিমান হ’ব সেই কথা সহজেই অনুমান

কৰিব পাৰি। লগতে এই কথাও মনত ৰাখিব লাগিব যে প্ৰতিদিনে সেই তালিকাত হাজাৰ হাজাৰ নতুন কিতাপৰ নাম যোগ হৈছে।

অৱশ্যে সকলো ভাষাই ইংৰাজী ভাষাৰ দৰে চহকী নহয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, আমাৰ অসমীয়া ভাষাৰ কথাই ক'ব পাৰি। প্ৰয়োজনৰ তুলনাত অসমীয়া ভাষাত কিতাপ ইমান কম যে কেৱল অসমীয়া কিতাপ পঢ়ি আমি আধুনিক জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ সকলো তত্ব আৰু তথ্য আয়ত্ত কৰিবলৈ আশা কৰিব নোৱাৰোঁ। আমাৰ এই সমস্যা সমাধান কৰাৰ মাত্ৰ দুটা উপায় আছে। প্ৰথমটো উপায় হ'ল এই যে আমি ইংৰাজী তথা অন্যান্য বিদেশী ভাষাত লেখা সকলোবোৰ উৎকৃষ্ট কিতাপ অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব। পৃথিৱীৰ সকলো উন্নতিকামী আৰু জ্ঞান-পিপাসু জাতিয়েই এই কাম কৰি থাকে। প্ৰসঙ্গত জাপানৰ কথা বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰিব পাৰি। জাপানে দীৰ্ঘকাল ধৰি বহিৰ্জগতৰ লগত সকলো সম্পৰ্ক এৰাই চলিছিল। কোনো জাপানীক বিদেশ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ অনুমতি দিয়া নহৈছিল; কোনো বিদেশীকো জাপানত বসবাস কৰিবলৈ দিয়া নহৈছিল। ফলত ইউৰোপৰ নৱ-জাগৰণ আৰু শিল্প-বিপ্লৱে সমগ্ৰ পৃথিৱীতে যি পৰিৱৰ্তন আনিছিল, জাপানে তাৰ একো ভু ৰখা নাছিল। কিন্তু ১৮৫৪ খ্ৰীষ্টাব্দত আমেৰিকাৰ নৌ-সেনাপতি মেথ্যু চি পেৰিয়ে বিদেশৰ লগত বাণিজ্য কৰিবৰ কাৰণে জাপানৰ বন্দৰবোৰ মুকলি কৰি দিবলৈ জাপান চৰকাৰক বাধ্য কৰালে। এনেকৈয়ে বহিৰ্জগতৰ লগত জাপানৰ প্ৰথম সংযোগ ঘটিল। টোপনিৰ পৰা হঠাৎ খক্‌মক্‌কৈ সাৰ পোৱা মানুহৰ দৰে জাপানে চাৰিওফালে চকু ফুৰাই চাই দেখিলে— আধুনিক জ্ঞান-বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তি-বিদ্যাৰ সাধনাত পৃথিৱীখন ইতিমধ্যেই বহুত আগ বাঢ়ি গ'ল। এতিয়া যদি জাপানে বাকীবোৰ অগ্ৰসৰ দেশৰ সমকক্ষ হ'ব খোজে, তেন্তে আনে দুশ বছৰত অৰ্জন কৰা জ্ঞান জাপানে বিশ বছৰতে আয়ত্ত কৰিব লাগিব। কিন্তু এই অসম্ভৱক কেনেকৈ সম্ভৱ কৰা যায়। জাপানে যিটো প্ৰথম কাম হাতত ল'লে সেইটো হ'ল আধুনিক জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ পীঠস্থান ইউৰোপৰ সকলো উন্নত ভাষাৰ লাগতিয়াল কিতাপবোৰ জাপানী ভাষালৈ অনুবাদ কৰা। একে আষাৰে ক'বলৈ গ'লে জাপানে কেৱল অনুবাদৰ যোগেদিয়েই সমস্ত পৃথিৱীৰ জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ আয়ত্ত কৰি নিজকে পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ উন্নত দেশকেইখনৰ ভিতৰত এখন ৰূপে গঢ়ি তুলিবলৈ সক্ষম হ'ল।

আমি যদি দ্ৰুত গতিৰে উন্নতি কৰিব খোজোঁ তেন্তে আমিও জাপানৰ আৰ্হি অনুসৰণ কৰি অনুবাদৰ যোগেদি ক্ৰমবৰ্ধমান জ্ঞান-বিজ্ঞান আহৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা

কৰিব লাগিব। কিন্তু আমাৰ এটা বিশেষ সুবিধা আছে যিটো জাপানীসকলৰ নাছিল। ইংৰাজসকলে দুশ বছৰ ভাৰত শাসন কৰাৰ ফলত দুশ বছৰ ধৰি ভাৰতত উচ্চ-শিক্ষা আৰু জ্ঞান-চৰ্চাৰ মাধ্যম আছিল ইংৰাজী ভাষা। সঁচা কথা ক'বলৈ গ'লে, ইংৰাজী ভাষাৰ যোগেদিয়েই ভাৰতে আধুনিক যুগত প্ৰৱেশ কৰিলে। এতিয়া ইংৰাজসকলে ভাৰত এৰি গ'ল যদিও তেওঁলোকৰ সমৃদ্ধিশালী ভাষাটো কিন্তু আমালৈ এৰি থৈ গ'ল। ভাৰতৰ স্কুল-কলেজত ইংৰাজী এতিয়াও এটা অৱশ্য-শিক্ষণীয় বিষয়। এইটো আমাৰ এটা ডাঙৰ সুবিধা; কাৰণ ইংৰাজী ভাষাৰ লগত পৰিচয় থকাৰ কাৰণে বিশ্বৰ বিপুল জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ সঁচাৰ কাঠিটো আপোনা-আপুনি আমাৰ হাতৰ মুঠিলৈ আহি গৈছে। সেই কাৰণে যিসকল লোকে কিতাপ পঢ়ি জ্ঞান আহৰণ কৰিব খোজে আৰু জীৱনটো আনন্দময় কৰি ৰাখিব খোজে তেওঁলোকে নিজৰ স্বাৰ্থতে ইংৰাজী ভাষাটো আয়ত্ত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে।

গ্ৰীকসকল আছিল প্ৰাচীন জগতৰ আটাইতকৈ সভ্য জাতি। কিন্তু পিছত সামৰিক আৰু ৰাজনৈতিক ক্ষমতাত ৰোমানসকল গ্ৰীক সকলতকৈয়ো বেছি শক্তিশালী হৈ উঠিল। ৰোমানসকলে গ্ৰীচ দেশ জয় কৰি নিজৰ তলতীয়া কৰিলে। কিন্তু গ্ৰীচক তলতীয়া কৰিলে যদিও এই কথা বুজিবলৈ ৰোমানসকলৰ যথেষ্ট সুবুদ্ধি আছিল যে গ্ৰীকসকলৰ সভ্যতা-সংস্কৃতি ৰোমানসকলতকৈ অনেক বেছি উন্নত। সেই কাৰণে ৰাজনৈতিকভাৱে ৰোমানসকল গ্ৰীকসকলৰ প্ৰভু হ'ল যদিও জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ সাধনাৰ ক্ষেত্ৰত কিন্তু তেওঁলোকে গ্ৰীকসকলক নিজৰ গুৰু বুলি মানি ল'লে। তেওঁলোকে গ্ৰীক ভাষা শিকি আৰু গ্ৰীক ভাষাৰ দৰ্শন, বিজ্ঞান আৰু সাহিত্য লেটিন ভাষালৈ অনুবাদ কৰি নিজৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ ভেঁটি স্থাপন কৰিলে। এই উদাহৰণৰ পৰা আমি এই শিক্ষাই পাওঁ যে জ্ঞান আহৰণৰ কাৰণে নিজতকৈ উন্নত জাতিৰ ভাষা আয়ত্ত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰাটো লাজৰ কথা হ'ব নোৱাৰে।

দুজন বুঢ়া মানুহৰ কথা

গোটেই পৃথিৱীতে প্ৰতিদিনে লাখ লাখ কিতাপ ৰচিত আৰু প্ৰকাশিত হ'ব ধৰিছে। তদুপৰি যোৱা চাৰি-পাঁচ হাজাৰ বছৰত ৰচিত হৈ অমৰত্ব লাভ কৰা মহৎ গ্ৰন্থবোৰতো আছেই। কিন্তু মানুহৰ চুটি জীৱনত এই গোটেইবোৰ কিতাপ পঢ়ি শেষ কৰা সম্ভৱনে?

সম্ভৱতো নহয়েই, তাৰ কোনো দৰকাৰো নাই। ঘৰত নানাবিধ সুখাদ্য উভৈনদী হৈ থাকিলেও আমি যেনেকৈ সেইবোৰ একেবাৰতে খাই শেষ কৰাৰ কথা নাভাবোঁ, আনকি কেতিয়াবা বেছিকৈ খাই বদ হজমত ভোগাতকৈ খাদ্য পেলাই দিবলৈকো কুণ্ঠাবোধ নকৰোঁ, ঠিক সেইদৰে পৃথিৱীত যিমান কিতাপ আছে, সেই সকলোবোৰ পঢ়িবই লাগিব বুলি ভবাৰ কোনো দৰকাৰ নাই। তদুপৰি সকলোৰে কিতাপৰ প্ৰয়োজন একে নহয়। এটা বিশেষ বিষয়ৰ অধ্যয়ন বা গৱেষণাত ব্ৰতী হোৱা এজন পণ্ডিতে হয়তো গোটেই জীৱনত হাজাৰ হাজাৰ কিতাপ পঢ়িব লগা হ'ব পাৰে। তেওঁ কোনবোৰ কিতাপ পঢ়িব বা কিমান কিতাপ পঢ়িব সেইটো ঠিক কৰিব তেওঁৰ বিশেষ প্ৰয়োজনেই; কিন্তু এজন সাধাৰণ মানুহে লাখ লাখ কিতাপ থকা এটা পুথি-ভঁৰালত থিয় হৈ স্বাভাৱিকতেই নিজকে প্ৰশ্ন কৰে বা কৰা উচিত ঃ 'এই পুথি-ভঁৰালটোৰ আটাইবোৰ কিতাপ পঢ়িবলৈ মোৰ একো গৰজ পৰা নাই। কিন্তু বাছি বাছি পঢ়িবলৈ হ'লেও মই কোনবোৰ কিতাপ পঢ়া উচিত? কেনেকৈ পঢ়া উচিত?'

কিন্তু হায়, এনেকৈ প্ৰশ্ন কৰা অৰ্থাৎ কিতাপ পঢ়িবলৈ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰা মানুহ খুব বেছি নহয়। বিশেষকৈ আমাৰ দেশত। পঢ়িব নজনা নিৰক্ষৰসকলৰ কথা বাদেই দিলোঁ; আনকি তথাকথিত শিক্ষিত লোকসকলৰো বেছিভাগেই স্কুল-কলেজ এৰাৰ পিছত কিতাপৰ লগত সম্পৰ্ক চিৰকাললৈ ছেদ কৰে। যি ফালেই চকু যায় সেই ফালেই অমৃতৰ কলহ ওৰাদানি হৈ থকা সত্ত্বেও যি সকল লোকে তাৰ এটা মাত্ৰ টোপালো জিভাত লৈ জুতি চোৱাৰ কথা নাভাবে তেওঁলোকতকৈ দুৰ্ভগীয়া আন কোন আছে?

গতিকে 'কোনবোৰ কিতাপ পঢ়িম' বা 'কেনেকৈ কিতাপ পঢ়িম'— সেইটোৱেই একমাত্ৰ প্ৰশ্ন নহয়। তাতোকৈ জৰুৰী প্ৰশ্ন হ'ল— 'কিয় কিতাপ পঢ়িম?' মানুহে প্ৰথমে কিতাপ পঢ়াৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰিব লাগিব। তাৰ পিছতহে তেওঁৰ মনলৈ প্ৰশ্ন আহিব ঃ 'কোনবোৰ কিতাপ পঢ়িম? কেনেকৈ পঢ়িম?'

কিতাপ কিয় পঢ়িব লাগে এই প্ৰশ্নৰ এশ-এটা উত্তৰ থাকিব পাৰে। কিন্তু সদ্যহতে মই এটা মাত্ৰ উত্তৰ দিবলৈ চেষ্টা কৰিম।

মই বছৰত এবাৰ বা কেতিয়াবা দুবাৰকৈ গাঁৱৰ ঘৰলৈ যাওঁ। প্ৰতিবাৰেই গাঁৱৰ কোনোবা নহয় কোনোবা এজন মানুহ মৰাৰ খবৰ পাওঁ; কিন্তু যিবোৰ মানুহ জীয়াই থাকে তেওঁলোকো যে ক্ৰমে ক্ৰমে বাৰ্ধক্য আৰু মৃত্যুৰ মুখলৈ আগবাঢ়িছে, সেই কথা তেওঁলোকক সদায় দেখি থকা মানুহতকৈ মোৰ চকুত বেছিকৈ পৰে। গাঁৱলৈ গ'লেই মই বংশ-পৰিয়ালৰ আৰু চুবুৰিটোৰ বুঢ়া মানুহকেইজনক এবাৰ দেখা

কৰিবলৈ যাওঁ; কাৰণ, সদায় মনত এই ভাব লাগি থাকে যে পিছৰ বছৰ আহি তেওঁলোকক আৰু মই নেদেখিবও পাৰোঁ।

তেনেকুৱা দুজন বুঢ়া মানুহৰ কথা কওঁ। এজনৰ ঘৰলৈ গ'লেই দেখোঁ, বুঢ়াই দিনৰ দিনটো পিৰালিতে চটাই-ঢৰা এখনত বহি হামিয়াই-হিকটিয়াই থাকে। তেওঁৰ এতিয়া কাম-বন একো নাই। কথা পাতি সময় কটাবলৈকো লগ-সঙ্গ নাই। সেই কাৰণে বুঢ়াৰ এতিয়া দিন নাযায় ৰাতি নুপুৱায় অৱস্থা। মই গৈ তেওঁৰ কুশল-বাৰ্তা সুধিলেই তেওঁ কৰুণ দৃষ্টিৰে মোৰ মুখলৈ চাই কয়— 'আমাৰনো ভাল-বেয়া কি আছে বোপাই! যমে কেতিয়া মাৰি নিয়ে কেৱল তালৈহে বাট চাই আছোঁ।'

বুঢ়াৰ মুখলৈ চাই মোৰ মনটো সঁচাকৈয়ে খুব বেয়া লাগি যায়। ডেকা কালৰ পৰাই তেওঁক দেখি আহিছোঁ। তেওঁৰ নিচিনা ৰঙিয়াল ডেকা গাঁওখনত খুব কমেই আছিল। বিয়া-সবাহ, ভাওনা-থিয়েটাৰ সকলোতে আছিল তেওঁ আগৰণুৱা। কিন্তু বুঢ়া হৈ দেহাৰ শক্তি পৰি অহাৰ লগে লগে জীৱনটো ক্ৰমে ক্ৰমে তেওঁৰ কাৰণে অৰ্থহীন হৈ আহিল। নিঃসঙ্গতা আৰু নিষ্ক্ৰিয়তাই তেওঁক জীয়াতে মৰাৰ তুল্য কৰি পেলালে। তেওঁৰ কাৰণে বাৰ্ধক্যৰ নিঃসঙ্গ বছৰবোৰ এতিয়া কেৱল মৃত্যুৰ কাৰণে কৰুণ যন্ত্ৰণাময় প্ৰতীক্ষা মাত্ৰ। যৌৱনৰ সোণালী দিনবোৰৰ কথা মনত পেলাই বুঢ়াই হয়তো গোপন দীৰ্ঘশ্বাস পেলাই মনে মনে ভাবে— 'জীৱনৰ শেষৰ দিনকেইটা যে এনেকুৱা যন্ত্ৰণা-দায়ক আৰু বিষাদময় হ'ব সেই কথা গাৰ তেজ গৰম হৈ থাকোঁতে এবাৰ জানো ভাবি চাইছিলোঁ?'

এতিয়া আনজন বুঢ়াৰ কথালৈ আহোঁ। যেতিয়াই তেওঁৰ ওচৰলৈ যাওঁ, তেতিয়াই দেখোঁ— বুঢ়াই কিবা নহয় কিবা এখন কিতাপ পঢ়ি আছে। বুঢ়া হ'ল বুলি তেওঁ যে কেৱল ধৰ্মগ্ৰন্থহে পঢ়ে এনে নহয়। উপন্যাস, জীৱন-কাহিনী, বিজ্ঞান, আনকি ৰাজনীতিৰ কিতাপো বাদ নপৰে। কিতাপ পঢ়ি চকুৰ কষ্ট অনুভৱ কৰিলে তেওঁ কিছু সময়ৰ কাৰণে কিতাপখন এফলীয়াকৈ থৈ দূৰৈৰ গছ-বনবোৰলৈ চাই থাকে, অথবা চকু দুটা মুদি কিবা-কিবি কথা ভাবিবলৈ চেষ্টা কৰে। মই যদি ঠিক সেই সময়তে তেওঁৰ ওচৰত থিয় হওঁগৈ, তেওঁক মাত দিয়াৰ আগতেই মই মুগ্ধ দৃষ্টিৰে কিছু সময় তেওঁৰ মুখলৈ চাই ৰওঁ। তেওঁ যেন সকলো সময়তে কাৰোবাৰ লগত কথা পতাত ব্যস্ত বা আনন্দময় ভাবত মগ্ন, এনে এটা ভাব সকলো সময়তে মই তেওঁৰ মুখত দেখা পাওঁ। মোৰ মাত শুনিলেই তেওঁ প্ৰশান্ত দৃষ্টিৰে মোৰ ফালে চাই উচ্ছ্বসিত হৈ কয়— 'তুমি ঠিক সময়তে আহিছা মইনা। মই অমুক কিতাপখনৰ কেবাটাও কথা ভালকৈ বুজি পোৱা নাই। বুঢ়া হৈ আহিছোঁ, কথাবোৰো আগৰ

নিচিনাকৈ ভালকৈ মনত নাথাকে। বহাচোন বহা, মইনা! এয়া চোৱাচোন, এই কিতাপখনত যে এনেকৈ লিখিছে...'

এই দ্বিতীয় বুঢ়াজনে কেতিয়াও নিজকে অকলশৰীয়া বুলি ভবা নাই, কাৰণ কিতাপৰ মাজত তেওঁ বিচাৰি পাইছে আটাইতকৈ আনন্দ-দায়ক সঙ্গী। দেহাৰ শক্তি পৰি আহিলেও তেওঁ নিষ্কৰ্মা হৈ হা-হুতাশ কৰিব লগা হোৱা নাই, কাৰণ আনন্দ আৰু জ্ঞান আহৰণৰ কাৰণে কিতাপ পঢ়াটোৱেই তেওঁৰ এতিয়া ঘাই কাম। মানৱ জীৱনৰ এটা ডাঙৰ বৈশিষ্ট্য হ'ল এই যে দিন যোৱাৰ লগে লগে এফালে দেহটো ক্ষয় হৈ আহে, কিন্তু আনফালে বুদ্ধি-বৃত্তি তথা মনন-শক্তি ক্ৰমাৎ বাঢ়িহে গৈ

থাকে। সেই কাৰণে বুঢ়া বয়সত শাৰীৰিক শ্ৰম কৰিব নোৱাৰিলেও জ্ঞান-আহৰণৰ কাৰণে মানসিক শ্ৰম কৰাটো তথা অধ্যয়ন কৰাটো একো টান কাম নহয়। যি সেইটো কৰিব পাৰে, তেওঁৰ কাৰণে বাৰ্ধক্যৰ কালছোৱা মৃত্যুৰ কাৰণে অসহায় আৰু কৰুণ প্ৰতীক্ষাৰ সময় মাত্ৰ নহয়; সি জীৱনৰ এটা নতুন আৰু ৰোমাঞ্চকৰ অধ্যায় মুকলি কৰাৰ সময়।

এফ. এল. লুকাছ নামৰ ইংৰাজ লেখক এজনৰ ৰচনাত এগৰাকী মহিলাৰ কথা পঢ়িছিলোঁ— যি গৰাকী মহিলাই এশ দুবছৰ বয়সত গ্ৰীক ভাষা শিকিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। দাৰ্শনিক বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলৰ বুঢ়ীমাকে আশী বছৰ পাৰ হৈ দেখিলে যে তেওঁক বুঢ়া বয়সৰ বেমাৰ অনিদ্ৰাই লগ ধৰিছে। কিন্তু তেওঁ বাৰ্ধক্যক অভিশাপ দি বিছনাত ছাটি-ফুটি কৰি নাথাকি সেই বয়সত আৰম্ভ কৰিলে সহজ-বোধ্য বিজ্ঞানৰ কিতাপ পঢ়িবলৈ। এনেকুৱা উদাহৰণ হাজাৰ হাজাৰ দিব পাৰি। চমুকৈ ইমানকে ক'লেই যথেষ্ট হ'ব যে যি মানুহে গোটেই জীৱন ধৰি কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস কৰিছে আৰু কিতাপৰ মাজত জীয়াই থকাৰ আনন্দ বিচাৰি পাইছে তেওঁ বুঢ়া বয়সত উপনীত হৈ আৱিষ্কাৰ কৰে যে কিতাপ হ'ল জীৱনৰ সঞ্জীৱনী সুধা। যেতিয়া সকলোৱেই মানুহক লগ এৰা দিয়ে তেতিয়াও তেওঁৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি থাকে কিতাপ— তেওঁৰ নিঃসঙ্গ মুহূৰ্তবোৰত তেওঁক সঙ্গ দিবলৈ; তেওঁৰ নিৰানন্দ মুহূৰ্তবোৰত তেওঁক আনন্দ দিবলৈ; তেওঁৰ হতাশা আৰু বিষাদৰ মুহূৰ্তবোৰত তেওঁক সান্ত্বনা দিবলৈ।

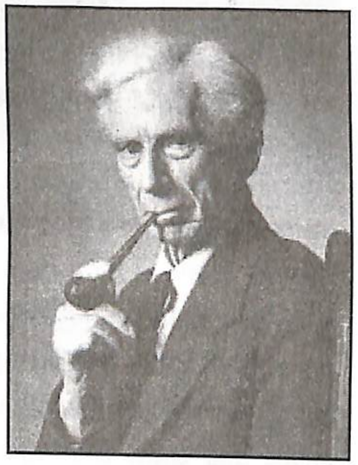

বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেল

অভ্যাসটো আৰম্ভ কৰিব লাগিব ল'ৰাকালতেই

বুঢ়া বয়সত কিতাপে মানুহক সঙ্গ আৰু আনন্দ দিব পাৰে হয়, কিন্তু সেই বুলি গোটেই জীৱন কিতাপ চুই নোপোৱা মানুহে বুঢ়াকালত হঠাতে কিতাপ পঢ়িবলৈ

আৰম্ভ কৰিব নোৱাৰে। প্ৰকৃত বন্ধুত্ব গঢ়ি উঠিবলৈ দীঘলীয়া সময় লাগে। এই কথা মানুহৰ ক্ষেত্ৰত যেনেকৈ প্ৰযোজ্য, ঠিক তেনেকৈ সমানভাৱেই প্ৰযোজ্য কিতাপৰ ক্ষেত্ৰতো।

কোমল-বয়সীয়া ল'ৰা-ছোৱালীক কিতাপলৈ আকৃষ্ট কৰিবলৈ বহুত উপায় থাকিব পাৰে বা আছে। মই ইয়াত কেৱল এটা উপায়ৰ কথা ক'ম।

ল'ৰাই হওক বা বুঢ়াই হওক, সকলো মানুহেই আনৰ ওচৰত আকৰ্ষণীয় হ'বলৈ বিচাৰে। নানাপ্ৰকাৰে মানুহে নিজকে আকৰ্ষণীয় কৰি গঢ়ি তুলিব পাৰে। যি মানুহ শাৰীৰিকভাৱে সুন্দৰ, যি মানুহ শক্তিশালী ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী, যি মানুহ প্ৰতিভাবান বা খ্যাতিমান— এই সকলো ধৰণৰ মানুহেই আনৰ প্ৰশংসা বা মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰে। কিন্তু কৈশোৰত ভৰি দিয়াৰ সময়ৰে পৰা যৌৱন কাললৈকে উভয় লিঙ্গৰ মানুহৰ এটা তীব্ৰ আকাংক্ষা হয় এখন আকৰ্ষণীয় মুখৰ অধিকাৰী হোৱাৰ— যাতে তেওঁৰ মুখত চকু পৰা মাত্ৰকতে আনে তেওঁৰ প্ৰতি এটা বিশেষ আকৰ্ষণ অনুভৱ কৰে।

শাৰীৰিক সৌন্দৰ্য প্ৰকৃতিৰ দান। কিন্তু আৰু এবিধ সৌন্দৰ্য আছে যি সৌন্দৰ্য মানুহে চেষ্টা কৰি আয়ত্ত কৰি ল'ব পাৰে। শাৰীৰিকভাৱে অসুন্দৰ মানুহো নিজৰ সাধনাৰ দ্বাৰা আয়ত্ত কৰি লোৱা এইবিধ সৌন্দৰ্যৰ দ্বাৰা আনৰ চকুত অতীৱ আকৰ্ষণীয় হৈ উঠিব পাৰে। কেনেকৈ— উদাহৰণসহ তাৰ ব্যাখ্যা কৰি দেখুৱাইছে লিন্ য়ুটাঙ নামৰ এজন বিখ্যাত লেখকে। জন্ম-সূত্ৰে লিন্ য়ুটাঙ চীনা-বংশোদ্ভূত মানুহ হ'লেও তেওঁ লিখে কিন্তু ইংৰাজী ভাষাত। তেওঁৰ দুখন বিখ্যাত কিতাপ হ'ল The Wisdom of China আৰু The Wisdom of India।

লিন্ য়ুটাঙে তেওঁৰ এখন ৰচনাত খুব জোৰ দি এই কথা কৈছে যে তেওঁ জীৱনত যিমানবোৰ ধুনীয়া মানুহ দেখিছে বা লগ পাইছে সেই সকলৰ ভিতৰত এজন অতি ধুনীয়া মানুহ হ'ল জি. কে. চেষ্টাৰ্টন। জি. কে. চেষ্টাৰ্টন ঊনৈশ শতিকাৰ এজন ডাঙৰ ইংৰাজ লেখক। কিন্তু যিজন চেষ্টাৰ্টনক লিন্ য়ুটাঙে ইমান ধুনীয়া বুলি ভাবিছিল, তেওঁনো আচলতে দেখিবলৈ কেনেকুৱা আছিল?

এদিন চেষ্টাৰ্টন লণ্ডনত বাছেৰে কোনোবা এঠাইলৈ গৈ আছিল। তেওঁ যি ঠাইত বাছত উঠিছিল সেই ঠাইত পুৰুষৰ এখনো আসন বাছত খালি নাছিল। কিন্তু মহিলাৰ কাৰণে সংৰক্ষিত এখন বেঞ্চ খালি হৈ আছিল। চেষ্টাৰ্টন মহিলাৰ বেঞ্চখনতে বহি পৰিল। বাছখন কিছু দূৰ যোৱাৰ পিছত পিছৰ কোনোবা এটা ষ্টেছনত তিনিগৰাকী মহিলা বাছত উঠিল। মহিলা কেইগৰাকীক দেখাৰ লগে লগে

চেষ্টাৰ্টনে আসন এৰি থিয় হৈ দিলে। কি আচৰিত কথা! ইমান পৰে যিখন আসন চেষ্টাৰ্টনে অকলেই দখল কৰি আছিল, এতিয়া তেওঁ উঠি দিয়াৰ লগে লগে সেই একেখন আসনত তিনিগৰাকী মহিলা বহিবৰ কাৰণে ঠাই হ'ল।

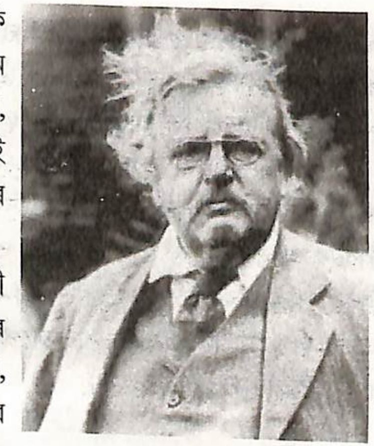
জি.কে চেষ্টাৰ্টন

যিজন মানুহৰ শৰীৰটো তিনিগৰাকী মহিলাৰ সমান শকত, যাৰ পেটটো টেকেলিৰ নিচিনা আৰু মুখখন চৰ্বিৰে ওলমি থকা, তেনে এজন মানুহক বাৰু ধুনীয়া বুলি ক'ব পাৰিনে?

কিন্তু লিন্ য়ুটাঙে খুব জোৰ দি কৈছে যে চেষ্টাৰ্টন এজন অতি ধুনীয়া মানুহ। তেওঁ চেষ্টাৰ্টনক কিয় ইমান ধুনীয়া দেখে তাৰ যুক্তিও তেওঁ দিছে। তেওঁৰ মতে নিৰ্বোধ মানুহ দৈহিকভাৱে যিমানেই ধুনীয়া নহওক কিয়, কিন্তু প্ৰকৃতপক্ষে তেওঁক কেতিয়াও ধুনীয়া বা আকৰ্ষণীয় মানুহ বুলি ক'ব নোৱাৰি। যিটো বস্তুৱে পুৰুষ বা নাৰীক সুন্দৰ কৰি তোলে সেইটো হ'ল তেওঁলোকৰ মুখত ফুটি উঠা বুদ্ধিৰ দীপ্তি আৰু আবেগৰ লাৱণ্য। বুদ্ধিৰ দীপ্তি আৰু আবেগৰ লাৱণ্য অৰ্জন কৰাৰ প্ৰধান উপায় হ'ল নিয়মিতভাৱে কিতাপ পঢ়া আৰু চিন্তা-শক্তিৰ বিকাশ সাধন কৰা। কিতাপে মানুহৰ মনত নানা ভাবৰ আলোড়ন সৃষ্টি কৰে। সেই আলোড়ন মানুহৰ মুখতো ফুটি উঠে। অৱশ্যে সকলো কিতাপেই এই কাম কৰিব নোৱাৰে। প্ৰকৃত স্বাস্থ্যদায়ক আৰু কেৱল মুখৰোচক আহাৰৰ মাজত যেনেকৈ এটা ডাঙৰ পাৰ্থক্য থাকে, ঠিক তেনেকৈ আত্মাত আলোড়ন তুলিব পৰা মহৎ সাহিত্য আৰু কেৱল আমোদ পাবৰ কাৰণে বা সময় কটাবৰ কাৰণে পঢ়া তৰল সাহিত্যৰ মাজতো ডাঙৰ পাৰ্থক্য থাকে। যি মানুহে মনত গভীৰ চিন্তা আৰু আবেগ জগাই তুলিব পৰা ভাল কিতাপ নিয়মিতভাৱে পঢ়ে তেনে মানুহৰ মুখ কেতিয়াও উকা আৰু ভাবলেশহীন হ'ব নোৱাৰে। কিতাপে মানুহৰ মনত নানা প্ৰশ্ন জগাই তোলে। মানুহে যেতিয়া নিজে নিজৰ লগত কথা পাতি সেই প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ বিচাৰে, তেতিয়া তেওঁৰ মনৰ মাজত এখন গহীন নাটকৰ অভিনয় চলি থাকে। সেই নাটক প্ৰতিফলিত হয় মানুহৰ মুখৰ পৰ্দাত। যি মানুহৰ মুখখনে অন্তৰ্জগতৰ এই গভীৰ আবেগময় নাটকখন সকলো সময়তে প্ৰতিফলিত কৰি থাকে তেওঁতকে

37639

বেছি সুন্দৰ আৰু আকৰ্ষণীয় মানুহ আন কোন হ'ব পাৰে? মানুহৰ মুখেই হ'ল মনৰ দাপোণ। নিয়মিত অধ্যয়নে মনটোক ঐশ্বৰ্যবান কৰি তোলে আৰু সেই ঐশ্বৰ্যবান মনটো মুখৰ দাপোণত প্ৰতিবিম্বিত হৈ মুখখনকো সুন্দৰ কৰি তোলে।

কিশোৰ কালত সকলো ল'ৰা-ছোৱালীয়েই আনৰ চকুত আকৰ্ষণীয় হ'ব খোজে। সেইটো হোৱাৰ এটা প্ৰধান উপায় হ'ল নিয়মিতভাৱে ভাল কিতাপ পঢ়া। জীৱনৰ আগ বয়সতে কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস গঢ়ি উঠিলে সেই অভ্যাস গোটেই জীৱন থাকি যাব। বুঢ়াকালত যেতিয়া কৰিবলৈ একো নাথাকিব আৰু সকলোৱেই তেওঁক লগ এৰা দিব, তেতিয়া কিতাপেই হ'ব তেওঁৰ আটাইতকৈ নিৰ্ভৰযোগ্য সঙ্গী আৰু অন্তহীন সান্ত্বনাৰ উৎস।

কিতাপে আমাক সদায় সৎ পথত ৰাখে

কেৱল যে সুন্দৰ হ'বৰ কাৰণেই কিতাপ পঢ়িব লাগে, এনে নহয়। আমি যদি সদায় সৎ পথত থাকি এটা আদৰ্শ জীৱন যাপন কৰিব খোজোঁ, সেইটো কৰাতো কিতাপেই আমাক আটাইতকৈ বেছি সহায় কৰিব পাৰে। এই বিষয়ে ইংৰাজ কবি টমাছ হুডে কি কয় শুনা। তেওঁ কৈছিল ঃ 'মোৰ কিতাপবোৰেই মোক সদায় জুৱাৰিৰ আড্ডা, মদপীৰ সঙ্গ আৰু ধোদৰ পচলা নিষ্কৰ্মাবোৰৰ মেলৰ পৰা আঁতৰাই ৰাখে। যি মানুহে পোপ আৰু এডিছনৰ সান্নিধ্য পাইছে, যি মানুহে মিল্টন আৰু শ্বে'ক্ছ্পীয়েৰৰ নীৰৱ কিন্তু মহৎ চিন্তাধাৰাৰ অংশ লোৱাৰ সুযোগ পাইছে, তেওঁ নিশ্চয় অসৎ আৰু হীন সংসৰ্গ কেতিয়াও সহ্য কৰিব নোৱাৰে।'

কিতাপ পঢ়াৰ সপক্ষে এইটো এটা বৰ ডাঙৰ যুক্তি। আজৰি সময় কেনেকৈ কটোৱা যায়, সেইটো মানুহৰ জীৱনৰ এটা অতি ডাঙৰ সমস্যা। আধুনিক যান্ত্ৰিক যুগত অতীতৰ সকলো যুগতকৈ মানুহৰ আজৰি সময় অনেক গুণে বৃদ্ধি পাইছে। গতিকে আজৰি সময় কেনেকৈ কটোৱা যায় সেই প্ৰশ্নও আগতকৈ বেছি জটিল হৈ আহিছে। জীৱিকা উপাৰ্জনৰ কাৰণে যিখিনি সময় খৰচ কৰিব নালাগে, বা প্ৰত্যেক মানুহেই নিজে বাছি লোৱা কৰ্মক্ষেত্ৰত এটা নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ কাৰণে নিয়মিতভাৱে কাম কৰাৰ পিছতো যিখিনি সময় বাকী থাকে তাকে আমি আজৰি সময় বুলি কওঁ। এই আজৰি সময়খিনি কোনে কেনেকৈ কটায় তাৰ ওপৰতে তেওঁৰ জীৱনৰ মূল্য আৰু ব্যক্তিত্বৰ বিকাশ বহু পৰিমাণে নিৰ্ভৰ কৰে।

বেছিভাগ মানুহেই ভাবে যে শুই-বহি জিৰণি লৈ, বা ৰং-তামাছা, খেলা-ধূলা কৰি থকাটোৱেই হ'ল আজৰি সময় কটোৱাৰ প্ৰকৃষ্ট উপায়। ৰং-তামাছাৰ এটা সীমিত প্ৰয়োজন নিশ্চয় আছে। ই আমাৰ দৈহিক আৰু মানসিক অৱসাদ দূৰ কৰি জীৱনটোক বেছি উপভোগ্য কৰি তোলে। কিন্তু আজৰি সময় বুলিলে কেতিয়াও আলস্যৰ সময় বুলি বুজিব নালাগে। গ্ৰীক দাৰ্শনিক এৰিষ্ট'টলৰ মতে এটা কাম কৰি ভাগৰ লগাৰ পিছত শুই-বহি থকা বা কথাৰ মালিহা মাৰি সময় কটোৱাটোকে আজৰি সময় কটোৱা বুলি নকয়। তেওঁৰ মতে আজৰি সময় কটোৱাৰ সৰ্বোত্তম উপায় হ'ল এটা কাম কৰি কৰি আমনি লাগিলে সেই কামটো এৰি আন এটা কামত ধৰা।

আমাৰ আজৰি সময় কটোৱাৰ উপায়বোৰ এনে হোৱা উচিত যিবোৰে আমাৰ চৰিত্ৰ উন্নত কৰে, বুদ্ধি-বৃত্তিৰ বিকাশ ঘটায়, আৰু লগতে সি আমাৰ দৈহিক আৰু মানসিক অৱসাদ দূৰ কৰে। ওপৰতেই কৈ আহিছোঁ যে অতীতৰ সকলো যুগতকৈ এতিয়া মানুহৰ আজৰি সময় বেছি বাঢ়িছে। তাৰ লগে লগে অৱশ্যে বৃদ্ধি পাইছে চিনেমা, টেলিভিছন আৰু ভিডিঅ'-ফিল্ম আদি অৱসৰ-বিনোদনৰ বিচিত্ৰ পন্থা আৰু উপায়। কিন্তু আধুনিক কালৰ অৱসৰ-বিনোদন বা আমোদ-প্ৰমোদত বেছিভাগ সহজ-লভ্য উপায়ৰ প্ৰধান ত্ৰুটি হ'ল এয়েই যে ই মানুহক কেৱল নিষ্ক্ৰিয় দৰ্শক বা শ্ৰোতা কৰিয়েই ৰাখে; কেতিয়াও সক্ৰিয় অংশীদাৰ হ'বলৈ নিদিয়ে। এনেবোৰ সস্তীয়া আৰু তৰল আমোদ-প্ৰমোদৰ মাজেদি মানুহে পৰিপূৰ্ণ আনন্দও পাব নোৱাৰে আৰু তেওঁৰ বুদ্ধি-বৃত্তিৰো বিকাশ হ'ব নোৱাৰে। বৰং টেলিভিছন আৰু ভিডিঅ'-চিনেমাৰ সমুখত ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা ধৰি বহি থকা ল'ৰা-ছোৱালীৰ শৰীৰ আৰু মন দুয়োটাই অৱশ হৈ পৰে। শৰীৰ অৱশ হয় ব্যায়ামৰ অভাৱত। মন অৱশ হয় চিন্তাৰ খোৰাকৰ অভাৱত। গতিকে খুব বেছিকৈ চিনেমা আৰু টেলিভিছন চোৱা ল'ৰা-ছোৱালীৰ দেহ আৰু মন দুয়োটাই খুব বেছিকৈ ক্ষতিগ্ৰস্ত হয়।

আজৰি সময় কটোৱাৰ আটাইতকৈ লাভদায়ক আৰু আনন্দদায়ক উপায় হ'ল কিতাপ পঢ়া। টমাছ হুডৰ নিচিনাকৈ বহুতকেই ই কু-কৰ্ম আৰু কু-সঙ্গৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব পাৰে। অৱশ্যে সকলো মানুহেই আজৰি সময় কটাবলৈ জুৱাৰিৰ আড্ডা বা মদৰ দোকানলৈ নাযায়। বিশেষকৈ আমাৰ দেশৰ মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ বেছি ভাগ মানুহেই গল্প-গুজব কৰি, চিনেমা-টেলিভিছন চাই বা তাচ-পাশা খেলি আজৰি সময় কটায়। কিন্তু এইবোৰৰ দ্বাৰাও জীৱনৰ অমূল্য সময়বোৰ অবাবতে নষ্ট হোৱাৰ বাহিৰে আন একো নহয়। চিনেমা-টেলিভিছন একেবাৰেই চাব নালাগে বা তাচ-

পাশা একেবাৰেই খেলিব নালাগে— এনে কথা কেতিয়াও হ'ব নোৱাৰে। কিন্তু গোটেই আজৰি সময়খিনি যদি কেৱল সেইবোৰকে কৰি কটোৱা যায়, তেন্তে সি আমাৰ জীৱনৰ অশেষ ক্ষতি সাধন কৰে। দুঘণ্টা সময় গাজাখুৰি আড্ডা দিয়া বা এখন নিকৃষ্ট চিনেমা চোৱাৰ পিছত জীৱনৰ সঞ্চয় বুলিবলৈ একো বাকী নাথাকে। দিনৰ পিছত দিন যদি কেৱল তাকেই কৰি থকা যায়, তেন্তে সি সৃষ্টি কৰিব পাৰে দীৰ্ঘস্থায়ী গভীৰ মানসিক অৱসাদ।

কিতাপে মানুহক কু-সঙ্গ আৰু কু-কৰ্মৰ পৰা ৰক্ষা কৰাৰ উপৰিও এই মানসিক অৱসাদৰ পৰা ৰক্ষা কৰে। ই মানুহক সঙ্গ দিয়ে, শিক্ষা দিয়ে, আনন্দ দিয়ে। যি যি মানুহক এবাৰ কিতাপৰ নিচাই পাইছে, তেওঁক আন একো নিচাই টলাব নোৱাৰে।

কিতাপৰ নিচা

মানুহে আনন্দ পাবলৈ বা সংসাৰৰ দুখ-কষ্ট পাহৰি থাকিবলৈ যিমানবোৰ নিচা-যুক্ত দ্ৰব্য ব্যৱহাৰ কৰে সেই সকলোবোৰ বস্তুৱেই কিবা নহয় কিবা প্ৰকাৰে মানুহৰ দেহ-মন উভয়ৰে ক্ষতি কৰে। একমাত্ৰ ব্যতিক্ৰম হ'ল কিতাপ। কিতাপকো এটা নিচা-যুক্ত বস্তু বুলি কোৱা হ'ল এই কাৰণেই যে এবাৰ কানি-ভাং-মদ আদি ৰাগিয়াল বস্তুৰ প্ৰতি আসক্ত হৈ পৰা মানুহে সেইবোৰ বস্তু নোহোৱাকৈ চলিব নোৱৰাৰ দৰে কিতাপ পঢ়ি পঢ়ি অভ্যস্ত হোৱা মানুহেও কিতাপ পঢ়িবলৈ নাপালেই জীৱনটো অৰ্থহীন আৰু নিৰানন্দ হৈ যোৱা যেন অনুভৱ কৰে।

মেক্সিম গৰ্কী

বিখ্যাত ৰাছিয়ান লেখক মেক্সিম গৰ্কীয়ে কিতাপৰ নিচাৰ কথা বৰ্ণনা কৰি এটা গল্প লিখিছে। গল্পটোৰ নাম 'এখন কিতাপৰ কথা'। এজন মানুহক কিতাপৰ নিচাই এনেকৈ ধৰিছিল যে কানীয়া বা মদপীয়ে সময় মতে কানি বা মদ খাবলৈ

নাপালে পগলাৰ নিচিনা হোৱাৰ দৰে এই মানুহজনেও কিতাপ পঢ়িবলৈ নাপালে ভীষণ অশান্তি অনুভৱ কৰিছিল। তেওঁ ৰেলৰ ষ্টেছন-মাষ্টৰৰ চাকৰি কৰিছিল। এবাৰ তেওঁক এনে এখন পাণ্ডৱ-বৰ্জিত ঠাইলৈ বদলি কৰা হ'ল— য'ত ষ্টেছনৰ চৌদিশে কেইবা মাইল দূৰলৈকে লোকালয়ৰ কোনো অস্তিত্ব নাই। তাত কিতাপ যোগাৰ কৰাটো মানুহজনৰ কাৰণে এটা ডাঙৰ সমস্যা হৈ উঠিল। লগত নিয়া কিতাপকেইখন কেইদিনমানৰ ভিতৰতে পঢ়ি শেষ হ'ল। এবাৰ পঢ়া কিতাপ কেইখনকে তেওঁ উৰাই-ঘূৰাই আৰু কেইবাবাৰো পঢ়িলে। তাৰ পিছত ষ্টেছনৰ ৰেলৰে টাইম-টেবুলৰ পৰা আৰম্ভ কৰি হাবি-জাবি যিমানবোৰ কাগজ-পত্ৰ আছিল সেই আটাইবোৰ তেওঁ এফালৰ পৰা পঢ়ি শেষ কৰিলে। অৱশেষত যেতিয়া পঢ়িবলৈ আৰু একোৰেই বাকী নাথাকিল, বকৰাণিত পৰি থকা পুৰণি বাতৰি-কাকতৰ ছিগা টুকুৰা পৰ্যন্ত পঢ়ি শেষ হ'ল, তেতিয়া মানুহজনৰ অৱস্থা হ'ল দুৰ্ভিক্ষৰ সময়ত খাবলৈ নাপাই তিলে তিলে মৰিবলৈ ধৰা মানুহৰ নিচিনা। ক্ষুধাতুৰ মানুহে কেৱল খাদ্যবস্তুৰ স্বপ্ন দেখাৰ দৰে সেই মানুহজনেও দিনে-ৰাতিয়ে কেৱল ছপাৰ আখৰৰ স্বপ্ন দেখিবলৈ ধৰিলে। যিকোনো ছপা আখৰ— এখন পেলনীয়া পুৰণি টেলিফোন ডাইৰেক্টৰি, কিংবা কেবা বছৰৰ আগৰ পুৰণি খবৰ-কাগজ, কিংবা অফিচৰ জমা-খৰচৰ বহী— মুঠতে ছপাৰ আখৰ হ'লেই হ'ল। মানুহজন ছপা আখৰৰ কাৰণে বলিয়া হৈ উঠিল।

'সৰ্বং অত্যন্ত্যং গৰ্হিতম'। যি কোনো বস্তুৱে অতি বেছিটো সদায় বেয়া। সৰ্বসাধাৰণ মানুহক— বিশেষকৈ ল'ৰা-ছোৱালীক কিতাপৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰাৰ উদ্দেশ্যেই মই এই কিতাপখন লিখিছোঁ। কিন্তু সেই বুলি মই নিজেই এই কথা বিশ্বাস নকৰোঁ যে কিতাপেই জীৱনৰ সৰ্বস্ব; কিতাপ পঢ়াৰ বাহিৰে মানুহে আন একো কামেই কৰিব নালাগে। কিতাপৰ নিচাই মানুহক ঠিক সিমানলৈকেহে ধৰিব লাগে— যাৰ ফলত প্ৰতিদিনে কিছু সময় কিতাপ পঢ়াটো মানুহৰ দৈনন্দিন কাৰ্য-সূচীৰ এটা অংশ হৈ পৰে। জাৰ্মান মহাকবি গ্যেটেই কৈছিল— 'নিতৌ ৰাতিপুৱা এটা ভাল কবিতা পঢ়িবা, এটা ভাল

গ্যেটে

গান শুনিবা, এখন ভাল ছবি চাবা'। গ্যেটেই যি সময়ত এই কথা কৈছিল সেই সময়ত নিতৌ ৰাতিপুৱা এটা ভাল কবিতা পঢ়াটো সকলোৰে পক্ষেই হয়তো সম্ভৱ আছিল; কিন্তু তেওঁৰ নিচিনা ধনবান শ্ৰেণীৰ মানুহৰ বাহিৰে নিতৌ এটা গান শুনা বা ছবি চোৱা আনৰ পক্ষে সহজ কথা নাছিল। বৰ্তমান যুগত অৱশ্যে ইলেকট্ৰনিক বিপ্লৱৰ ফলত প্ৰায় ঘৰে ঘৰে কেছেট-প্লেয়াৰ; গতিকে এটা ভাল কবিতা পঢ়াৰ লগতে এটা ভাল গান শুনাটো ইচ্ছা থাকিলে সকলোৰে পক্ষেই সম্ভৱ। কিন্তু এখন ভাল ছবি এতিয়াও প্ৰত্যেকৰে কাৰণে সহজ-লভ্য হৈ উঠা নাই। সি যি কি নহওক, গ্যেটেৰ উপদেশ আক্ষৰিক অৰ্থত নল'লেও তেওঁৰ কথাৰ পৰা ইয়াকে বুজিব লাগে যে মানুহে বিভিন্ন আৰু বিচিত্ৰ উৎসৰ পৰা জীৱনৰ আনন্দ আহৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে। যি কোনো ধৰণৰ মহৎ শিল্প-কলা মানুহৰ কাৰণে অন্তহীন আনন্দৰ উৎস। কিন্তু প্ৰকৃতিৰ সৌন্দৰ্য, গুণী-জ্ঞানী মানুহৰ লগত সদালাপ, নিজে এখন ফুলনি-বাৰী পাতি সুন্দৰ বস্তু সৃষ্টি কৰাৰ চেষ্টা, বন্য-জীৱন অধ্যয়ন, দেশ-ভ্ৰমণ, সমাজ-সেৱা— এই আটাইবোৰেই এটা পৰিপূৰ্ণ জীৱন যাপন কৰাত আমাক সহায় কৰে। নিয়মিতভাৱে কিতাপ পঢ়াৰ উপৰিও এইবোৰ উৎসৰ পৰাও আমি শিক্ষা আৰু আনন্দ আহৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে। আনাতোল ফ্ৰাঁ ঊনৈশ শতিকাৰ এজন ডাঙৰ ফৰাচী লেখক। নিজে বহুতো বিখ্যাত কিতাপ ৰচনা কৰাৰ উপৰিও তেওঁ জীৱনৰ বেছি ভাগ সময় কিতাপ পঢ়িয়েই অতিবাহিত কৰিছিল। কিন্তু আধুনিক যুগত বিশেষকৈ মুদ্ৰণ-যন্ত্ৰ আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ পিছৰ পৰ— পশ্চিমৰ মানুহ কিতাপৰ প্ৰতি অত্যধিক আসক্ত হৈ পৰাৰ কথাটো লক্ষ্য কৰি আনাতোল ফ্ৰাঁই অৱশেষত কিতাপৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। তেওঁ কৈছিল, 'কিতাপ হ'ল পাশ্চাত্য জগতৰ কানি। কিতাপে আমাক ধ্বংস কৰিছে'।

আনাতোল ফ্ৰাঁ

মানুহে আহাৰ নোখোৱাকৈ জীয়াই থাকিব নোৱাৰে। কিন্তু প্ৰয়োজনতকৈ বা হজম কৰিব পৰাতকৈ বেছিকৈ খালে আহাৰেই আমাৰ দেহত নানাবিধ মাৰাত্মক

ৰোগ-ব্যাধিৰ সৃষ্টি কৰি অকাল মৃত্যু মাতি আনিব পাৰে। ঠিক তেনেকৈয়ে কিতাপ পঢ়াৰ ক্ষেত্ৰতো এটা মাত্ৰা-জ্ঞান ৰক্ষা কৰি চলা দৰকাৰ।

জ্ঞানী মানুহে আহাৰ খায় দেহৰ পুষ্টি-সাধন আৰু শক্তি-বৃদ্ধিৰ কাৰণে। অজ্ঞানীয়ে সেই একে আহাৰকে খায় কেৱল জিভাৰ লোভ চৰিতাৰ্থ কৰিবৰ কাৰণে। ফলত যি আহাৰে জ্ঞানীক দিয়ে মেদ-হীন নিৰোগী শৰীৰ, সেই একে আহাৰেই অজ্ঞানীক দিয়ে চৰ্বিৰ টোপোলা আৰু নানাবিধ ৰোগ-ব্যাধি।

কিতাপ পঢ়াৰ বিষয়েও সেই একে কথাকে ক'ব পাৰি। কিতাপক আমি যদি মনৰ আহাৰ বুলি কল্পনা কৰি লওঁ, তেন্তে জ্ঞানীয়ে কিতাপ পঢ়িব মানসিক বিকাশ আৰু তাৰ পৰা পোৱা আনন্দৰ কাৰণে। আনহাতে কেৱল জিভাৰ জুতিৰ কাৰণে অতি-ভোজন কৰা মানুহৰ দৰে অজ্ঞানীয়ে কিতাপ পঢ়িব কেৱল স্থূল আনন্দ পাবৰ কাৰণে।

অৱশ্যে এই প্ৰসঙ্গতে আৰু এটা কথা কোৱা দৰকাৰ। আমাৰ শৰীৰক পুষ্টি আৰু শক্তি যোগোৱাটোৱেই হ'ল আহাৰৰ ঘাই কাম। কিন্তু সেই কাম কৰিবলৈকো আহাৰে প্ৰথমে আমাৰ জিভাক তৃপ্তি দিব পাৰিব লাগিব। যি আহাৰে আমাৰ জিভাত জুতি লগাব নোৱাৰে, সেই আহাৰ আমি ভালকৈ হজম কৰিব নোৱাৰোঁ। তদুপৰি, আমি কেৱল জিভাৰ তৃপ্তিৰ কাৰণেও অনেক বস্তু খাওঁ আৰু আহাৰক জিভাৰ কাৰণে তৃপ্তিদায়ক কৰি তোলাটো যুগ যুগ ধৰি মানুহৰ এটা বিশেষ সাধনা। কিতাপৰ ক্ষেত্ৰতো এই একে কথাই খাটে। অৰুচিকৰ আহাৰ পুষ্টিযুক্ত হ'লেও আমি যেনেকৈ তাক ভালকৈ হজম কৰি তাৰ পৰা সম্পূৰ্ণ পুষ্টি আহৰণ কৰিব নোৱাৰোঁ, ঠিক তেনেকৈ যি কিতাপ সুলিখিত নহয়, যি কিতাপে তাৰ ভাষাৰ কাৰুকাৰ্য আৰু ৰচনা-ৰীতিৰ সৌন্দৰ্যৰ দ্বাৰা আমাৰ হৃদয়ত আনন্দৰ আবেগ জগাব নোৱাৰে, সেই কিতাপৰ ভাব অতি মহৎ হ'লেও আমাৰ মন বা মস্তিষ্কই তাক সহজে গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে। সেই কাৰণে ভাষা আৰু ৰচনা-ৰীতিৰ উৎকৰ্ষ-সাধন হ'ল যুগ যুগ ধৰি মানুহৰ এটা প্ৰধান সাধনা।

কেনেকুৱা কিতাপ পঢ়া উচিত

যি মানুহ শিক্ষিত, লগতে সৎ আৰু শিষ্টাচাৰীও, তেনে মানুহক ইংৰাজী ভাষাত কাল্‌চাৰ্ড (cultured) মানুহ বুলি কোৱা হয়। কাল্‌চাৰ্ড— অৰ্থাৎ কৰ্ষিত। খেতিয়কে গুটি সিঁচাৰ আগতে মাটিডৰা হাল বাই চহ কৰি আৰু সাৰ-জাবৰ দি খেতিৰ উপযোগী কৰি ল'লেহে গুটি সিঁচাৰ লগে লগে শস্য লহ্‌পহ্‌কৈ বাঢ়ি আহিব। তদুপৰি মাটিৰ পৰা সম্পূৰ্ণ পুষ্টি আহৰণ কৰি শস্যবোৰ যাতে অবাধে বাঢ়িব পাৰে তাৰ কাৰণে অলাগতিয়াল ঘাঁহ-বনবোৰ উঘালি নষ্ট কৰি পেলাব লাগিব। মানুহৰ সজ গুণ আৰু সজ প্ৰবৃত্তিবোৰৰ সুস্থ বিকাশৰ কাৰণেও ঠিক তেনেকৈয়ে শিক্ষাৰ সহায়েৰে নিজৰ ব্যক্তিত্বৰ কৰ্ষণ কৰি তাত সজ আদৰ্শবোৰৰ বীজ সিঁচিব লাগিব আৰু অনিষ্টকাৰী ভাব-চিন্তা আৰু প্ৰবৃত্তিবোৰ নিৰ্মূল কৰিব লাগিব। যি এই কাম কৰি নিজৰ ব্যক্তিত্ব আদৰ্শ ৰূপত গঢ়ি তুলিব পাৰে, তেওঁকেই কাল্‌চাৰ্ড মানুহ বুলি কোৱা হয়। অসমীয়াত এনে মানুহক আমি পৰিশীলিত বা সংস্কৃতিবান মানুহ বুলি ক'ব পাৰোঁ।

সংস্কৃতিবান মানুহ হোৱাটোৱেই প্ৰত্যেক শিক্ষিত মানুহৰ লক্ষ্য হোৱা উচিত। তাৰ কাৰণে সংস্কৃতিৰ সাধনা কৰিব লাগিব। কিন্তু সংস্কৃতিনো কি? তাৰ সাধনা কৰাৰ উপায়েই বা কি?

মেথ্যু আৰ্ণল্ডে

এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিবলৈ এখন মহাভাৰত লিখিব পাৰি। আচলতে লিখা হৈছেও— বিভিন্ন ভাষাত, বিভিন্ন দেশত। কিন্তু কোনোবাই যদি সহজে বুজি পোৱাকৈ মাত্ৰ এটা বাক্যত এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিচাৰে, তেন্তে তেওঁক কৈ শুনাব লাগিব ঊনৈশ শতিকাৰ বিখ্যাত ইংৰাজ কবি আৰু সমালোচক মেথ্যু আৰ্ণল্ডে কৈ যোৱা এষাৰ কথা। মেথ্যু আৰ্ণল্ডে কৈছিল— 'যিবোৰ বিষয়ৰ জ্ঞান আহৰণ কৰাটো আমাৰ কাৰণে একান্ত প্ৰয়োজনীয় সেইবোৰৰ বিষয়ে পৃথিৱীত যিবোৰ সৰ্বোত্তম কথা কোৱা হৈছে বা চিন্তা কৰা

হৈছে সেই আটাইবোৰ আয়ত্ত কৰি আমাৰ ব্যক্তিত্বৰ সৰ্বাঙ্গীণ বিকাশ কৰাৰ সাধনাই হ'ল সংস্কৃতি'।

একেটা বাক্যতে বহুত কথা ক'ব লগা হোৱাৰ কাৰণে বাক্যটো অলপ জটিল হ'ল। কিন্তু কথাবোৰ সদায় সৰল ৰূপত নিবিচাৰি জটিল কথাৰো জঁট ভাঙিবলৈ চেষ্টা কৰিলেহে আমাৰ বুদ্ধিৰ বিকাশ হ'ব। সি যি কি নহওক, ওপৰৰ বাক্যটোৰ প্ৰতিটো কথা ভালকৈ নুবুজিলেও কেৱল এটা কথা হৃদয়ংগম কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলেই যথেষ্ট হ'ব যে সংস্কৃতিবান মানুহ হোৱাৰ এটা প্ৰধান উপায় হ'ল জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বিভিন্ন বিষয়ে গোটেই পৃথিৱীতে যিবোৰ সৰ্বোত্তম কথা কোৱা হৈছে বা চিন্তা কৰা হৈছে সেই আটাইবোৰ কথা জানিবলৈ চেষ্টা কৰা। আৰু এই কথা নিশ্চয় নক'লেও হ'ব যে সেইবোৰ জনাৰ একমাত্ৰ উপায় হ'ল কিতাপ পঢ়া। আমি যদি ব্ৰিটিছ মিউজিয়াম বা নায়েগ্ৰা জলপ্ৰপাত বা তাজমহল চাব খোজোঁ, তেন্তে আমি সেইবোৰ ঠাইলৈ যাব লাগিব; কিন্তু আমি যদি হাজাৰ হাজাৰ আলোক-বৰ্ষ দূৰৈৰ নক্ষত্ৰ-পুঞ্জৰ বিষয়েই জানিব খোজোঁ, তেন্তে আমি ক'লৈকো নগৈ ঘৰতে চকীত বহি ঠেঙৰ ওপৰত ঠেং তুলি কাৰ্ল ছাগান বা আইজাক আছিমভৰ কিতাপ পঢ়িলেই হ'ল। মানুহৰ সমগ্ৰ জ্ঞান-ভাণ্ডাৰৰ একমাত্ৰ সাঁচাৰ-কাঠি হৈছে কিতাপ, আৰু এই সাঁচাৰ-কাঠি যি কোনো মানুহেই হাত মেলিলেই ঢুকি পোৱাতে আছে।

মানৱ-জাতিৰ সৰ্বোত্তম চিন্তা আৰু কথাবোৰ জানিবলৈ হ'লে আমি স্বভাৱতেই পঢ়িব লাগিব সৰ্বোত্তম কিতাপবোৰ। যিবোৰ কিতাপত প্ৰতিভাবান লোকসকলৰ মহৎ চিন্তা আৰু কল্পনা-শক্তি ফুটি উঠিছে, যিবোৰ কিতাপে যুগ যুগ ধৰি মানুহক চিন্তা আৰু কল্পনাৰ খোৰাক যোগাইছে, যিবোৰ কিতাপৰ মাজত মানুহে যুগ যুগ ধৰি জীৱনৰ অৰ্থ আৰু বিশ্ব ৰহস্যৰ ব্যাখ্যা বিচাৰিছে সেইবোৰ কিতাপকে আমি সৰ্বোত্তম কিতাপ বুলি কওঁ। গোটেই পৃথিৱীতে কেইবাহাজাৰ বছৰ ধৰি ৰচিত লাখ লাখ কিতাপৰ মাজৰ পৰা আমি মাত্ৰ এটা জীৱন-কালত পঢ়ি শেষ কৰিব পৰা এনেকুৱা সৰ্বোত্তম কিতাপ কেনেকৈ বাছি উলিয়াম? আমাৰ নিচিনা সাধাৰণ পাঠকৰ কাৰণে এই কাম একেবাৰেই অসম্ভৱ। প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে আমি যেতিয়া কোনোবা এখন মহানগৰত ফুৰিবলৈ যাওঁ তেতিয়া আমাক গাইড অৰ্থাৎ বাট চিনাই দিয়া মানুহৰ দৰকাৰ হয়। কিতাপৰ বিশাল জগততো পথ-প্ৰদৰ্শক নহ'লে আমাৰ অৱস্থা হ'ব অধিক মাছত বগলী কণা হোৱাৰ নিচিনা। পশ্চিমৰ উন্নত দেশবোৰত

শিক্ষাব্ৰতী পণ্ডিতসকলে অশেষ পৰিশ্ৰম কৰি শিক্ষাৰ্থী আৰু সাধাৰণ জ্ঞান-পিপাসু মানুহৰ কাৰণে এনেকুৱা অৱশ্য-পঠনীয় কিতাপৰ বহুতো তালিকা কৰি উলিয়াইছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ড° ৰবাৰ্ট বি হাচিন্‌ছ যেতিয়া চিকাগো বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰেছিডেণ্ট আছিল তেতিয়া তেওঁ সকলো ছাত্ৰই বাধ্যতামূলকভাৱে পঢ়িবৰ কাৰণে ৪৩২ খন Great Books অৰ্থাৎ মহৎ কিতাপৰ তালিকা প্ৰস্তুত কৰি দিছিল। তেওঁৰ মতে এই ৪৩২ খন কিতাপ পঢ়িলেই যি কোনো মানুহ পশ্চিমীয়া সভ্যতাৰ মহত্তম ভাব-সম্পদ তথা সাহিত্য-দৰ্শন-বিজ্ঞানৰ লগত মোটামুটিভাৱে পৰিচিত হ'ব পাৰে। উইল ডুৰাণ্ট নামৰ আন এজন পণ্ডিতে বাছি বাছি মাত্ৰ ১০০ খন কিতাপৰ এখন তালিকা কৰি কৈছে যে এই এশখন কিতাপ খৰচি মাৰি পঢ়িলেই যি কোনো মানুহে জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বিভিন্ন শাখাৰ লগত পৰিচিত হৈ নিজকে শিক্ষিত মানুহ বুলি দাবী কৰিব পাৰে। বিশ্ববিখ্যাত এনচাইক্লোপিডিয়া ব্ৰিটেনিকাই ৫৪ টা খণ্ডত Great Books of the Western World নামৰ যি গ্ৰন্থমালা প্ৰকাশ কৰিছে, তাত হোমাৰৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ফ্ৰয়েডলৈকে মাত্ৰ ৭৪ জন লেখকৰ ৰচনা অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। অৰ্থাৎ এন্চাইক্লোপিডিয়া ব্ৰিটেনিকাৰ মতে এই ৭৪ জন লেখকৰ শ্ৰেষ্ঠ ৰচনাখিনি পঢ়িলেই পশ্চিমীয়া সভ্যতা-সংস্কৃতিৰ মৰ্ম-বাণীৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰি। এনেকুৱা আৰু অনেক তালিকা আছে। কিন্তু বেছিভাগ পণ্ডিতৰ মতে এনচাইক্লোপিডিয়া ব্ৰিটেনিকাৰ বাছনিয়েই হ'ল আটাইতকৈ উত্তম বাছনি।

কিন্তু পশ্চিমীয়া পণ্ডিতসকলে প্ৰস্তুত কৰা এই তালিকাবোৰত সন্নিৱিষ্ট আটাইবোৰ কিতাপেই পশ্চিমৰ অৰ্থাৎ ইউৰোপ-আমেৰিকাৰ কবি, দাৰ্শনিক আৰু বৈজ্ঞানিকসকলে লেখা কিতাপ। সেই তালিকাবোৰত এছিয়াৰ মহান সভ্যতা-সংস্কৃতিয়ে সৃষ্টি কৰা এখনো মহৎ গ্ৰন্থৰ উল্লেখ নাই। উদাহৰণ স্বৰূপে, সেইবোৰ তালিকাত গ্ৰীক মহাকাব্য ইলিয়াড আৰু ওডিছিক অতি উচ্চ আসন দিয়া হৈছে, কিন্তু বিশ্ব সাহিত্যৰ আন দুখন শ্ৰেষ্ঠ মহাকাব্য ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ কোনো উল্লেখেই নাই। অৱশ্যে, তাৰ কাৰণে সেই তালিকাবোৰ প্ৰস্তুত কৰা পণ্ডিতসকলক দোষ দিব নোৱাৰি। তেওঁলোকে সেই তালিকাবোৰ যুগুতাইছে নিজৰ দেশৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু সাধাৰণ পাঠকসকলক কেৱল পাশ্চাত্য জগতৰ শ্ৰেষ্ঠ গ্ৰন্থবোৰৰ লগত পৰিচয় কৰি দিয়াবৰ উদ্দেশ্যে।

আজি আমি যিখন পৃথিৱীত বাস কৰিছোঁ সেই পৃথিৱীখন ঘাইকৈ ইউৰোপীয়

সভ্যতা-সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি। পৃথিৱীৰ সকলো দেশৰ মানুহৰ ওপৰতে ইউৰোপীয় জ্ঞান-বিজ্ঞান আৰু সাহিত্য-দৰ্শনৰ গভীৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। কথাষাৰ অলপ ঘূৰাই এনেকৈয়ো ক'ব পাৰি যে আমি যদি প্ৰকৃত অৰ্থত শিক্ষিত হ'ব খোজোঁ, তেন্তে পাশ্চাত্য জগতৰ শ্ৰেষ্ঠ গ্ৰন্থবোৰৰ লগত আমাৰ অলপ নহয় অলপ পৰিচয় থাকিবই লাগিব। কাৰণ আমি যি জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ চৰ্চা কৰোঁ সি ঘাইকৈ পশ্চিমীয়া জ্ঞান-বিজ্ঞান। সেই কাৰণে পশ্চিমীয়া পণ্ডিতসকলে যিবোৰ কিতাপ সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু শিক্ষিত মানুহে পঢ়া উচিত বুলি বিবেচনা কৰিছে সেই কিতাপবোৰ আমিও পঢ়া উচিত। কিন্তু তাৰ লগতে আমি যোগ দিব লাগিব আমাৰ নিজৰ দেশৰ মহৎ গ্ৰন্থবোৰ— মহাকাব্য, পুৰাণ, ইতিহাস, কাহিনী— কাৰণ নিজৰ দেশৰ সভ্যতা-সংস্কৃতি আৰু সাহিত্যৰ কথা নজনাকৈ আমি কেতিয়াও নিজকে শিক্ষিত বুলি দাবী কৰিব নোৱাৰোঁ।

কোনবোৰ কিতাপ পঢ়া উচিত

প্ৰায়বোৰ সভ্য জাতিৰে এখন বা একাধিক জাতীয় মহাকাব্য থাকে। এই মহাকাব্যবোৰৰ মূল কাহিনীবোৰ কেইবাহাজাৰ বছৰৰ আগতে মানুহে কেনেকৈ মুখে মুখে ৰচনা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল সেই কথা ইয়াৰ আগৰ এটা অধ্যায়ত কৈ অহা হৈছে। পুৰুষানুক্ৰমে মুখ বাগৰি অহা এই কাব্য-কাহিনীবোৰত প্ৰত্যেকটো নতুন পুৰুষৰ মানুহেই ন ন কাহিনী যোগ দিছিল, অথবা আগৰ

কাহিনীবোৰতে নতুনকৈ ডাল-পাত জোৰা দিছিল। কিতাপ আকাৰে লিপিবদ্ধ হোৱাৰ আগলৈকে এই কাব্য-কাহিনীবোৰ শ শ বছৰ ধৰি মানুহৰ মুখে মুখে ৰচিত হৈছিল; ফলত এখন সমগ্ৰ সমাজৰ আশা-আকাংক্ষা, অভিজ্ঞতা আৰু আনন্দ-বেদনা এইবোৰৰ মাজেদি প্ৰকাশ পাইছিলি। এইটোৱেই হ'ল কাব্য আৰু মহাকাব্যৰ পাৰ্থক্য ঃ কাব্য ৰচনা কৰে এজন বিশেষ কবিয়ে, এটা বিশেষ সময়ত। কিন্তু মহাকাব্য ৰচনা কৰে নাম-পৰিচয়হীন বহু মানুহে, বহু শতাব্দী ধৰি। আন কথাত ক'বলৈ গ'লে, গোটেই সমাজখনেই হ'ল মহাকাব্যৰ ৰচয়িতা। সেই কাৰণে প্ৰত্যেক জাতিৰ মানুহেই নিজৰ দেশৰ মহাকাব্য ভালকৈ অধ্যয়ন কৰা উচিত, কাৰণ তেতিয়াহে তেওঁ নিজৰ দেশৰ সভ্যতা-সংস্কৃতি আৰু জীৱনৰ আদৰ্শৰ বিষয়ে ভালকৈ জানিব পাৰিব।

ভাৰতৰ দুখন মহাকাব্য হ'ল ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰত। এই মহাকাব্য দুখনৰ মূল কাহিনীবোৰ জাতি-ধৰ্ম-নিৰ্বিশেষে প্ৰত্যেক ভাৰতীয়ই ছাত্ৰাৱস্থাতে জনা উচিত। কিয় জনা উচিত তাৰ বহুতো কাৰণৰ ভিতৰত এটা কাৰণ এইখিনিতে বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰোঁ। মহাকাব্যবোৰৰ এটা প্ৰধান বিশেষত্ব এই যে ই এনে কিছুমান চৰিত্ৰ অংকন কৰে আৰু কাহিনী বৰ্ণনা কৰে— যিবোৰে এটা জাতিৰ মনত চিৰকালৰ কাৰণে স্থায়ী আসন দখল কৰি লয়। যুগ যুগ ধৰি সেই চৰিত্ৰ আৰু কাহিনীবোৰকে অৱলম্বন কৰি হাজাৰ হাজাৰ কাব্য-নাটক-উপন্যাস লেখা হয়; নৃত্য-গীত-অভিনয় কৰা হয়; ছবি আঁকা হয়। আনকি যিবোৰ কাব্য, নাটক আৰু নৃত্য-গীত মহাকাব্যৰ চৰিত্ৰ বা কাহিনীক পোনপটীয়াকৈ অৱলম্বন কৰি ৰচনা কৰা নহয়, সেইবোৰৰ ওপৰতো বিভিন্ন প্ৰকাৰে মহাকাব্যৰ পৰোক্ষ প্ৰভাৱ পৰে। গতিকে মহাকাব্য দুখনৰ অৰ্থাৎ ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ মূল কাহিনীবোৰৰ লগত পৰিচয় নাথাকিলে অসমীয়া তথা ভাৰতীয় সাহিত্য, দৰ্শন, সঙ্গীত, চিত্ৰকলা, চিনেমা আদিৰ সম্পূৰ্ণ ৰস গ্ৰহণ কৰা কেতিয়াও সম্ভৱ নহয়।

যি কাৰণে আমি ছাত্ৰাৱস্থাতেই ভাৰতীয় মহাকাব্য ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰতৰ মূল কাহিনীবোৰ জনা উচিত, ঠিক সেই একে কাৰণতে গ্ৰীক মহাকাব্য ইলিয়াড আৰু ওডিছিৰ মূল কাহিনীবোৰো আমি পঢ়া উচিত। সমগ্ৰ পাশ্চাত্য সভ্যতাৰ মূল ভেঁটি হৈছে প্ৰাচীন গ্ৰীক সভ্যতা। সেই কাৰণে ইলিয়াড আৰু ওডিছি কেৱল গ্ৰীচৰ মহাকাব্য হৈ নাথাকি সমগ্ৰ পাশ্চাত্য জগতৰ মহাকাব্যত পৰিণত হৈছে। সেই

মহাকাব্য দুখনৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰক অৱলম্বন কৰি যোৱা আঢ়ৈ হাজাৰ বছৰ ধৰি ইউৰোপৰ সকলো দেশত আৰু সকলো ভাষাত কিমান কাব্য, নাটক, উপন্যাস ৰচিত হৈছে, তাৰ সীমা-সংখ্যা নাই। ওপৰতেই এবাৰ কৈ অহা হৈছে যে আমি আজিকালি যি সাহিত্য অধ্যয়ন কৰোঁ বা জ্ঞানৰ চৰ্চা কৰোঁ, তাৰ এটা বৃহৎ অংশ হ'ল ইউৰোপীয় সাহিত্য আৰু জ্ঞান-বিজ্ঞান। গতিকে আমি যদি ছাত্ৰ অৱস্থাতেই ইলিয়াড আৰু ওডিছিৰ মূল কাহিনী আৰু চৰিত্ৰবোৰৰ লগত চিনাকি হৈ লওঁ, তেন্তে গোটেই জীৱন-ধৰি ইউৰোপীয় সাহিত্য আৰু জ্ঞান-বিজ্ঞান বুজিবলৈ আমাৰ পক্ষে সহজ হ'ব। ঠিক সেই একে কাৰণতে আমি বাইবেল আৰু গ্ৰীচ আৰু ৰোমৰ পৌৰাণিক কাহিনীবোৰ পঢ়া উচিত। সৌভাগ্যৰ কথা যে বাইবেলক বাদ দি ওপৰত উল্লেখ কৰা বাকী আটাইখিনি কিতাপ এতিয়া অসমীয়া ভাষাতো পোৱা গৈছে। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন জাতিৰ মহাকাব্যবোৰৰ সম্যক পৰিচয় দি ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই অসমীয়া ভাষাত এখন ভাল কিতাপ লিখিছে। ওপৰত উল্লেখ কৰা আটাইবোৰ কিতাপ ছাত্ৰাৱস্থাতেই পঢ়া উচিত।

অসমীয়া ভাষাত কিতাপৰ সংখ্যা ইমান কম যে সেইবোৰৰ ভিতৰত বাছি বাছি কিতাপ পঢ়িবলৈ কোৱাৰ অৰ্থ নাই। যিসকল ছাত্ৰক কিতাপৰ নিচাই ধৰিছে বা জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বিভিন্ন বিষয়ৰ প্ৰতি যিসকল ছাত্ৰৰ কৌতূহল আছে তেওঁলোকে হাইস্কুলৰ ডেওনা পাৰ নৌ হওঁতেই এই আটাইবোৰ কিতাপ পঢ়ি শেষ কৰিব পাৰে। সেই কাৰণে এইটো অধ্যায়ত কিতাপৰ নাম নকৈ মই বৰং কিতাপ পঢ়াৰ পৰিকল্পনা কেনেকৈ কৰিব লাগে, সেই কথাকে অলপ কওঁ। কিতাপ আমি দুই প্ৰকাৰে পঢ়িব পাৰোঁ। প্ৰথমতে, যেতিয়াই যি কিতাপ আমাৰ হাতত আহি পৰে সেই কিতাপকে আমি পঢ়িব পাৰোঁ। এনেকৈ কিতাপ পঢ়িলেও আমাৰ কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস হয় আৰু তাৰ সুফল গোটেই জীৱনলৈকে থাকি যায়। কিন্তু মানৱ-দেহৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশৰ কাৰণে যেনেকৈ সুষম আহাৰৰ দৰকাৰ, ঠিক তেনেকৈ সুষম মানসিক আহাৰৰ দৰকাৰ। এনে মানসিক আহাৰৰ প্ৰয়োজন পূৰ্ণ কৰিবলৈ ছাত্ৰ অৱস্থাতেই পৰিকল্পনা কৰি কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস কৰিব লাগে।

মানুহৰ জ্ঞান-চৰ্চাক আমি সাধাৰণতে কলা আৰু বিজ্ঞান— এই দুটা প্ৰধান শাখাত ভাগ কৰি দেখুৱাওঁ। কিন্তু কলা আৰু বিজ্ঞানৰ কোনো এটাই পৰস্পৰৰ

লগত একো সম্পৰ্ক নথকা পানী-নসৰকা কোঠালি নহয়। এজন মানুহ প্ৰকৃত অৰ্থত শিক্ষিত হ'বলৈ হ'লে তেওঁ যেনেকৈ বুৰঞ্জী, দৰ্শন, সাহিত্য, আদি বিষয়বোৰ অধ্যয়ন কৰি ভাল পাব লাগিব, ঠিক তেনেকৈ বিজ্ঞানৰ ইতিহাস আৰু ঘাই ঘাই বৈজ্ঞানিক তত্ত্ববোৰৰ লগতো তেওঁৰ এটা থূলমূল পৰিচয় থাকিব লাগিব। তদুপৰি যোৱা এশ বছৰত বিজ্ঞানে বিশ্ব-ৰহস্যৰ ব্যাখ্যা কৰি যিবোৰ বিস্ময়কৰ তত্ত্ব আৱিষ্কাৰ কৰিছে, সেইবোৰৰ কাহিনী কোনো মহাকাব্য বা উপন্যাসতকৈ কম চিত্তাকৰ্ষক নহয়। যি মানুহে নিজকে প্ৰকৃত অৰ্থত শিক্ষিত কৰি তুলিব খোজে, তেওঁ ছাত্ৰ অৱস্থাৰ পৰাই বিজ্ঞানৰ বিষয়ে সহজ-সৰল ভাষাত লেখা জনপ্ৰিয় কিতাপবোৰ পঢ়া উচিত। বিশেষকৈ পঢ়া উচিত বিজ্ঞানৰ এখন ইতিহাস। তেতিয়াহ'লে গোটেই জীৱনধৰি বিজ্ঞানৰ লগত সম্পৰ্ক ৰাখি চলিবলৈ আৰু বৈজ্ঞানিক গ্ৰন্থ পঢ়ি আনন্দ পাবলৈ তেওঁৰ পক্ষে সুচল হ'ব। অসমীয়া ভাষাত আজিকালি বিজ্ঞানৰ বিষয়ে কেইবাখনো ভাল কিতাপ ওলাইছে। কিন্তু যিসকল ছাত্ৰই জ্ঞানৰ তৃষ্ণা পূৰণ কৰিবলৈ ইংৰাজী ভাষা আয়ত্ত কৰিছে বা অদূৰ ভৱিষ্যতত কৰিবলৈ আশা কৰিছে তেওঁলোকে জে. এ. থমছনৰ The Outline of Science নামৰ কিতাপখন পঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত।

Outline—এই ইংৰাজী শব্দটোৰ অসমীয়া প্ৰতিশব্দ হ'ল 'ৰূপৰেখা'। শব্দটোৰ ব্যাখ্যা কৰি এজন পণ্ডিতে লিখিছে ঃ 'ৰূপৰেখা (Outline) শব্দটোৰ অৰ্থ হ'ল এয়েই যে ই সকলো কথাকে সামৰি লয়, কিন্তু কোনো কথাৰে পুংখানুপুংখ বিৱৰণ নিদিয়ে। এইচ. জি. ৱেলছেই সৰ্বপ্ৰথমে এই বিধৰ ৰচনাক বিখ্যাত কৰি তোলে। প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ ধ্বংসলীলা দেখি তেওঁৰ মন অতিকৈ বিচলিত হ'ল। তেওঁ তেতিয়া এনেকুৱা এখন ইতিহাস লিখিবলৈ সংকল্প ল'লে, যিখন ইতিহাস পঢ়ি মানুহে সমগ্ৰ মানৱ-জাতিটোকে বুজিব পাৰিব। তাৰ আগলৈকে গোটেই পৃথিৱীৰ বা বিভিন্ন জাতি আৰু সভ্যতাৰ কাহিনী একেলগে কোৱা কোনো ইতিহাস নাছিল। আছিল মাত্ৰ প্ৰত্যেকটো জাতিৰে নিজৰ নিজৰ ইতিহাস— তাকো কেৱল নিজৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰা লেখা। এইচ. জি. ৱেলছেই সৰ্বপ্ৰথম মানহ, যি বিশ্বাস কৰিছিল যে ৰূপৰেখা-জাতীয় গ্ৰন্থৰ প্ৰধান কাম হ'ল এটা ধাৰাবাহিক কাহিনীৰ মাজত বিষয়টোৰ সকলো দিশ সামৰি তাৰ এটা সম্পূৰ্ণ ৰূপ ফুটাই তোলা। কিন্তু তাকে এনে সহজ-সৰলভাৱে কৰিব লাগিব যাতে বিষয়টোৰ লগত গভীৰ পৰিচয় নথকা

মানুহেও ক'তো খোকোজা নলগাকৈ গোটেই কাহিনীটো বুজিব পাৰে। অৰণ্যৰ প্ৰতিডাল গছ দেখাতকৈ সামগ্ৰিকভাৱে গোটেই অৰণ্যখন দেখাত পাঠকক সহায় কৰাটোৱেই হ'ল ৰূপৰেখা-জাতীয় গ্ৰন্থৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য।'

এইচ. জি. ৱেলচ্

ইয়াৰ আগৰ এটা অধ্যায়ত কৈ অহা হৈছে যে উইল ডুৰাণ্ট নামৰ এজন পণ্ডিতে মানুহক শিক্ষিত কৰিবলৈ 'এশখন সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ কিতাপ'ৰ এখন তালিকা প্ৰস্তুত কৰিছিল। সেই এশখন কিতাপৰ এখন হ'ল এইচ. জি. ৱেলছৰ 'An Outline of the History of the world'। প্ৰত্যেক মানুহে স্কুল বা কলেজত পঢ়ি থকা অৱস্থাতে এই কিতাপখন পঢ়া উচিত। মানৱ-জাতিৰ কাহিনী মোটামুটিকৈ জনা থাকিলে গোটেই জীৱনধৰি জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বিভিন্ন কিতাপ পঢ়ি সেইবোৰৰ পৰা যথোচিত জ্ঞান আৰু আনন্দ আহৰণ কৰিবলৈ বেছি সহজ হয়। এই বিষয়ৰ আন এখন সুখপাঠ্য কিতাপ হ'ল হেণ্ড্ৰিক ৱিলেম ভেন লুনৰ The Story of Mankind।

ওপৰত যি দুখন কিতাপৰ কথা উল্লেখ কৰিলোঁ তাৰ পৰা বিজ্ঞান আৰু ইতিহাসৰ বিষয়ে ছাত্ৰৰ এটা মোটামুটি ধাৰণা হ'ব আৰু সি তেওঁক গোটেই জীৱন-ধৰি জ্ঞান-চৰ্চা কৰিবলৈ সহায় কৰিব। কিন্তু বিজ্ঞান আৰু ইতিহাসৰ বাহিৰেও দৰ্শনৰ বিষয়েও প্ৰত্যেক শিক্ষিত মানুহৰে কিছু প্ৰাথমিক জ্ঞান থকা দৰকাৰ। উইল ডুৰাণ্টে বোধহয় বিনয়-বশতঃ তেওঁৰ 'সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ এশখন কিতাপ'ৰ তালিকাত তেওঁ নিজে লেখা এখন কিতাপৰ নাম অন্তৰ্ভুক্ত কৰা নাই। কিতাপখনৰ নাম The Story of Philosophy। দৰ্শন বুলিলেই সৰ্বসাধাৰণ মানুহে ভয় কৰে। তেওঁলোকে ভাবে যে অতি পণ্ডিত মানুহৰ বাহিৰে দৰ্শনৰ বিষয়ে পঢ়ি সাধাৰণ মানুহে একো বুজিব নোৱাৰে বা তাৰ পৰা একো আনন্দ পাব নোৱাৰে। কিন্তু উইল ডুৰাণ্টে এনে মনোৰম ভাষাত গল্প-উপন্যাসতকৈয়ো আকৰ্ষণীয় কৰি দৰ্শনৰ কাহিনী লিখিলে যে তেওঁৰ সেই কিতাপ পঢ়ি সমগ্ৰ সভ্য-জগতৰ কোটি কোটি মানুহ দৰ্শনৰ প্ৰতি

আকৃষ্ট হ'ল। তাৰ ফলত তেওঁলোকৰ জীৱনটো আগতকৈ সুন্দৰ আৰু আনন্দময় হ'ল। উইল ডুৰাণ্টৰ 'দৰ্শনৰ কাহিনী'ও মানুহে যিমান সম্ভৱ কম বয়সতে পঢ়া উচিত। সৌভাগ্যৰ কথা যে আৰু বোধহয় কেইবছৰমানৰ ভিতৰতে এই কিতাপখন অসমীয়া ভাষাতো পঢ়িবলৈ পোৱা হ'ব। অসম চৰকাৰৰ দ্বাৰা স্থাপিত 'আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি কেন্দ্ৰ'ই The Story of Philosophy অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰি প্ৰকাশ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে।

বিজ্ঞান, দৰ্শন আৰু ইতিহাসৰ দৰে আমি যদি সাহিত্যৰ ৰূপৰেখাৰ লগতো চিনাকি হৈ লওঁ, তেন্তে গোটেই জীৱনধৰি সাহিত্য অধ্যয়ন কৰি তাৰ পৰা আনন্দ আহৰণ কৰিবলৈ সহজ হ'ব। অনুসন্ধিৎসু ছাত্ৰই কিতাপৰ দোকানত বা স্কুল-কলেজৰ লাইব্ৰেৰীত এই কিতাপবোৰ বিচাৰি উলিয়াবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে। কিতাপৰ সন্ধান কৰি ফুৰাটো জীৱনৰ এটা ৰোমাঞ্চকৰ অভিযান। মই ছাত্ৰসকলৰ সুবিধাৰ কাৰণে মাত্ৰ দুখন কিতাপৰ নাম উনুকিয়াই থওঁ। সেই দুখন হ'ল— The Outline of Literature (edited by John Drinkwater) আৰু The March of Literature (লেখক— ফৰ্ড মেডক্স ফৰ্ড) — দুয়োখন কিতাপ Standard Literature Company-ত পোৱা যাব। আজিকালি গুৱাহাটীতো তেওঁলোকৰ শাখা আছে।

ছাত্ৰ অৱস্থাতেই আৰু এবিধ কিতাপ পঢ়াটো অতি দৰকাৰী বুলি মই ভাবোঁ। সেইবিধ কিতাপ হ'ল স্বাস্থ্য-গঠনত সহায় কৰিব পৰা যিকোনো কিতাপ। মানুহে কথাতে কয়— 'দেহাইহে বেহা'। প্ৰাচীন গ্ৰীকসকলে মানৱ-জাতিৰ কাৰণে যিটো যুগমীয়া শিক্ষা এৰি থৈ গৈছে, সেইটো হ'ল এই যে দেহটো সুস্থ হ'লেহে মনো সুস্থ হ'ব পাৰে। সেই কাৰণে সকলো কামৰ আগতে স্বাস্থ্যৰ ভেটিটো টনকিয়ালকৈ গঢ়ি লোৱা দৰকাৰ। এই কথা মনত ৰাখি ব্যায়াম, পুষ্টিকৰ আহাৰ, সজ অভ্যাস, মানসিক প্ৰফুল্লতা আৰু ৰোগৰ পৰা হাত সাৰি থকাৰ উপায় ইত্যাদি বিষয়বোৰ সম্পৰ্কে খৰচি মাৰি জানি সেই মতে কাম কৰিবলৈ স্বাস্থ্য আৰু পুষ্টি-বিজ্ঞান সম্পৰ্কীয় সকলো কিতাপ ছাত্ৰ অৱস্থাতে পঢ়া উচিত। এই শিক্ষা মৰণৰ সময়লৈকে মানুহৰ কামত লাগে।

এইখিনিলৈকে পঢ়ি কোনোবাই ক'ব পাৰে যে ছাত্ৰ অৱস্থাতে এইবোৰ কিতাপ পঢ়া সম্ভৱ নহয়, বা কোমল বয়সীয়া ছাত্ৰৰ কাৰণে এইবোৰ বৰ টান কিতাপ। কিন্তু

এই কথা একেবাৰে ভুল। বহুতো মাক-বাপেকে ল'ৰা-ছোৱালীক সহজে সন্তুষ্ট কৰিবলৈ টফি-লজেন্সৰ নিচিনা মুখৰোচক কিন্তু আচলতে কোনো পুষ্টি-গুণ নথকা বস্তু খাবলৈ দিয়ে। এইবোৰ বস্তুৱে ল'ৰা-ছোৱালীৰ স্বাস্থ্য নষ্ট কৰাৰ উপৰিও দাঁত চিৰকাললৈ ঘুণীয়া কৰে। তদুপৰি, কেৱল জিভাৰ জুতিৰ কাৰণে এইবোৰ নিকৃষ্ট খাদ্য খোৱাত যিবোৰ ল'ৰা-ছোৱালী অভ্যস্ত হৈ পৰে, সিহঁতে প্ৰকৃষ্ট পুষ্টিকৰ সু-খাদ্যলৈ আকৰ্ষণ অনুভৱ নকৰা হয়। মানসিক আহাৰ তথা কিতাপৰ ক্ষেত্ৰতো এই কথা খাটে। সৰুতেই নানা ধৰণৰ ফল-মূল বা কুঁহিয়াৰ জাতীয় টান বস্তু চোবালে দাঁত ভাল হোৱাৰ লগতে স্বাস্থ্যও ভাল হয়। ঠিক সেই দৰে কুমলীয়া বয়সতে কঠিন আৰু জ্ঞান-গৰ্ভ কিতাপ পঢ়িবলৈ অভ্যাস কৰিলে মনৰ পুষ্টি সাধন হোৱাৰ উপৰিও গোটেই জীৱনৰ কাৰণে ভাল ৰুচি গঢ়ি উঠে। টান কিতাপ পঢ়ি গোটেইবোৰ কথা নুবুজিলেই কোনো ক্ষতি নাই। অন্ততঃ কিছুমান কথা অৱচেতন মনত সঞ্চিত হৈ থাকিব। ডাঙৰ হৈ সেইবোৰ কিতাপ আকৌ পঢ়িবলৈ মন যাব আৰু তেতিয়া কিতাপবোৰ বুজিবলৈ সহজ হ'ব।

টান কিতাপ কেনেকৈ পঢ়া উচিত

কিতাপ কেনেকৈ পঢ়িব লাগে, সেই বিষয়ে মই নিজৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰা শিকা কিছু কথা পিছৰ অধ্যায়ত ক'ম। কিন্তু টান কিতাপ কেনেকৈ পঢ়িব লাগে সেই বিষয়ে ড° মৰ্টিমাৰ এড্‌লাৰ নামৰ এজন পণ্ডিতে দিয়া উপদেশ মোৰ ইমান মনঃপূত হৈছে যে তেওঁৰ কথাৰ সাৰাংশখিনিকে মই তোমালোকক কৈ শুনাব খোজোঁ।

ড° এড্‌লাৰে কৈছে— 'টান কিতাপ কেনেকৈ পঢ়িব লাগে সেই বিষয়ে আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ নিয়মটো হৈছে এই ঃ এখন টান কিতাপ প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে যেতিয়া পঢ়িবলৈ মেলি ল'বা, তেতিয়া ক'তো নোৰোৱাকৈ গোটেই কিতাপখন আদিৰ পৰা অন্তলৈ পঢ়ি শেষ কৰি পেলাবা। কিতাপখনৰ যিখিনি কথা তোমাৰ বুজি পোৱা যেন লাগে সেইখিনি মনোযোগ দি পঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰিবা। কিন্তু যিখিনি কথা ভালকৈ বুজিব নোৱাৰা, সেইখিনি বুজিবলৈ চেষ্টা কৰি থমকি নৰ'বা।

কিতাপখনৰ পাদ-টীকা, যুক্তি-জাল, বিভিন্ন কঠিন বিষয়ৰ উল্লেখ এইবোৰে তোমাক পদে পদে ভয় খুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিব পাৰে। কিন্তু তুমি ভয় নাখাই আৰু সকলো কথা বুজিবলৈ চেষ্টা নকৰি এফালৰ পৰা পঢ়ি যাবা। যদি এবাৰ মাত্ৰ ভয় খাই তুমি থমকি ৰোৱা, তেন্তে তোমাৰ ফালে আৰু হ'ল! জীৱনত আৰু তোমাৰ কিতাপ পঢ়া নহ'ব। বুজি নোপোৱা কথাবোৰ বুজি পাবলৈ চেষ্টা কৰি তোমাৰ বিশেষ একো লাভ নহ'ব। কিতাপখন দ্বিতীয়বাৰৰ কাৰণে যেতিয়া পঢ়িবা তেতিয়া টান কথাবোৰ বুজিবলৈ তোমাৰ পক্ষে বেছি সহজ হ'ব। কিন্তু দ্বিতীয়বাৰ কিতাপখন পঢ়ি সহজে বুজিবলৈ প্ৰথমবাৰ তুমি নুবুজাকৈ হ'লেও পঢ়িব লাগিব। আচল কথাটো হ'ল এই যে এখন টান কিতাপৰ প্ৰত্যেকটো কথা বুজাৰ আগতে তুমি গোটেই কিতাপখনৰ চাৰিসীমাটো এবাৰ গৰকি আহিব লাগিব। তেতিয়া কিতাপখনেনো তোমাক কি কথা ক'ব খুজিছে, সেইটো তুমি মোটামুটিকৈ বুজি পাবা। কিতাপখনৰ চাৰিসীমা আৰু অলি-গলিবোৰ চিনি পাবলৈ তুমি যিমানেই দেৰি কৰিবা, কিতাপখনৰ প্ৰত্যেকটো কথা বুজি পাবলৈকো তোমাৰ সিমানেই দেৰি লাগিব। আন কথাত ক'বলৈ গ'লে, কিতাপখনৰ বিভিন্ন অংশ তন্ন তন্নকৈ বুজাৰ আগতে তুমি প্ৰথমে গোটেই কিতাপখনৰ সামগ্ৰিক ৰূপটো চিনি পাব লাগিব।

শ্বে'ক্‌ছ্‌পীয়েৰৰ হেম্‌লেট, মেক্‌বেথ আৰু জুলিয়াছ চীজাৰ আদি অমৰ নাটকবোৰ পঢ়ি হাইস্কুলৰ ছাত্ৰই একো ৰস নাপায়; কাৰণ সেই কিতাপবোৰ স্কুলৰ পাঠ্যপুথি ৰূপে পঢ়িবলৈ তেওঁলোকক বাধ্য কৰা হয়। নাটকবোৰৰ এটাৰ পিছত এটা দৃশ্যকে মাহৰ পিছত মাহ ধৰি ছাত্ৰসকলে পঢ়িব লগা হয়; নতুন নতুন শব্দৰ অৰ্থ বিচাৰি বাৰে বাৰে অভিধান মেলিব লগা হয়; ইচ্ছা নাথাকিলেও বাধ্যত পৰি পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ পাদ-টীকাবোৰ পঢ়িব লগা হয়। ফলত হয় কি? আচল নাটকখন ছাত্ৰসকলে কেতিয়াও পঢ়িবলৈ নাপায়। পঢ়াৰ পৰিৱৰ্তে ছাত্ৰসকলক সপ্তাহৰ পিছত সপ্তাহ ধৰি নাটকখনৰ মাজেদি চোঁচোৰাই লৈ ফুৰোৱা হয়। তেওঁলোকে নাটকখনৰ শেষ দৃশ্য গৈ পায় মানে আৰম্ভণিৰ দৃশ্যটোৰ কথা সমূলি পাহৰিয়ে যায়। ইয়াকে নকৰি ছাত্ৰসকলক যদি একে বহনতে গোটেই নাটকখন আদিৰ পৰা অন্তলৈ পঢ়ি শেষ কৰিবলৈ উদগনি দিয়া হ'লহেঁতেন, তেতিয়াহ'লে তেওঁলোকে নাটকখন পঢ়ি কিছু ৰস পালেহেঁতেন আৰু দ্বিতীয়বাৰ পঢ়োঁতে তাক বেছি ভালকৈ বুজি পালেহেঁতেন।

'ধৰি লোৱা, এখন টান কিতাপ প্ৰথমবাৰ পঢ়োঁতে তুমি মাত্ৰ শতকৰা পঞ্চাশ ভাগহে বুজি পালা। সেইখিনিও তোমাৰ কামত আহিব; কাৰণ, নুবুজা কথাবোৰ বুজিবৰ কাৰণে অতিৰিক্ত চেষ্টা কৰিবলৈ তোমাৰ মন যাব। এখন টান কিতাপ পঢ়া কামটোক এখন নতুন ঠাইত ফুৰিবলৈ যোৱাৰ লগত তুলনা কৰিব পাৰি। প্ৰথমবাৰ যদি তুমি ঠাইখনৰ তলা-নলা বুজিবলৈ চেষ্টা নকৰি চাৰি-চুক মাৰি ওপৰে-ওপৰে ফুৰি লোৱা, তেতিয়া এবাৰ চিনাকি হৈ লোৱা ঠাইবোৰৰ পৰা তুমি নিৰ্ভয় মনেৰে অচিনাকি ঠাইবোৰৰ বাট বিচাৰি উলিয়াবলৈ সাহস কৰিব পাৰিবা। কিতাপ পঢ়াৰ ক্ষেত্ৰতো সেই একেটা কথাই খাটে।

'সেই বুলি তুমি এনে কথাক মনত ঠাই নিদিবা যে এখন টান কিতাপ প্ৰথমবাৰ ক'তো নোৰোৱাকৈ লৰালৰিকৈ পঢ়ি শেষ কৰিলেই দ্বিতীয়বাৰ পঢ়োঁতে কিতাপখন বুজাত সি তোমাক যাদু-মন্ত্ৰৰ দৰে সহায় কৰিব। দ্বিতীয়বাৰ তুমি কিতাপখনৰ প্ৰত্যেকটো শব্দ গভীৰ মনোযোগ দি পঢ়িবই লাগিব। কিন্তু প্ৰথমবাৰ কিতাপখন ওপৰে ওপৰে পঢ়ি ল'লে দ্বিতীয়বাৰ মনোযোগ দি পঢ়িবলৈ সহজ হ'ব।'

কিতাপ কেনেকৈ পঢ়া উচিত

কিতাপ কেনেকৈ পঢ়িব লাগে সেই কথা কোৱাৰ আগতে কিতাপে কেনেকৈ মানুহৰ জীৱন সলনি কৰি দিব পাৰে, সেই বিষয়ে এটা সত্য কাহিনী কৈ লওঁ।

ইয়াৰ আগৰ এটা অধ্যায়ত বিখ্যাত লেখক এইচ জি ওৱেলছ আৰু তেওঁৰ 'বিশ্ব-ইতিহাসৰ ৰূপৰেখা' (The Outline of the History of the World) নামৰ কিতাপৰ কথা কৈ আহিছোঁ। কিতাপখন পঢ়িবলৈকো তোমালোকক উপদেশ দিছোঁ। আধুনিক কালৰ যি কেইজন লেখকে মানুহৰ চিন্তাৰ ওপৰত গভীৰ প্ৰভাৱ পেলাইছে, অৰ্থাৎ মানুহক বহুত কথা নতুনকৈ চিন্তা কৰিবলৈ শিকাইছে, তেওঁলোকৰ ভিতৰত এইচ জি ওৱেলছো এজন। তেওঁৰ এনেকুৱা দূৰদৃষ্টি আছিল যে মানুহে মহাকাশ-যান বা মহাকাশ-ভ্ৰমণৰ কথা কল্পনা কৰাৰ বহু আগতেই তেওঁ The War of the Worlds আৰু The Shape of the Things to Come

আদি উপন্যাসত সেইবোৰৰ জীৱন্ত বৰ্ণনা দিছিল। তেওঁৰ কল্পনা আজি বাস্তৱত পৰিণত হৈছে। সিয়েই প্ৰমাণ কৰে যে তেওঁ আছিল বিৰাট প্ৰতিভাশালী মানুহ। কিন্তু এইচ জি ওৱেল্‌ছে নিজেই স্বীকাৰ কৰি থৈ গৈছে যে তেওঁ যদি ঘটনাক্ৰমে কেইখনমান কিতাপ পঢ়িবলৈ নাপালেহেঁতেন আৰু তাৰ ফলস্বৰূপে তেওঁ কিতাপৰ প্ৰেমত নপৰিলেহেঁতেন, তেন্তে তেওঁ এজন বিশ্ববিখ্যাত লেখক হোৱাৰ পৰিৱৰ্তে জীৱনটো হয়তো শেষ কৰিব লগা হ'লহেঁতেন কাপোৰৰ দোকানৰ এজন সাধাৰণ বিক্ৰীদাৰ হিচাপে।

ওৱেল্‌ছৰ দেউতাকে ক্ৰিকেট খেলিছিল আৰু মদ খাইছিল। ঘৰ-সংসাৰৰ কোনো দায়িত্ব তেওঁ নলৈছিল। সংসাৰ চলাবলৈ আৰু এপাল ল'ৰা-ছোৱালীক পোহ-পাল দিবলৈ মাকে বাধ্য হৈ ধনী মানুহৰ ঘৰত চাকৰণীৰ কাম কৰিছিল। গতিকে নক'লেও হ'ব যে ঘৰৰ এনে এটা পৰিবেশত ওৱেল্‌ছে পঢ়া-শুনাৰ কথা কল্পনাই কৰিব নোৱাৰিছিল। ইটো-সিটো সৰু-সুৰা কাম কৰি কেনেকৈ পেট প্ৰৱৰ্তাব পাৰি, সেইটোৱেই আছিল তেওঁৰ ল'ৰাকালৰ একমাত্ৰ চিন্তা।

ওৱেল্‌ছৰ তেতিয়া বাৰ-তেৰ বছৰ বয়স। এদিন তেওঁ আলিবাটত সমনীয়া ল'ৰাৰ লগত খেলি আছিল। এনেতে এজন ধনী মানুহৰ পুতেকে ওৱেল্‌ছক দুই হাতেৰে তুলি লৈ শূন্যলৈ দলি মাৰি দি সুধিলে— 'ঐ, তই কাৰ ঘৰৰ ল'ৰা? তোৰ বাপেৰ কোন? মাৰ কোন?'

ওৱেল্‌ছ শূন্যৰ পৰা উলটি আহি ইমান জোৰেৰে মাটিত পৰিল যে তেওঁৰ কৰঙনৰ হাড় এডাল বৰ বেয়াকৈ ভাগিল। ফলত তেওঁ বহুত দিন বিছনাত পৰি থাকিব লগা হ'ল। যিটো ল'ৰাৰ দুষ্টামিৰ কাৰণে ওৱেল্‌ছৰ এই দশা হ'ল তাৰ মাকে স্বাভাৱিকতেই নিজকে অতি অপৰাধী বুলি অনুভৱ কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ ওৱেল্‌ছলৈ প্ৰতি দিনে জাম, জেলি, কেক, বিস্কুট আদি নানা সুখাদ্য পঠাবলৈ ধৰিলে। পৃথিৱীত যে এনে সুস্বাদু অমৃতময় খাদ্য-বস্তু থাকিব পাৰে সেই কথা উপজিবৰ দিন-ধৰি পেট ভৰাই খাবলৈ নোপোৱা ওৱেল্‌ছৰ কাৰণে আছিল কল্পনাৰো অতীত। কিন্তু মহিলাগৰাকীয়ে ওৱেল্‌ছলৈ কেৱল জাম-জেলি আৰু কেক পঠিয়ায়েই ক্ষান্ত থকা নাছিল। দিনৰ পিছত দিন বিছনাতে শুই থাকি যাতে ওৱেল্‌ছৰ আমনি নালাগে, তাৰ কাৰণে তেওঁ ওৱেল্‌ছলৈ কেইখনমান কিতাপো পঠাই দিছিল। জীৱনত কেতিয়াও নাম নুশুনা এই বিচিত্ৰ কিতাপবোৰ উপহাৰ

হিচাপে পাই ওৱেল্‌ছে হাততে স্বৰ্গ ঢুকি পালে বুলি ক'লে তেওঁৰ সেই সময়ৰ মানসিক অৱস্থাৰ কথা অতি কমাইহে কোৱা হ'ব। দিনৰ পিছত দিন কিতাপবোৰ আত্মহাৰা হৈ পঢ়ি ওৱেল্‌ছে এখন নতুন জগত আৰু জীৱনৰ এটা নতুন লক্ষ্য আৱিষ্কাৰ কৰিলে। তেওঁ তেতিয়াই ঠিক কৰিলে যে কিতাপ পঢ়িবৰ জোখাৰে নিজকে যোগ্য কৰি তুলিবলৈ তেওঁ যিকোনো প্ৰকাৰে নিজকে শিক্ষিত কৰি তুলিবই লাগিব; কাৰণ, জ্ঞান আহৰণ কৰাৰ অৰ্থাৎ মানৱ-মনৰ অন্তহীন কৌতূহল চৰিতাৰ্থ কৰাৰ একমাত্ৰ উপায় হ'ল কিতাপ পঢ়া। ইয়াৰ পিছত সেই লক্ষ্যৰ পৰা তেওঁ জীৱনত এদিনৰ কাৰণেও বিচলিত নহ'ল। জীৱিকাৰ তাড়নাত তেওঁ সৰু-সুৰা বহুতো চাকৰি কৰিব লগা হ'ল যদিও তাৰ মাজতেই অশেষ কষ্ট কৰি তেওঁ জীৱ-বিজ্ঞানৰ স্নাতক হ'ল; কিন্তু এই জীৱ-বিজ্ঞানৰ স্নাতক-জনেই এদিন লিখি উলিয়ালে 'বিশ্ব-ইতিহাসৰ ৰূপৰেখা'— সমগ্ৰ পৃথিৱীতে এনে ধৰণৰ প্ৰথম কিতাপ— যিখন কিতাপৰ যহত আটাইবোৰ দেশৰ কোটি কোটি মানুহে মানৱ-জাতিৰ ইতিহাসক এটা নতুন দৃষ্টিকোণৰ পৰা চাবলৈ শিকিলে। কল্পনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰাচোন— গোটেই পৃথিৱীৰ বিভিন্ন জাতি আৰু সভ্যতাৰ ইতিহাস লিখিবলৈ ওৱেল্‌ছে গোটেই জীৱনধৰি কিমান কিতাপ পঢ়িব লগা হৈছিল! অথচ ওৱেল্‌ছে নিজেই স্বীকাৰ কৰি থৈ গৈছে যে ঘটনাক্ৰমে যদি তেওঁ কিতাপৰ প্ৰেমত পৰাৰ সুযোগ নাপালেহেঁতেন, তেন্তে তেওঁ হয়তো জীৱনটো শেষ কৰিব লগা হ'লহেঁতেন কাপোৰৰ দোকানৰ বিক্ৰীদাৰ হিচাপে!

এতিয়া আহোঁ কিতাপ কেনেকৈ পঢ়িব লাগে, সেই কথালৈ।

এই কথাটো জনা দৰকাৰ কেৱল সেইসকল লোকেহে— যিসকলে গোটেই জীৱনধৰি নিজকে ক্ৰমে ক্ৰমে বেছি শিক্ষিত কৰি তুলিবৰ কাৰণে কিতাপক অপৰিহাৰ্য সঁজুলি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। আন যি কোনো কামৰ দৰেই কিতাপ পঢ়াৰ ক্ষেত্ৰতো মানুহে নিজৰ বুদ্ধি খটুৱাই আৰু নিজৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰা শিক্ষা আহৰণ কৰি নিজৰ পথ বিচাৰি লোৱা উচিত। কিন্তু আনৰ অভিজ্ঞতায়ো তেওঁক সহায় কৰিব পাৰে। বস্তুতঃ কিতাপ পঢ়াৰ প্ৰধান উদ্দেশ্যই হ'ল আনৰ অভিজ্ঞতাৰ বিষয়ে জানি তাৰ পৰা শিক্ষা আহৰণ কৰা।

যিসকল লোকে প্ৰণালীবদ্ধভাৱে কিতাপ পঢ়িব খোজে আৰু তাকে কৰি গোটেই জীৱন শিক্ষা আৰু আনন্দ আহৰণ কৰিব খোজে, তেওঁলোকে সৰ্বপ্ৰথমে

কেইখনমান পকাবন্ধা বহী যুগুত কৰি লোৱা ভাল। বেলেগ বেলেগ ৰঙৰ বহী বেলেগ বেলেগ বিষয়ৰ টোকাবহী হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। যিসকলৰ লাগ বুলিলেই কিতাপ কিনিব পৰাৰ আৰ্থিক সামৰ্থ্য আছে, অৰ্থাৎ যিসকলে এটা ব্যক্তিগত পুথিভঁৰাল গঢ়ি ল'ব পাৰে, তেওঁলোকে হয়তো টোকাবহী বেছিকৈ ব্যৱহাৰ কৰাৰ দৰকাৰ নহ'বও পাৰে। কিন্তু আমাৰ দৰে দুখীয়া দেশত ব্যক্তিগত পুথিভঁৰাল কৰিব পৰা মানুহ হাজাৰৰ ভিতৰতো এজন ওলায় নে নোলায় সন্দেহ। তেওঁলোকৰ একমাত্ৰ ভৰসা হ'ল ৰাজহুৱা পুথিভঁৰাল বা ধনী বন্ধু-বান্ধৱৰ ব্যক্তিগত পুথিভঁৰাল। তেওঁলোকৰ কাৰণে টোকাবহী অপৰিহাৰ্য।

কিতাপ পঢ়িবলৈ সংকল্প লোৱাৰ পিছত ক'ত কেনেকৈ আৰম্ভ কৰা যায়, সেইটো এটা ডাঙৰ প্ৰশ্ন হৈ দেখা দিয়ে। মই কিন্তু নিজৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰা ক'ব পাৰোঁ যে সামান্য বুদ্ধি খটুৱাব জানিলে আৰু পৰিশ্ৰম কৰিব পাৰিলে সেই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিচাৰি পোৱা খুব টান কাম নহয়। অসমীয়াত এষাৰ কথা আছে— 'কথাত কথা বাঢ়ে, খৰিকাত বাঢ়ে কাণ।' অৰ্থাৎ যিকোনো এষাৰ কথা আৰম্ভ কৰিলেই সেই কথাৰ প্ৰসঙ্গতে আৰু দহষাৰ কথা আপোনা-আপুনি আহি যায়। কিতাপৰ ক্ষেত্ৰতো সেই একে কথাই খাটে। গভীৰ মনোযোগ দি যি কোনো এখন কিতাপ লৈ পঢ়িবলৈ আৰম্ভ কৰিলেই সেই এখন মাত্ৰ কিতাপে আৰু দহখন বা এশখন কিতাপলৈ তোমাক বাট দেখুৱাই লৈ যাব। তুমি যেতিয়া সেই দহখন (বা এশখন) কিতাপ পঢ়িবলৈ আৰম্ভ কৰিবা, সিহঁতে আকৌ তোমাক আৰু এহেজাৰখন পঢ়িবলগীয়া কিতাপৰ সন্ধেদ দিব। এনেকৈ কিতাপে নিজেই পথ-প্ৰদৰ্শক হৈ কিতাপৰ বিশাল জগতত তোমাক গোটেই জীৱন ঘূৰাই লৈ ফুৰিব।

উদাহৰণ স্বৰূপে, এইখন কিতাপৰ কথাকে ধৰা। কিতাপখনৰ প্ৰথম অধ্যায়টোতে তুমি হজৰত মহম্মদ আৰু কোৰাণৰ উল্লেখ পালা। ইতিমধ্যে হয়তো তুমি অনেকবাৰ হজৰত মহম্মদ আৰু কোৰাণৰ নাম শুনিছা। কিন্তু মই কিতাপ পঢ়াৰ যিটো পদ্ধতি তোমাক শিকাব খুজিছোঁ সেই পদ্ধতিটো আয়ত্ত কৰিব খুজিলে তুমি এই বিশেষ প্ৰসঙ্গত হজৰত মহম্মদ আৰু কোৰাণৰ নাম শুনিয়েই অলপ থমকি ৰৈ মনে মনে ভাবিবা— 'হজৰত মহম্মদ নিৰক্ষৰ আছিল। অথচ তেওঁৰ মুখৰপৰা ওলোৱা বাণীৰেই কোৰাণ নামৰ এখন মহাগ্ৰন্থ ৰচিত হৈছে আৰু সেই মহাগ্ৰন্থই যুগ যুগ ধৰি পৃথিৱীৰ কোটি কোটি মানুহক জীৱনৰ

বাট দেখুৱাইছে। হজৰত মহম্মদ আৰু কোৰাণৰ বিষয়ে মই কিছু কথা নিশ্চয় জনা উচিত'।

তুমি যদি ভাগ্যবান মানুহ হোৱা আৰু তোমাৰ ঘৰত এটা পুথিভঁৰাল থাকে, তেন্তে তুমি পঢ়িবলৈ আৰম্ভ কৰা এই কিতাপখন কিছু সময়ৰ কাৰণে এফলীয়াকৈ থৈ তোমাৰ পুথিভঁৰালৰ পৰা কিতাপ উলিয়াই হজৰত মহম্মদ আৰু কোৰাণৰ বিষয়ে ভালকৈ পঢ়ি ল'বা। কিন্তু মই আশা নকৰোঁ যে তুমি ইমান ভাগ্যবান মানুহ। তেন্তে সি আৰু বেছি ভাল কথা। নিজৰ ভাগ্য তুমি এতিয়া নিজে গঢ়ি ল'ব পাৰা। তুমি এতিয়া যিখন টোকাবহী তুমি পঢ়িবলগীয়া কিতাপ আৰু বিষয়ৰ নামবোৰ টুকি থ'বৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰিছা, তাত লিখি থ'বা— হজৰত মহম্মদ, কোৰাণ। অৰ্থাৎ যিবোৰ কিতাপত তুমি হজৰত মহম্মদ আৰু কোৰাণৰ বিষয়ে জানিবলৈ পাবা সেই কিতাপবোৰ যেনে তেনে যোগাৰ কৰি তুমি এদিন নহয় এদিন পঢ়িবাই।

এনেকৈয়ে এই কিতাপখনৰ পাতে পাতে মস্তিষ্ক, স্মৃতি-শক্তি, এমাৰ্ছন, লংফেলো, আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালা, শ্বে'ক্‌ছ্‌পীয়েৰ, হোমাৰ, মহাকাব্য, গ্ৰীক দৰ্শন আদি অজস্ৰ বিষয়, কিতাপ আৰু মানুহৰ নামৰ উল্লেখ আছে। প্ৰত্যেকটো বিষয়ে নহ'লেও অন্ততঃ কিছুমান বিষয়ে আৰু বেছি কথা জানিবলৈ তুমি নিশ্চয় কৌতূহল অনুভৱ কৰিবা বা কৰা উচিত। উদাহৰণ স্বৰূপে, মস্তিষ্কৰ কথাই ধৰা। মই সেইটো অধ্যায়ত উল্লেখ কৰিছোঁ যে এজন মানুহ যদি সত্তৰ বছৰ জীয়াই থাকে, তেন্তে সেইখিনি সময়ৰ ভিতৰত মানুহৰ মস্তিষ্কই ১৫ কোটি তথ্য মনত ৰাখিব পাৰে। এই কথা জনাৰ পিছত তুমি মস্তিষ্কৰ বিষয়ে আৰু বেছি কথা জানিবলৈ, আৰু লগতে কম্পিউটাৰৰ বিষয়েও জানিবলৈ কৌতূহল অনুভৱ কৰা উচিত। কেনেকৈ জানিবা? কিতাপ ক'ত পাবা? তোমাৰ স্কুলৰ পুথি-ভঁৰালত বা তোমাৰ চহৰৰ চৰকাৰী পুথি-ভঁৰালত বিশ্বকোষ জাতীয় কিতাপ থাকিব পাৰে। সেইখন মেলি চালেও তুমি মস্তিষ্কৰ বিষয়ে বহুখিনি কথা জানিব পাৰিবা। লগতে তুমি তোমাৰ টোকাবহীখনতো লিখি থ'বা— মস্তিষ্ক। অৰ্থাৎ মস্তিষ্কৰ বিষয়ে জানিবলৈ প্ৰয়োজনীয় কিতাপ-পত্ৰ তুমি যথাসময়ত সংগ্ৰহ কৰিবা। আচল কথা হ'ল— জানিবলগীয়া বিষয়বোৰৰ সম্পৰ্কে ধাৰাবাহিকভাৱে তালিকা কৰি যোৱা আৰু সেইবোৰৰ প্ৰতি নিজৰ মনত কৌতূহল চিৰ-জাগ্ৰত কৰি ৰখা।

প্ৰণালীবদ্ধভাৱে কিতাপ পঢ়িবৰ কাৰণে আৰম্ভ কৰোঁতেই মই তোমাক

বিজ্ঞান, দৰ্শন, ইতিহাস আৰু সাহিত্য সম্পৰ্কে কেইখনমান ৰূপৰেখা-জাতীয় কিতাপ পঢ়ি ল'বলৈ পৰামৰ্শ দিছোঁ। উদাহৰণ স্বৰূপে, এইচ. জি. ওৱেলছ্‌ৰ 'বিশ্ব-ইতিহাসৰ ৰূপৰেখা' গ্ৰন্থখনৰ কথাকে ধৰা। তাত অসংখ্য বিষয় কেৱল চুই যোৱা হৈছে। কিন্তু তোমাৰ কৌতূহল তীব্ৰ কৰি তুলিবৰ কাৰণে সিয়েই যথেষ্ট। ধৰ্মগুৰু হিচাপে যীশু খ্ৰীষ্টৰ নাম তুমি সদায় শুনি আছা। কিন্তু এইচ জি ওৱেল্‌ছে তোমাকে যীশু খ্ৰীষ্ট সম্পৰ্কে এনে এটা সম্পূৰ্ণ নতুন ধাৰণা দিব যে তুমি তেওঁৰ সম্পৰ্কে আৰু অনেক কিতাপ নপঢ়ালৈকে শান্তিত থাকিব নোৱাৰিবা। তুমি ওৱেলছ্‌ৰ কিতাপখনত সামন্তবাদ, জাতীয়তাবাদ, পুঁজিবাদ আদি শব্দ পাবা। কিতাপখন পঢ়ি যাওঁতেই বা পঢ়ি শেষ কৰাৰ পিছত তুমি সেই শব্দবোৰেনো আচলতে কি বুজাব খুজিছে সেই কথা জানিবলৈ চেষ্টা কৰিবা। এনেকৈ এই এখন মাত্ৰ কিতাপক পথ-প্ৰদৰ্শক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিলেই তুমি আপোনা-আপুনি শ শ খন কিতাপ পঢ়াৰ নিৰ্দেশ পাই যাবা। সেই দৰে সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা-জাতীয় যিকোনো কিতাপে বিশ্বসাহিত্যৰ মহৎ গ্ৰন্থবোৰৰ তুলনামূলক গুৰুত্ব বুজিবলৈ আৰু সেই কিতাপবোৰ প্ৰণালীবদ্ধভাৱে পঢ়িবৰ কাৰণে পৰিকল্পনা কৰিবলৈ তোমাক সহায় কৰিব।

কিতাপ কেৱল পঢ়িলেই নহয়। পঢ়া কথাবোৰ মনতো ৰাখিব লাগিব। তাৰে কিছুমান কথা তোমাৰ জ্ঞান বঢ়াবৰ কাৰণে; আনবোৰ কথা তোমাৰ ব্যক্তিগত জীৱনত প্ৰয়োগ কৰিবৰ কাৰণে। এই দুয়োটা উদ্দেশ্যত তুমি বেলেগ বেলেগ টোকাবহী ব্যৱহাৰ কৰিবা। ওপৰত এবাৰ কৈ আহিছোঁ যে বেলেগ বেলেগ বিষয়ৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বা দৰকাৰী কথাবোৰ টুকি ৰাখিবৰ কাৰণে বেলেগ বেলেগ ৰঙৰ বাকলিৰ টোকাবহী ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰা। তেতিয়া টোকাবহীখন প্ৰয়োজনমতে বিচাৰি উলিয়াবলৈ সহজ হয়। বিজ্ঞান, দৰ্শন, সাহিত্য, স্বাস্থ্য আদি প্ৰত্যেকটো বিষয়ৰ কাৰণে একোখন টোকাবহী ব্যৱহাৰ কৰিবা। মাজে মাজে সেইবোৰ পঢ়ি চাবা।

ব্যক্তিগত জীৱনত প্ৰয়োগ কৰিব লগীয়া কথাবোৰ টুকি থ'বৰ কাৰণে যিখন বহী ব্যৱহাৰ কৰিবা, সেইখনত কেৱল এনে কথাবোৰ টুকি থ'বা— যিবোৰে তোমাক সৎ আৰু পৰিশ্ৰমী হ'বলৈ প্ৰেৰণা দিয়ে, সজ অভ্যাস গঢ়ি তোলাত তোমাক সহায় কৰে আৰু সকলো সময়তে জীৱনৰ মহৎ আদৰ্শবোৰ তোমাৰ চকুৰ

আগত ৰাখে। এনেকৈ টুকি ৰখা সজ কথাবোৰে সংকটৰ সময়ত মানুহক কেনেকৈ সহায় কৰে, তাৰ এটা উদাহৰণ মই ব্যক্তিগত অভিজ্ঞতাৰ পৰা দিওঁ। বহুত দিনৰ আগতে মই কোনোবা এখন কিতাপৰ পৰা ভল্‌তেয়ৰৰ এই কথাফাকি মোৰ টোকাবহীত টুকি ৰাখিছিলোঁ ঃ 'প্ৰত্যেক মানুহেই নিজে নিজৰ চিকিৎসক হোৱা উচিত। এজন বুদ্ধিমান মানুহে নিজৰ বিষয়ে যিমান জানে, সিমানখিনি কথা কোনো চিকিৎসকে জানিব নোৱাৰে। ... সদায় পৰিমিতভাৱে আহাৰ কৰিবা। প্ৰয়োজনতৈক বেছি নাখাবা। যিবোৰ আহাৰ তুমি ভালকৈ হজম কৰিব পাৰা, কেৱল সেইবোৰ আহাৰহে খাবা। আমি যিবোৰ আহাৰ হজম কৰিব পাৰোঁ, কেৱল সেইবোৰ আহাৰেহে আমাৰ শৰীৰৰ পুষ্টি সাধন কৰিব পাৰে। এনেকুৱা কি ঔষধ আছে যি আহাৰ হজম কৰাত আমাক সহায় কৰিব পাৰে? ব্যায়াম। দেহৰ হেৰোৱা শক্তি কিহে আমাক ঘূৰাই দিব পাৰে? সু-নিদ্ৰাই। দুৰাৰোগ্য ৰোগ-ব্যাধি আৰু দুখ-যন্ত্ৰণা কিহে উপশম কৰিব পাৰে? ধৈৰ্যই।'— শুনাত অতি সাধাৰণ যেন লগা এই কথাবোৰেই কিন্তু এটা সুস্থ আৰু আশাবাদী জীৱন যাপনৰ কাৰণে আটাইতকৈ দৰকাৰী কথা। অথচ মাজে মাজে কথাবোৰ পাহৰি গৈ অশেষ শাৰীৰিক আৰু মানসিক কষ্ট ভোগোঁ। তেনেবোৰ মুহূৰ্তত মই টোকাবহীখন উলিয়াই লওঁ আৰু বহীখন পঢ়ি যাওঁতে ভল্‌তেয়ৰৰ উপদেশটোত চকু পৰা মাত্ৰকে মই আকৌ নিজৰ ভুলৰ বিষয়ে সচেতন হৈ উঠোঁ। বিশেষকৈ ভল্‌তেয়ৰৰ এই কথাষাৰিয়ে মোক জীৱনত অশেষ সহায় কৰিছে। — 'দুৰাৰোগ্য ৰোগ-ব্যাধি আৰু দুখ-যন্ত্ৰণা কিহে উপশম কৰিব পাৰে? ধৈৰ্যই।' মোৰ অৱশ্যে কোনো দুৰাৰোগ্য ৰোগ-ব্যাধি নাই; বৰং স্বাস্থ্য-বিধি নিষ্ঠাৰে মানি চলাৰ ফলত দেহটো প্ৰায় ৰোগমুক্ত। কিন্তু জীৱনৰ সকলো কথাতে ধৈৰ্যৰ প্ৰয়োজন কিমান বেছি, সেই কথা ভল্‌তেয়ৰৰ এই উক্তিয়েই মোৰ মনত দকৈ দাগ বহুৱাই দিছে। মোৰ ধাৰণা যে ভল্‌তেয়ৰৰ এই মূল্যবান উপদেশফাকি মই যদি মোৰ টোকাবহীত টুকি নথলোঁহেঁতেন আৰু মাজে মাজে তাক পঢ়ি নাথাকিলোঁহেঁতেন, তেন্তে সি মোৰ মনৰ ওপৰত এনেকৈ মন্ত্ৰৰ দৰে ক্ৰিয়া নকৰিলেহেঁতেন।

ড° ছেমুৱেল জন্‌ছনে কৈছে— 'মানুহে নিতৌ ন ন কথা শিকি থকাতকৈ আগতে শিকা কথাবোৰ নতুনকৈ মনত পেলাই থাকিবলৈ চেষ্টা কৰাটো বেছি দৰকাৰী'।

টোকা

চাৰ চাৰ্ল্‌ছ শ্বেৰিংটন ঃ বিখ্যাত ব্ৰিটিছ শৰীৰ-বিজ্ঞানী। তেওঁৰ গৱেষণাই মানুহৰ মস্তিষ্কৰ গঠন আৰু কৰ্ম-পদ্ধতি বুজাত মানুহক বহুত সহায় কৰিছে।

লংফেলো ঃ হেন্‌ৰি ওৱেডছ্‌ৱৰ্থ লংফেলো (১৮০৭–৮২) ঊনৈশ শতিকাৰ এজন বিখ্যাত আমেৰিকান কবি। তেওঁ অনুবাদৰ যোগেদি ইউৰোপৰ বিশাল সাহিত্য-সম্পদৰ লগত আমেৰিকাৰ মানুহক চিনাকি কৰি দিয়াত আগভাগ লৈছিল। তদুপৰি কবি হিচাপেও তেওঁ বিপুল জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছিল। তেওঁৰ আটাইতকৈ জনপ্ৰিয় দুটা কবিতা হ'ল A Psalm of Life আৰু The Song of Hiwatha.

এমাৰ্ছন ঃ ৰাল্‌ফ্ ওৱাল্ডো এমাৰ্ছন (১৮০৩–৮২) ঊনৈশ শতিকাৰ বিখ্যাত আমেৰিকান দাৰ্শনিক আৰু কবি। এমাৰ্ছনৰ আদৰ্শবাদী ৰচনাসমূহে সেই যুগৰ আমেৰিকানসকলক অতি গভীৰভাৱে প্ৰভাৱিত কৰিছিল। তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ ৰচনাসমূহৰ ভিতৰত The Over-soul, Compensation আৰু Self-Reliance বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য।

হেন্‌ৰিক ইব্‌ছেন (১৮২৮–১৯০৬) ঃ নৰৱে দেশৰ নাট্যকাৰ হেন্‌ৰিক ইব্‌ছেনক আধুনিক কালৰ আটাইতকৈ প্ৰভাৱশালী নাট্যকাৰ বুলি গণ্য কৰা হয়। তেওঁৰ বাস্তৱবাদী নাটকবোৰে বৰ্তমান কালৰ সকলো নাট্যকাৰকে গভীৰভাৱে প্ৰভাৱিত কৰিছে। তেওঁৰ কেইখনমান বিখ্যাত নাটক হ'ল A Doll's House, Ghosts, An Enemy of the People, The Wild Duck আৰু Hedda Gabler.

গিয়েল্‌গাড ঃ চাৰ জন গিয়েল্‌গাড (১৯০৪–) বিখ্যাত ব্ৰিটিছ অভিনেতা।

চিনেমা আৰু ৰঙ্গমঞ্চ উভয়তে শ্বে'ক্‌ছ্‌পীয়েৰৰ নাটকসমূহৰ বিভিন্ন চৰিত্ৰত অভিনয় কৰি তেওঁ বিশ্বজোৰা জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছে। 'হেম্‌লেট' চৰিত্ৰৰ অভিনয়ৰ কাৰণে তেওঁ আটাইতকৈ বিখ্যাত।

নিবেলুঙ্‌জেনলিয়েড ঃ জাৰ্মানীৰ এটা লোক-কাহিনীৰ আলম লৈ ৰচিত নিবেলুঙ্‌জেনলিয়েড্‌ জাৰ্মানীৰ মহাকাব্য ৰূপে পৰিচিত। তেৰ শতিকাৰ আগভাগত এই মহাকাব্য ৰচিত হৈছিল।

ছাগা ঃ স্কাণ্ডিনেভিয়াৰ দেশকেইখনত এঘাৰ শতিকাৰ পৰা চৈধ্য শতিকাৰ ভিতৰত গদ্য আৰু পদ্য উভয়তে এবিধ কাহিনী-কাব্য ৰচিত হৈছিল। লৌকিক উপাখ্যান, বুৰঞ্জীমূলক কাহিনী বা একোটা পৰিয়ালৰ উত্থান-পতনৰ বিৱৰণ আছিল এই কাহিনী-কাব্যবোৰৰ মূল উপজীব্য। এই কাহিনী-কাব্যবোৰকে ছাগা (Saga) বুলি কোৱা হয়।

কন্‌ফিউচিয়াচ (খ্ৰীঃ পূঃ ৫৫১–৪৭৯) ঃ চীনদেশৰ দাৰ্শনিক। কন্‌ফিউচিয়াচৰ দৰ্শনে যোৱা আঢ়ৈ হাজাৰ বছৰ ধৰি চীনদেশৰ সমাজ আৰু সভ্যতা-সংস্কৃতিক গভীৰভাৱে প্ৰভাৱিত কৰি আহিছে। তেওঁ শিষ্যসকলক দিয়া উপদেশবোৰ শিষ্যসকলে লিপিবদ্ধ কৰি ৰাখিছিল। কন্‌ফিউচিয়াচক পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ প্ৰভাৱশালী শিক্ষকসকলৰ এজন বুলি ধৰা হয়।

ভল্‌তেয়ৰ (১৬৯৪–১৭৭৮) ঃ ফৰাচী দেশৰ বিখ্যাত দাৰ্শনিক। ওঠৰ শতিকাৰ যি কেইজন ইউৰোপীয় দাৰ্শনিক আৰু চিন্তাশীল লোকৰ ৰচনাই মানুহৰ দৃষ্টিভঙ্গীলৈ নতুন পৰিৱৰ্তন আনিছিল, তেওঁলোকৰ ভিতৰত ভল্‌তেয়ৰো এজন। তেওঁৰ বিখ্যাত ৰচনাসমূহৰ ভিতৰত 'কেন্দিদ' (Candid) নামৰ উপন্যাস আটাইতকৈ জনপ্ৰিয়।

ঐহিকতাবাদ ঃ পৃথিৱীৰ সকলো প্ৰধান ধৰ্মই মানুহৰ জীৱনটোক ইহকাল আৰু পৰকাল এই দুটা ভাগত ভাগ কৰিছে। ইহকাল হ'ল মানুহৰ পাৰ্থিৱ জীৱন অৰ্থাৎ জন্মৰ পৰা মৃত্যুলৈকে এই পৃথিৱীত কটোৱা জীৱন। পৰকাল হ'ল মৃত্যুৰ পিছত অমৰ আত্মাৰ

স্বৰ্গবাস বা নৰক-বাস। ধৰ্মই মানুহৰ ইহকালতকৈ পৰকালৰ ওপৰত বেছি গুৰুত্ব দিবলৈ শিক্ষা দিয়ে। কিন্তু পোন্ধৰ শতিকাত আৰম্ভ হোৱা ইউৰোপৰ নব-জাগৰণে (Rennaisance) মানুহক নতুনকৈ এই শিক্ষা দিলে যে মানুহে কল্পিত পৰকালৰ কথা চিন্তা কৰি সময় কটোৱাতকৈ ইহকালত এই পৃথিৱীত যি জীৱন লাভ কৰিছে তাৰ সৰ্বাঙ্গীণ বিকাশ আৰু উপভোগৰ কাৰণেহে অধিক মনোযোগ দিয়া উচিত। মানুহৰ এই নতুন দৃষ্টিভঙ্গীকেই ঐহিকতাবাদ বুলি কোৱা হয়।

অ'ল্ড টেষ্টামেণ্ট ঃ খ্ৰীষ্টিয়ানসকলৰ ধৰ্ম-শাস্ত্ৰ বাইবেলৰ দুটা ভাগ ঃ অ'ল্ড টেষ্টামেণ্ট আৰু নিউ টেষ্টামেণ্ট। নিউ টেষ্টামেণ্টৰ প্ৰধান বিষয় হ'ল যীশুখৃষ্টৰ জীৱন-কাহিনী আৰু তেওঁৰ ধৰ্মোপদেশ। কিন্তু অ'ল্ড টেষ্টামেণ্টত প্ৰধানকৈ বৰ্ণিত হৈছে যীশুখৃষ্টৰ পূৰ্ববৰ্তী ইহুদী পয়গম্বৰসকলৰ জীৱন-কাহিনী আৰু ধৰ্মোপদেশ।

উইল ডুৰাণ্ট (১৮৮৫–১৯৮১) ঃ কানাডিয়ান-আমেৰিকান বংশোদ্ভূত উইল ডুৰাণ্ট তেওঁৰ The Story of Philosophy আৰু The Story of Civilisation নামৰ গ্ৰন্থ দুখনৰ কাৰণে জগদ্বিখ্যাত। দৰ্শনক সাধাৰণ মানুহৰ মাজতো জনপ্ৰিয় কৰি তোলাত তেওঁৰ The Story of Philosophy নামৰ গ্ৰন্থই এটা বিশেষ ভূমিকা লৈছে। সভ্য জগতৰ প্ৰায় আটাইবোৰ ভাষালৈ অনূদিত হোৱা এই গ্ৰন্থখনৰ অসমীয়া অনুবাদৰ কামো এতিয়া 'আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি কেন্দ্ৰ'ৰ তত্ত্বাৱধানত চলি আছে।

এফ এল লুকাছ ঃ ব্ৰিটিছ প্ৰাৱন্ধিক আৰু সাহিত্য সমালোচক। The Greatest Problem of the World and Other Essays তেওঁৰ বিশেষ উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ।

বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেল (১৮৭২–১৯৭০) ঃ ব্ৰিটিছ দাৰ্শনিক আৰু গণিতজ্ঞ। তেওঁৰ দাৰ্শনিক চিন্তাই বৰ্তমান যুগৰ দাৰ্শনিকসকলক বিশেষভাৱে প্ৰভাৱিত

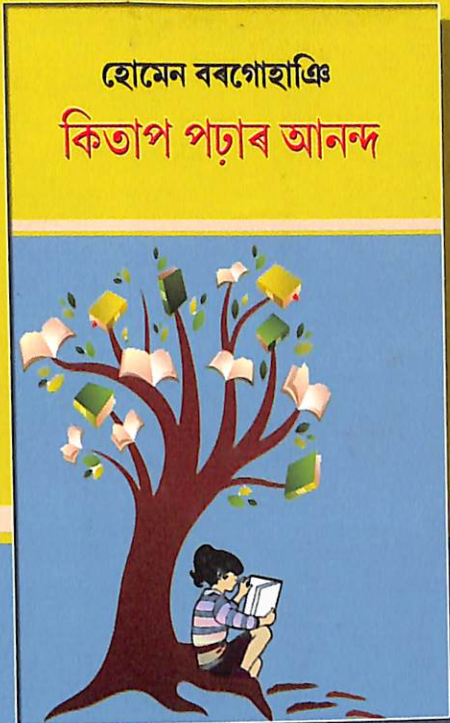

ষ্টুডেন্টচ্ ষ্টৰচ
কলেজ হোষ্টেল ৰোড, গুৱাহাটী-১

ISBN : 9788176655415